

Bonaparteren argitaratzeko irizpideez: Aezkoa, Zaraitzu eta Erronkariko doctrinak (I)

IÑAKI CAMINO - RICARDO GÓMEZ
(EHU, Gasteiz)

Abstract

Prince Bonaparte's interest in the Basque language led him to ask, among other things, for the translation of Astete's Christian Catechism into the Basque of Aezkoa, Zaraitzu and Erronkari (Navarre). Thus, he decided to publish an abridge edition in 1869. We present in this article the first unabridge edition of those three manuscripts together with a new edition of Bonaparte's 1869 one. In a coming article we will compare the three original manuscripts with Bonaparte's edition of 1869 in an attempt to find out the type of changes that Bonaparte inserted in his edition and, whenever possible, explain the causes of these changes.

Sarrera

Lan honek helburu bikoitza du. Alde batetik, Euskal Dialektologia eta Filologiarako baliagariak izan daitezkeen zenbait eskuizkribu eta berauen argitalpenen (Bonaparte 1869) edizioa egitea eta, beste aldetik, eskuizkribuak argitalpenekin konparatzea, Bonapartek azken hauetan egin zituen aldaketak bildu, sailkatu eta, ahal den neurrian, azaldu asmoz.

Dakartzagun hiru eskuizkribuak Bonapartek euskarari buruz urte luzez egin ikerketen inguruan kokatzen dira. Euskara moeta desberdinak ezagutzen zihoan arabera, banaketak eta sailkaketak egiten hasi zen, honetarako ahozko nahiz idatzizko datuak baliatuz.

Testuak biltzeko hainbat jenderi euskarara egin itzulpenak eskatu zizkion printzeak, kasu honetan Asteteren doctrina ezaguna gazteleratik herriko hizkerara itzul zezaten. Aezkoako, Zaraitzuko eta Erronkariko itzulpenak dira lan honetan aurkezten ditugunak. Aezkoakoa Pedro Jose Minondo maisu garraldarrak egin zuen (urrerantzean M). Zaraitzukoa Pedro Jose Samper apez eiaurrietarrak (urrerantzean S) eta Erronkarikoa Prudencio Hualde apez bidankoztarra (urrerantzean H).

Pedro Josef de Minondo Urrutia (halaxe azaltzen da jaiotze agirian) 1816ko apirilaren 22an sortu zen, gurasoak ere garraldarrak zirelarik. Heriotze data ez dugu erdiesterik izan. Pedro Jose Samper Elizari Eiaurrietan sortu zen 1815eko apirilaren 30ean eta bertan hil 1870eko urriaren 2an. Gurasoak ere eiaurrietarrak zituen. Pedro Prudencio Hualde Mayo Bidankozen sortu zen 1823. urteko apirilaren 26an eta Bidankozen hil

1879ko abenduaren 9an. Aita bidankoztarra zuen eta ama berriz uztarrotarra (ik. Estornés Lasa 1982: 43).

Hiru eskuizkribu hauek baliatuz Bonapartek egin argitalpenak —gure BonM¹, BonS eta BonH— berriki argitaratu dira printzearen euskarari buruzko beste lan batzuekin batera (Arana Martija 1991: III, 255-330). Gure lanaren helburuetatik bat eskuizkribuetatik argitalpenera dagoen aldea zein den aditzera ematea denez, printzearen edizioa ere argitara ematea erabaki dugu dakarren gaztelerazko atala eta guzti, testu guziak konparatzeraoan irakurlearen lana erraztearren.

Eman ditzagun llabur eskuizkribuen ezaugarriak:

Bonaparteren lanen katalogoa (González Echegaray eta Arana Martija 1989) eskuizkribuen saileko 126 eta 131 zenbakiek dagozkio M-ri, 2C9 mikrofilmeari daude-larik; S-k berriz 104.a du, 2C8 mikrofilmeari dagoela, eta H-k 263.a, honen mikrofilmeari 2C21 delarik. Argitalpenen sailean berriz, 2. zenbakia daramate katalo-goan argitaratzen ditugunek (Bonaparte 1869) eta 2C46 mikrofilmeari ageri dira.

M-k 56 orrialde ditu, 21 x 15,5 zm.takoak eta letra txukunez idatziak.

Eskuizkribuaren estalkian *Garralda* hitza bi bider ageri da, bata gorri eta bestea beltzez, lapitzez. 35 zenbakia ageri da tinta beltzez eta baita gurutze bat ere. Lapitz beltzez bi aldiz idarzi da 37 zenbakia. Zenbaki hau Nafarroako Diputazioaren Iruñeko artxibategian dotrina honi dagokiona bera da. Karpeta biltzailean honakoa dugu idazmakinaz: *Lengua Euskara izenburua eta ondoren Catecismo en bascuence, dialecto vulgar de Garralda por Don Javier Loperena, párraco de cicha {sic} Villa*. Okerra da egileari dagokiona, Loperena horrek beste dotrina bat itzuli bait zuen Garraldan Minondok berea egin baino lehen. Bonaparteren eskuizkribuen katalogoa 132.a da Loperenarena, 2C9 mikrofilmeari ageri dena. Argitaratzen dugun Minondoren ori-jinala bi paska eginda dago eta 20. orrialdetik aurrera dagoena beste dotrina desberdin bat bailitz dago katalogatua, dotrinak Diputaziora iritsi zirenean sailkapena egin zutenak ez bait ziren ohartu bi pusek dotrina bakarra osatzen dutela (ik. Camino 1989: 803). Bigarren puskak hasieran, 20. orrialdean beraz, *Aezcoa* dakar eta 42 zenbakia bi bider, denak lapitz beltzez. Zenbaki hori Iruñeko artxiboari dagokiona da. Bigarren paska honen azkenean, estalkiaren kanpoko aldean, 12 dirudien zenba-kia, *London* izena eta tatxadura bat ageri dira, eta baita *Greenech*, izena edo dirudiena, guk bada ez bada ikuskatu atlasetan eriden ez duguna.

S-k 57 orrialde ditu, 15 x 10,5 zm.takoak, letra txikiz eta inoiz irakurtzen nekeza denaz. Dotrina honek 1866ko data dakar 1. orrialdean.

Orrialde horretan berean 126 zenbakia eta gurutze bat ageri dira, tintaz idatziak, *Jaurrieta* izena, Bonaparteren eskuz eta tinta gorri idatzia, eta zenbakiaren azpian, lapitzez, *euz* eta *fan*, hauek ere itxuraz Bonaparterenak; azkenik, 15. zenbakia lapitzez.

H-k, berriz, 75 orrialde ditu, orrialde batetik besterako hurrenkeran jauzi bakan batzuk dituelarik. Neurria 16 x 11,2 zm.takoa da. Letra apainekoa da.

(1) Bonapartek dio Pedro Jose Minondo maisu garraldarrak egin zuela eta Martin Elizondo aribilearen laguntza izan zuela. Bonapartek Oraegui laguntzaileari igorti gutun batie esker badakigu Elizondo hau ostalarri zegoela Ariben berean. Ez da erraza gure gizona herriko eliz-liburuetan aurkitzea, 6 baitira izen eta deitura hori duten garai hartakoak: Martín Andres (1819-XI-8), Juan Martin (1822-V-25), Martin Antonio (1838-I-25), Martin Ygnacio (1845-VII-17) eta gure kasurako gazteegi begitanzen zaizkigun Martin Manuel (1849-I-2) eta Martin Joaquin (1853-IV-11).

Barnean dagoen orri koadrikulatu batean 117 zenbakia ageri da lapitz urdinez eta orriaren beste aldean 137 beltzez; aurrena Iruñeko artxiboa eskuizkribu honi dago-kiona da. Koadernoaren lehen orrialdean *Vidangoz etc. etc.* idatzi da gorriz eta Nafarroako Diputazioaren Artxiboko zigilua ezarri. Azken orrialdean, Bonaparteren beste zenbait eskuizkributan bezala, printzearen ohar batzuk azaltzen dira, lapitzetan idatziak, testuko zenbait hitz biltzen dituztelarik.

Aipagarri gerta litezkeen bestelako tinta kontuak eskuizkribuei ezarri oinoharreran ageri dira.

Dotrina hauen historia printzeak 1866. urteko lehen hilabeteetan hiru ibar haue-tara egin zuen bidaiai lotzen zaio datu guztien arabera. Echenqueri igorri gutunetarik bidaia 1866ko urtearen hasieran, otsailaren azkenetik aurrera, izan zela atera daiteke (Urquijo 1910: 291). Euskalkiez egiten ari zen ikerketarako, itzulpen bana eskatuko zien ziur asko aipatutako egileei. Ez dakigu, ordea, zein diren testuok idatzi ziren data zehatzak. Badakigu bidaiatik itzulita, 1866 bereko apirilaren 12an Eiaurrieta eta Bidankozeko apezei idatzi ziela (Urquijo 1910: 292). Badugu, halaber, S-ren aipamen bat Samperrek 1866ko apirilaren 23an Bonaparteri zuzendutako gutun batean (Samper 1883: 333): «Niozu errayatzen paperac itzultzeco uscarala catecismoan eta, egun ondorean lana edo trabajua, egorrien zur Zure Altezari». Gutunaren datarako, beraz, amaitzeke zuen Samperrek itzulpena.

Bonapartek urte horretako bidaian hiru hizkera hauetara dotrina itzultzea agindu zuela jakin dezakegu, bestalde, Claudio Otaeguik ematen dizkigun berriei esker²:

1866 garrengoa urtean lagundu nion Príncipe Jaun oni berari, Aezkoa, Salazar, Ronkal, eta Nafarroko beste ibar askotara; aetako euskara ikastera: an egin ziran lan aundiak geroztik publikatuak izandu dira batzuek bere kosturá. Bidaje artan bildu ziran liburu eta eskuizkribatu asko, eta utzi giñuzen enkargatuak beste lan asko.

Bonapartek Claudio Otaegui 1866ko ekainaren 7an igorri gutun bat dela medio, berriz, badakigu hiru eskuizkribuak ordurako bilduak zituela (Rodríguez Ferrer 1873: 75). Argitalpena, arrestian azaldu dugun bezala, 1869an egin zuen.

Aezkoako dotrinaren kasuan, argitalpenean dio Bonapartek egilea Pedro Jose Minondo dela, baina «avec la coopération de Don Martin Elizondo d'Aribe» eransten du. Eskuzkribua, lehen esan dugun bezala bi paska eginda dagoena, inolako tatxadurari gabe dago eta ezin da egilea bat edo bi izan diren zehaztasunez jakin. Pentsa daiteke Bonapartek, eskuizkribuaren argitalpenean, Martin Elizondo aribearraren-gandik bildu datuak baliatu zituela, baina ezin da erabat ukatu beste aukera, hau da, Pedro Jose Minondo garraldarrak Martin Elizondo aribearraren laguntza izan zuela itzulpena egiten zihardueneau. Lehen aukerari zuzenago irizten diogu, Bonapartek

(2) Julio Urkixo Liburategian gordetzen da Otaeguik Manterolari 1870eko ekainaren 28an bidali zion txosten baten kopia. Bertan hondarribiarak, urtez urte 1863tik aurrera zerrendaturik, euskaran alde eginko lanak azaltzen ditu Nafarroako Euskaldun Elkargoari eta d'Abbadier aurkezteko. Gure esker ona biziki adierazi nahi diogu Txomin Sagarzauri agiri interesgarri honen berri emateagatik.

Bidenabar, hiru hizkera berauetako San Markosen Ebanjelioaren itzulpenak 1870. urtean printzeari igorri zizkiola aipatzeko Otaeguik testu berean: «Urte artan biraldu nizkion Nafarroan enkargatuta utzi giñuzen lanak, eta batez ere Aezkoako, Salazarko eta Ronkalgo euskaran eskrribatura, San Markosen Evangelioa».

Ez dira, jakina, San Markosenak Mateorenak baizik ezagutzen ditugunak eta, ziur osoz, Otaeguik bidali zituenak. Alabaina ez dugu beste inon aezkerazko itzulpen batzen berri, zaraitzuerazko eta erronkarierazko ebanjelioak soilik iritsi zaizkigularik. Bonaparteren lanen katalogoa lehenbizikoari 103 zenbakia dagokio eta 2C8 mikrofilmean dago; bigarrenak 261 zenbakia du eta 2C21 mikrofilmean dago (ik. González Echegaray eta Arana Martija 1989).

eginerazten zituen itzulpenetan ez zuelako nahi izaten bi hizkera edo herri desberdinak formak nahasterik. Dotrinaren argitalpenean, Minondoren eskuizkribuan forma batzuek ahozko erabilera leial ez ordezkatzea izan zitekeen Bonaparterentzat Martin Elizondo aribearraren formetara jotzeko arrazoia.

Gure ediziorako ondoko irizpide hauei jarraitu diegu: Orijinaletako ortografia dagoen dagoenean uzten saiatu gara, alabaina hiru eskuizkribuetan garaian ohizko zen hitz hasierako <Y> grafema —beti ere kontsonante baten aurrean— <I> transkribatu dugu eta Bonaparteren argitalpenetan *e* edo *i* aurrean inoiz isurtzen den <z>, printzearen sistemari jarraiki, <c> zuzendu. Bestalde, M eta S-n agertzen diren azentu bakanak bere hartan utzi ditugu; letra larrien eta puntuazioaren erabilera gaurkoturik dago, testu guztietako puntuazioa bateratzeko ahaleginik egin ez badugu ere. Egileen hutsak, zuzenketak eta guk testuei egindako bestelako aldaketak oinoharretan azaltzen dira; hala ere, zenbait kasutan zuzenketa edo aldaketa aski sarri gertatzen denean oharra barik letra etzanez adierazten da testuan berean (H-n -n-z bukatutako aditzetan *-ten* -*tan* zuzentzen da maiz eta guk “-tan” eman dugu; era berean, S-n *eta*-ren ordez *et* idazten denetan guk “*eta*” eman dugu).

Hitz banaketa gaurko erara aldatu da; horrela, esaterako, *gana*, *ganic* eta *gatic* aurreko hitzarekin lotu dira; *baitan*, ordea, berezirik eman da; adizki nagusiak eta laguntzaileak ere berezi ditugu, aldaketa fonetikoren bat irudikatzen bide den klasuetan izan ezik (*erranai*, *errantzazu*, *errantzquicie*, *errantzue*,...); orobat *ez* + *aditza* taldeari dagokionean (H *ez daquinari*, baina M eta S *eztaquienari*).

Testuetan aurkitu ditugun lapsusak eta huts gramatikal nabarmenak zuzendu gabe oinoharren bidez gaztigatu dira. Galderen hasierako *G*. edo *P*., erantzunetako *E*. edo *R*. eta *S*-ko izartxoak (*) eta gurutzeak (+) falta direnean, besterik gabe osatu ditugu.

Esan dezagun amaitzeako, gure lana bi ataletan banatu dugula. Oraingoan testuen edizioa dakargu, orijinaletik argitalpenera dagoen aldeari buruzko iruzkina aurki aterako den bigarren atalerako utzi dugularik.

Bibliografía

- Arana Martija, J. A. (ed.), 1991, *Opera omnia vasconice*, Euskaltzaindia, Bilbo (lau liburuki).
- Bonaparte, L.-L., 1869, *Le petit catéchisme espagnol du P. Astete, traduit en trois dialectes basques*:
- 1. *Aescoan, par Don Pedro José Minondo, instituteur à Garralda, avec la coopération de Don Martin Elizondo d'Aribe*; 2. *Salazarais, par Don Pedro José Samper, curé de Jaurrieta*; 3. *Roncalais, par Don Prudencio Hualde, curé de Vidangoz. Verifié et modifié sur les lieux mêmes par Le Prince Louis-Lucien Bonaparte, avec le concours des gens de la campagne, et après avoir rendu les trois versions aussi comparatives que possible*, Strangeways & Walden, Londres.
- Camino, I., 1989, «Argitasun zenbait Aezkoako doctrinei buruz», *ASJU* XXIII-3, 801-807.
- Estornés Lasa, J., 1982, «Jesu-Kristo gore Jeinaren Ebanjelio Saintua. Pedro Prudenziu Hualde Mayo. Oraiko ortografiaz eta anotazione batzuk», *FLV* 39, 43-103.
- González Echegaray, C. eta J. A. Arana Martija, 1989, *L. L. Bonaparte. Eskuizkribuak - Argitarapenak. Manuscritos - Publicaciones* (Katalogoa 1), Euskaltzaindia, Bilbo.
- Rodríguez-Ferrer, M., 1873, *Los Vascongados: Su país, su lengua y el Príncipe L. L. Bonaparte*, M. Martínez, Madrid.
- Samper, P. J., 1883, «Curiosidades euskaras. Carta escrita en el sub-dialecto salacenco al Príncipe Luis Luciano Bonaparte,...», *Revista Euskara* VI-65, 332-336.
- Urquijo, J., 1910, «Cartas escritas por el Príncipe L. L. Bonaparte a algunos de sus colaboradores», *RIEV* IV, 233-297.

1. Aezkoako doctrina

Introducionea Doctrina Sanduarena.

Cristio fiel gucia
dago anitz obligatuic
iduquitcera devocio
viotz gucias
gurutce sanduas,
Cristo gure argua:
gurutcean nai izan zue il
gu redimitceagatic
vecatuaian cautiveriotic
eta enemigo gaisstotic.
Eta gorregatic
bear duc acostumbratu

Erranes gala: gurutce sanduaren señaleagatic, gure etsayeteic libra guitzazu Jauna, gure Jaun eta Jangoicoa. Aitaren icenean, eta Semearenean, eta Espiritu Sanduarenean. Amen.

ceinatcera eta santiguatcera,
eines irur gurutce:
Lembicicoa copetan,
libra guitzangatic Jangoicoac
pensamendu gaisstoeteic.
Bigarrena agoan,
libra guitzangatic Jangoicoac
itz gaisstoeteic.
Irugarrena bularretan,
libra guitzangatic Jangoicoac
deseo eta obra gaisstoeteic.

[2] *Credoa.*

Jinestacen dut Jangoico Aita, gucis poderosoaren, ceruaren eta luraren crialzalea baitan, eta Jesucristo aren seme vacar gure Jauna baitan, cein concebitu vaitce Espiritu Sanduein obras, eta jayo ce María Virginarenganic, pasatu zue pasio doloroso Poncio Pilato juezaren eta manuaren azpian, crucificatu zute, iltce eta ortci zute, sautsi ce limboetra, gandic irugarren egunean resucitatu ce ilen artetic, igan ce ceruetra, eta gan dago ssarriric Aita Eternoaren escuyeco aldean, nondic etorriko baita ilen eta vicien juzgatcera. Jinestacen dut Espiritu Sandua baitan, Eliza Ama Sandu catolicoan, sanduaren comunionean, vecatuen varcamenduan, araguiaren resrecioan, vicitce seculacoan. Amen.

Artículo fedescoac dira amalaur: lembicico zazpiac pertenecicen zaizquierdo Jangoicoaren divinidadate sanduari eta verce zazpiac Jesucristo gure Jaunaren humanidate sanduari, Jangoico eta Guizon eguiaskoa.

Jangoicoaren divinidadé sanduari pertenecicen zaizquierdonac dira guevec:

Lembicicoa, ginestacea Jangoico vacar gucis poderosoaren vaitan.

Bigarrena, ginestacea dela Aita.

Irugarrena, ginestacea dela Semea.

Laugarrena, ginestacea dela Espiritu Sandua.

[3] Borzgarrena, ginestacea dela crialzalea.

Seigarrena, ginestacea dela salvazalea.

Zazpigarrena, ginestacea dela glorificazalea.

Jesucristoren humanitate sanduari pertenecicen zaizquionac dira guevec:
Lembicicoa, ginestacea Jesucristo gure Jauna guizon den bezamvates izan cela concebitua Espiritu Sanduaren obras.

Bigarrena, ginestacea jayo cela Santa María Virginarenganic, gueldicen celeic virgen erdi baino len, erdicean eta erdi asqueros.

Iruagarrena, ginestacea padecitu eta il cela gu vecatarien salvaceagatic.

Laugarrena, ginestacea sautsi cela limboetra eta gandic atra cituela aita sanduen arimac, cein baizaude aren etorce sanduaren echideten.

Borzgarrena, ginestacea gandic irugarren egunean resucitatu cela ilen artetic.

Seigarrena, ginestacea igan cela cerueta eta gan dagola ssarriric Aita Eternoaren escuyeco aldean.

Zazpigarrena, ginestacea etorrico dela ilen eta vicien juzgatcera: conveni da ssa-quitea, onei emein daela ceruco gloria guardatu cituztelacos aren mandamentu sanduac, eta gaisstoei infernuco seculaco penac guardatu etcituztelacos aren mandamen-tu sanduac.

Aita gurea.

Aita gurea, ceruetan zaudena, santifica bedi zure [4] icena; etorri bedi zure erreinua; ein bedi zure borondatea, ceruan bezala lurrean ere. Eman dezaguzu guri gauren egunorosko ogua eta barca dauzquiguzu guri gauren zorrac ála nola guc barcatzen baiteiztegu gu zor guituztenei, eta ezquitzala utci tentacioan erorcera, vaya libra guitzazu gaitcetic. Amen.

Avemaria.

Jangoicoac salva citzala, Maria, gracias betea, Jauna da zurequi, bedeicatua cira zu maztequi gucion artean eta bedeicatua da zure saveleco fruitua, Jesus. Santa María Jangoicoaren Ama, zuc otoiz ein zazu gu vecatariengatic, oray eta gure iltceraco orduan. Amen.

Salvea.

Jangoicoac salva citzala reina, ama misericordiarena, vici eta dulzura, esperanza gurea, Jangoicoac salva citzala. Zu deitcen citugu¹ Evaren hume desterratu guebec, zuri dauzquiguzu suspiras, áes eta óyes veteric, valle nigarresco gontan. Ea vada, Andrea, Abogada gurea, zuc itzuli ditzazu guregana zure vegui misericordioso go-ye, eta desterru goyen ondoan eracutsi dezaguzu Jesus, zure saveleco fruitu bedeicata, urricariosa. O clementisima! O piadosoa! O Ama Virgina dulcea! Zuc otoiz ein zazu gugatic Jangoicoaren Ama Sandua, izan guiten digno erdiesteko Jesucristoren promesac. Amen.

[5] Jangoicoaren legueco mandamentu sanduac dira amar. Lembicico irurac pertenecicen zaizquio Jangoicoaren honrrari eta verce zazpiac proximo launein prove-chuari.

¹ *deitcen citugu* horretan *citugu-ten t-ren azpian -t-* zegoela dirudi.

Lembicicoa, Jangoicoa onesi dezagula gauza gucien gainetic.
 Bigarrena, juramentu banoic ein eztezagula.
 Irugarrena, sseac santifica dizagula.
 Laugarrena, gauren aita eta amac honrra eta respeta dizagula.
 Borzgarrena, yor il eztezagula.
 Seigarrena, lujuriasco vecatuic ein eztezagula.
 Zazpigarrena, yori daus evasi eztezagula.
 Zortcigarrena², yori falsu testimonioic eraquitsi eztezagula, ez guezurric erran.
 Bedratcigarrena, viceren guizon edo emaztea desea eztezagula.
 Amargarrena, viceren ontasunic bidegabean desea eztezagula.
 Amar mandamentu guevec encerracen dira bidatra, cervizacea eta onestea Jangoicoa gauza gucien gainetic, eta projimo launa gauren buruac vezala.

Declaracioa

Doctrina Sanduarena galdeines eta respondatus.
Galdeiten dut. Cristio cirá? Respondacen dut. Bay jauna, Jangoicoaren gracias.
 G. Norenganic dugu cristio deiceco nombre gau? [6] R. Cristo³ gure Jaunarenganic.
 G. Cer nai du erran cristioac? R. Cristoren guizona.
 G. Cer entendacen duzu Cristoren guizonarengatic? R. Jesucristoren fede duen guizona, ceinec recibitu baizue bautismo sanduan, eta dago ofrecioic aren cervizu sanduarendaco.
 G. Cein da Cristoren señalea? R. Guruce sandua, jauna.
 G. Ceregatic? R. Ceregatic baita figura Cristo gurucean crucificatu izan cenarena gu redimitceagatic.
 G. Cembat modotra da Cristoren señalea? R. Bidatra, jauna.
 G. Cein dira? R. Bata ceinatcea eta vertcea santigüatcea.
 G. Cer da⁴ ceinatcea? R. Escuyeco eri beazas irur gurutcen eitea: lembicicoa copetan, bigarrena agoan, irugarrena bularretan, minzatzen guireleic gure Jaun eta Jangoicoarequi.
 G. Eracutsazu edo mostra zazu nola? R. Gurutce sanduaren señaleagatic, gure etsayeteic libra guitzazu, gure Jaun eta Jangoicoa.
 G. Ceregatic ceinatzen guira copetan? R. Jangoicoac libra guitzan pensamendu gaisstoeteic.
 G. Ceregatic agoan? R. Jangoicoac libra guitzan iz gaisstoeteic.
 [7] G. Ceregatic bularretan? R. Jangoicoac libra guitzan deseoa eta obra gaisstoeteic.
 G. Cer da santigüatcea? R. Escuyeco vi eries gurutce luce vaten eitea, copetatic asi eta cinturareino, cinturatic ezquerreco soinegiareino, ezquerrecotic escuyecoreno, invocatzen duguleic Trinitate Sandua.
 G. Eracutsazu edo mostra zazu nola. R. Aitaren icenean, eta Semearenean, eta Espiritu Sanduarenean. Amen.
 G. Noiz usatu bear dugu señale gontas? R. Asten guiren aldioro cembait obronen eiten, edo icusten duguleic gauren buruoc cembait necesidade, tentacio edo peli-

² -t- geroago tartekatua. ³ Azpian *Cristio*. ⁴ Azpian *Ceinda*.

groetan; principalqui goacetic sseiquieean, echetic atracean, elizan sarcean, ssatean eta lo eiteracoan.

G. Ceregatic ainberce aldis? *R.* Ceren dembora eta lecu gucietan gauren etsayac tentacen eta perseguitcen baiquitu.

G. Cer etsay dira guevec? *R.* Demonioa, mundua eta araguia.

G. Eta gurutceac vadu virtuteic ayei contra eiteco? *R.* Bay jauna.

G. Nondic du gurutceac virtute gorri? *R.* Jesucristoc vencitu cituelacos gurutcean vere eriotceas.

G. Adoratzen denean gurutcea cer erraten da? *R.* Adoratu eta bedeixa naztazu, Cristo, ceren zure gurutce sanduas redimitu vaicindue mundua.

Divisio edo partizioa Doctrina Sanduarena.

[8] Icusi dugu cristio cirela cristioaren nombre eta señaleas, eta erran daztazu oray:

G. Cristioa guarmendura allegatu yecein laster, cembat gauza dago obligatuic ssaquitera? *R.* Laur gauza, jauna.

G. Cein dira? *R.* Ssaquitea cer vea duen ginesi, cer bear duen escatu, cer bear duen obratu eta cer bear duen recibitu.

G. Nola ssaquinen du cer bear duea ginesi? *R.* Daquizquiguleic Credo eta articulo fedescoac.

G. Nola ssaquinen du cer bear duea escatu? *R.* Daquizquiguleic Aita gurea eta berce gaineraco Elizaco oracio guiac.

G. Nola ssaquinen du cer bear duea obratu? *R.* Daquizquiguleic Jangoicoaren legueco mandamentu sanduac, borz Elizacoac eta obra misericordiašcoac.

G. Nola ssaquinen du cer bear duea recibitu? *R.* Daquizquiguleic Elizaco sacramentu sanduac.

Lembicico parte Doctrina Sanduarena ceintan declaratzen baita Credoa eta articulo fedescoac.

G. Guacen lembiciora; errantzazu: nore erran zue Credoa? *R.* Apostoloec, jauna.

G. Certaco? *R.* Guri fede sanduaren eracusteco.

G. Eta guc ceregatic erraten dugu? *R.* Confesatceco fede gau cristioc daucaguna.

G. Cer gauza da feda? [9] *R.* Icisten eztugunein ginestatcea.

G. Icusi cindue Jesucristo jayotzen? *R.* Ez cauna.

G. Icusi cindue iltzen edo ceruetra igaten? *R.* Ez cauna.

G. Jinestatzen duzu misterio guevetan? *R.* Bay jauna, jinestatzen dut.

G. Ceregatic jinestatzen duzu? *R.* Ceregatic Jangoico gure Jaunac rebelatu baitu eta Eliza Ama Sanduac gala eracusten yaitagui.

G. Cer gauza dira dauzquizunac eta ginestatzen⁵ tuzunac cristi vezala? *R.* Eliza Ama Sandu Catolico Romanoac ginestatzen eta dauzquieriac.

G. Cer gauza dira zuc eta Eliza Ama Sanduac ginesten eta dauzquieriac? *R.* Dira fedearen articuloac, principalqui Credoa encerratuic daudenac.

⁵ Azpian jinestatzen.

G. Cer gauza dira articulo fedescoac? R. Dira fedearen misterio principalenac.

G. Certaco dira articulo fedescoac? R. Emateco noticia distinto eta particular vat gure Jaun eta Jangoicoas eta Cristo gure redentoreas.

G. Nor da gure Jaun eta Jangoicoa? R. Da Jaun vat ain escelentea eta admirablea, erran [10] eta pentsa ezteiquena: Jaun bat infinitoqui ona, poderosoa, sabioa, justoa, principio eta fin gauza guciena.

G. Trinitate Sandua nor da? R. Da Jangoico bera, Aita, Semea eta Espíritu Sandua, irur persona distintoac eta Jangoico vat vacarric eguiascoa.

G. Aita Jangoico da? R. Bay jauna.

G. Semea Jangoico da? R. Bay jauna.

G. Espíritu Sandua Jangoico da? R. Bay jauna.

G. Irur Jangoico dira? R. Ez cauna, vaicic Jangoico bat bacarric eguiascoa, igual nola omnipotente bat⁶, eterno bat eta Jaun bat bacarric.

G. Aita Semea da? R. Ez cauna.

G. Espíritu Sandua Aita edo Semea da? R. Ez cauna.

G. Ceregatic? R. Ceregatic personac baitira distinto, izaniquere Jangoico bat eguiascoa edo verdáderoa.

G. Berás, cembat naturaleza, entendimentu eta borondate dira Jangoicoaren baitan? R. Naturaleza bat bacarric, entendimentu bat bacarric eta [11] borondate bat bacarric.

G. Eta cembat persona? R. Irur distintoac cein baitira: Aita, Semea eta Espíritu Sandua.

G. Nola da Jangoicoa gucis poderosoa? R. Ceregatic bere podereaiqui eiten baitu nai duen gucia.

G. Nola da criazale? R. Ceregatic ezdausteic criatu vaicitue gauza guciae.

G. Eta cer finequi criatu zue Jangoicoac guizona? R. Jangoicoaren cervizatceco mundu gontan eta bercean eternoqui gozatceco.

G. Nola da salvazale? R. Ceregatic ematen baitu gracia eta vecatuac barcateen.

G. Nola da glorificazale? R. Ceregatic ematen baitu gloria aren graciaren perseveratcen direnei.

G. Badu Jangoicoac figura edo gorputcic guc vezala? R. Jangoico den vezambates ez cauna, ceregatic baita espíritu puro, vaya guizon den vezambates bay jauna.

G. Irur persona divinoeteic, cein eintce guizon? R. Bigarren persona, cein baita Semea.

G. Aita eintce guizon? R. Ez cauna.

G. Espíritu Sandua eintce guizon? [12] R. Ez cauna.

G. Nor vada? R. Bacarric Semea, cein guizon einic deitzen baita Jesucristo.

G. Bérás nor da Jesucristo? R. Da Jangoico viciaren Seme bacarra, cein ein baitce⁷ guizon gu fedimitceagatic eta munduan ejemplo emateagatic⁸.

G. Etä cembat naturaleza dira Jesucristoren baitan? R. Bida jauna, divina eta humanoa,

⁶ Hasieran *v-* zen, *b-*ren itxura hartzeko makila ezartzi zaiola. ⁷ *b-*ren azpian zerbait. ⁸ Lehenbiziko *-a-*ren azpian zerbait.

G. Cembañ entendimentu? *R.* Bida jauna, divinoa eta humanaoa.

G. Eta cembañ persona eta memoria? *R.* Persona divino bat bacarric, cein baita Trinitateko bigarrena, eta memoria bat humanaoa, ceregatic Jangoico vezala ezpaitu bearric.

G. Cer nai du erran Jesusec? *R.* Salvatzalea.

G. Certeic salvatu guinduce? *R.* Gauren vecatuetec eta demonioaren cautiveriotic.

G. Cer nai du erran Cristoc? *R.* Ungitua.

G. Certas izantce ungitua? *R.* Espíritu Sanduaren gracias eta dones.

[13] *G.* Cristo gure Jauna nola concebitua eta jayo izantce Ama Virginarenganic? *R.* Obratus Jangoicoak sobrenatural eta milagrosoqui.

G. Ceregatic erraten duzu sobrenatural eta milagrosoqui? *R.* Ceregatic Jesucristo ezpaitce izan concebitua eta ez jayoa bertce guizonac vezala.

G. Nola izantce vada encarnacioko misterio gura? *R.* Espíritu Sanduac artcen zueleic María Santísimaren entrañeteic odol chorta bat, odol chorta gartas formatu zue gorpuz bat, ezdausteic criatu zue arima bat, arima eta gorpuza elcarrequi unituic artu citue Trinitateko bigarren persona divinoac beregana, guelditzen celeic ordudanic Jangoico eta guizón einic milagrosoqui.

G. Eta nola jayo ce milagrosoqui? *R.* Jayotcean María Santisimarenganic varre dañatu eta perjudicatu gave aren virginidadea, igual nola iduzquiaren erreinua sartzen baita cristale vatetic autsi eta manchatu gabe.

G. Aren ama beti bici izantce virgen? *R.* Bay jauna, beti izantce.

G. Ceregatic nai izantzue il gurutcean? *R.* Gu betico vecatutic libratceagatic.

G. Nola vada erorcen guira vecatu gontan? *R.* Gure lembicico aita Adanec vecatu eintzuelacos, ceintan guciec vecatu eiten baitugu.

G. Cer entendatzen duzu infernuas ceintra sautsi [14] vaitce Cristo gure Jauna il ondoan? *R.* Ez condenatuen lecura, baicic limboetra, justoac ceudenera, noren echideten vaitzaude.

G. Bada infernu vat vaino gueyago? *R.* Bay jauna, badira laur lurreco centroan eta deitzen dira: condenatuen infernua, purgatorioa, limbo aurrena eta limbo justoen edo Abrahanen senoa.

G. Eta cer gauza dira? *R.* Condenatuen infernua da lecu bat ceintra baitaza vecatu mortalean iltzen direnac, izateco gan eternoqui átormentatuac. Purgatorioa da lecu bat ceintra baitaza arima gracian iltzen direnac, ceinec vician satisfatu etcituztelacos enteroqui beren vecatuac, baitaude sufritzen gango tormentuac arrás pagatu artio veren zorrac. Aurren limboa da lecu bat nora faten baitira arima gayec arraciora allegatu vaino len iltzen direnac bautismoa recibitu gave. Eta justoen edo Abrahanen senoa da lecu bat, gure redencionea verificatu artio, faten ciren⁹ arima gayec iltzen cirenac Jangoicoaren gracian arrás purgatu ondoan, ceintra sautsi vaitce Jesucristo real eta verdaderoqui.

G. Nola sautsi ce? *R.* Arima unituic divinidadade verarequi.

G. Aren gorputza nola guelditu ce? *R.* Unituic divinidadade verarequi.

⁹ *cirena* espero genuke.

G. Nola resucitatu ce irugarren egunean? R. Izultcean juntatcera aren gorpuzta eta arima [15] gloriosoa, ez berris secula iltcecotan¹⁰.

G. Nola igan ce ceruetra? R. Bere virtute propios.

G. Cer nai du erran gan dagola ssarriric Aita Eternoaren escuyeco aldean? R. Izatea igual gloria arequi Jangoico den bezamvates¹¹, eta guizon den bezamvates yorquere baino gueyago.

G. Noiz etorrico da vicien eta ilen juzgatcera? R. Munduein azquen finean.

G. Eta orduan beaute resucitatu il guciec? R. Bay jauna, beren gorpuz eta arima propio izan tuztenequi.

G. Eta munduein fina baino len, icein dira juzgatuac guizonac? R. Bay jauna, vicien finean icein dira juzgatuac eta sentenciatiuac Jangoicoas, onac gozatcera Jangoicoas glorian eternoqui eta gaisstoac sufricera¹² infernuco tormentuac eternoqui.

G. Cer jinestacen duzu erraten deleic sanduen comunionean? R. Jinesi year dugu, jauna, cristio fiel vatuzc dutela parte vertce cristio fielec eiten tuzten obrontan, izanic bezala gorpuz bateco miembroac cein baita Eliza.

G. Nor da Eliza? [16] R. Da cristio fiel gucien unione edo congregacioa noren buru Aita Sandua baita.

G. Nor da Aita Sandua? R. San Pedroren lurreco sucesore legitimoa, Errumaco Aita Sandua, Cristoren vicario lurrean nori gucioc baicaude obligatuic obediencia prestacera.

G. Credo edo articuloes landa jinestacen duzu vertce cembait gauza? R. Bay jauna, Escritura Sanduan dagona eta vertce gaineraco Jangoicoac Elizari revelatu zazquion guciac.

G. Cer gauza dira guevec? R. Etxazula niri gori galdein, ceren bainiz ignorante; Eliza Ama Sanduac baitu doctoreac respondatuco dauzute.

M. Ongui diozu doctorei tocatcen dela respondatcea, eta ez zuri contu ematea fedesco gauces; zuri asqui zaizu ematea articuloeteic Credoan dagon vezala.

*Bigarren parte Doctrina Sanduarena,
ceintan declaratcen baita cer bear den escatu eta Eliza Ama Sanduaren oracioac.*

Icusi dugu nola daquicien cer bear den ginesi, cein baita lembicicoa; goacen bigarrenera, cein baita cer bear den escatu.

[17] G. Errantzazu: norc errantzue Aita gurea? R. Jesucristoc.

G. Certaco? R. Guri oracio eiten eracusteco.

G. Cer gauza da oracio eitea? R. Jangoicoari viotza goititcea eta merchede eta favoreac escatcea.

G. Cembat maneratra da oracio eitea? R. Bidatra jauna: gogoscoa eta agoscoa.

G. Cein da gogoscoa edo mentala? R. Da eiten dena ejercitatus arimein potentiac, oroitzen guirenean memorias gauza on batzues¹³, pensatcen eta discurriritzen dugunean entendimentueiqui gauza guevetan, eta eiten dugunean borondateai-qui cembait obra on, nola becatuen urricamentua, edo vertce cembait resolucion, nola confesatceas eta bicis mudatceas.

¹⁰ Bigarren *c*-ren azpian *-t*- bat.   ¹¹ *-m*-ren azpian agian *-n*- .   ¹² *-c*-ren azpian *-t*- .   ¹³ *-t*- geroago tartekatua.

G. Cein da agoscoa edo vocala? R. Da eiten duguna errebatzen duguleic, por ejemplo Aita gurea eta vertce gainerako oracioac.

G. Eta cer modotan ein bear dugu oracioa? R. Atencio, humildade, confianza eta perseverancia andi vatequi.

G. Errebatzen duguleic Aita gurea, norequi minzo guira? R. Jangoico gure Jaunarequi.

G. Non dago Jangoico gure Jauna? [18] R. Lecu gucietan, especialqui ceruetan eta aldareco Sacramentu Sanduan.

G. Eta Cristo guizon den bezamvates, non dago? R. Bacarric ceruan eta aldareco Sacramentu Sanduan.

G. Oracioetan den obenena, cein da? R. Aita gurea, jauna.

G. Ceregatic? R. Ceregatic erran baitzue Cristoc bere ago preciosoas.

G. Ceregatic gueyago? R. Ceregatic baititu zazpi peticionē caridadean fundatuac.

G. Cein dira? R. Lembicicoa da santifica vedi zure icena.

G. Cer escatzen dugu peticio gontan? R. Jangoicoaren icen sandua izan deila ezautua eta honrratua mundu gucion.

G. Cein da bigarrena? R. Etorri bedi zure erreinua.

G. Cer escatzen dugu peticio gontan? R. Jangoicoac erreina dezala mundu gontan gure arimetan¹⁴ gracias eta vertcean glorias.

G. Cein da irugartena? R. Ein bedi zure borondatea ceruan bezala¹⁵ lurrean ere.

G. Cer escatzen dugu peticio gontan? R. Ein dezagula Jangoicoaren borondatea lurrean [19] gaudenec, nola eiten baitute bienaventuratuac ceruan.

G. Cein da laugarrena? R. Eman dezaguzu egunorosko ogua.

G. Cer escatzen dugu peticio gontan? R. Jangoicoac digula gorputceco alimentu convenientea eta arimaco espirituala, cein ere baitira gracia, eta sacramentuac.

G. Cein da borzgarrena? R. Barca dauzquiguzu guri gauren zorrac ála nola guc barcatzen baiteiztegu gu zor guituzteney.

G. Cer escatzen dugu peticio gontan? R. Guri gauren projimo launac eiten dauzquigun ofensa eta agravioac guc barcatzen vadeiztegu, Jangoicoac guri becatuac barcatuco dauzquigula.

G. Cein da seigarrena? R. Ezquitazula utci tentacioan erorcera.

G. Cer escatzen dugu peticio gontan? R. Jangoicoac ezquitazala utci tentacioan erorcera, ain guti consenticera pensamendu eta tentacio gaisstoetan, ceinec demoniaoc procuratzen baitu eror guiten vecatuan.

G. Cein da zazpigarrena? R. Baya libra guitzazu gaitcetic.

G. Cer escatzen dugu peticio gontan? R. Jangoicoac libra guitzala gaiz gucietieic eta peligro arimaco eta gorputcecoeteic.

G. Ceregatic vada erraten dugu lenic: Aita gurea [20] ceruetan zaudena? R. Jangoicoari viotza goititcea eta escatcea humildade eta confianza andi vatequi.

G. Cer nai du erran Amen, azquenik erraten duguleic? R. Gala izan deila.

G. Principalqui cer oracio eiten dacogu Ama Virginari? R. Ave Maria edo Salve.

¹⁴ O arimetas. ¹⁵ -z-ren azpian zerbaiz.

G. Norc errantzue Ave María? R. Ainguiru San Gabrielec etorri celeic Ama Virginaren saludatcera.

G. Norc errantzue Salve? R. Eliza Ama Sanduac dauca disponituic.

G. Certaco? R. Escatceco favoreac Ama Vitginari.

G. Erraten deleic Ave María edo Salve, norequi minzo guira? R. Gure Señora Ama Virginarequi.

G. Nor da gure Señora Ama Virgina? R. Da andre andi vat virtutes betea, Jangoicoaren ama eta ceruetan dagona.

G. Eta aldarean dagon gura, nor da? R. Da imágen eta semejanza ceruetan dagoneina.

G. Certaco dago gan? R. Gura icusi eta cerucoes oroiqüiten, eta ceregatic den aren imagena ein dezagun reverencia.

M. Modo verean ein bear dugu vertce gaineraco sanduen imagenei eta hayen reliquiei.

[21] G. Ein bear dugu oracioic ainguiru eta sanduey? R. Bay jauna, gauren medianeroei bezala.

G. Cer dira ainguiruac? R. Dira espiritu puro bienaventuratu vatzuc gozatcen¹⁶ daudenac Jangoicoas ceruan.

G. Cerendaco criatu citue gure Jaun eta Jangoicoac? R. Alava eta honrra dezaten beti eternidadean.

G. Ceregatic gueyago? R. Ceregatic beren ministro vezala Eliza governa dezaten eta guizonac¹⁷ guarda.

G. Beras¹⁸, zuc vauzu ainguiru guardiascoa? R. Bay jauna, eta guisa verean du bat berac verea.

M. Iduqui dezogu vada devocio andia eta encomendatu egunoro.

*Irugarren parte Doctrina Sanduarena,
non declaratzen baita cer bear duen¹⁹ cristioac obratu.*

Icusi dugu nola daquicien cer bear den ginesi eta otoiztu. Icusi dezagun nola daquicien obratzen. Errantzazu: cein da Jangoicoaren legueco lembicico mandamentua? R. Ones dezagula Jangoicoa gauza gucien gainetic.

G. Norc onesten du Jangoicoa? R. Guardatzen tuenac aren mandamentu sanduac.

G. Cer da onestea Jangoicoa gauza gucien gainetic? R. Nayago len galdu gauza guciac eci ez ofenditu.

[22] G. Certra gueyago obligatzen guitu mandamentu gonec? R. Adoratcera Jangoicoa vera bacarric gorputceco eta arimaco reverencia sumo vatequi, ginestatzen eta esperatzen duguleic aren baitan fede bici vat.

G. Norc vecatu eiten du mandamentu gonen contra? R. Adoratzen edo ginesten tuenac Jangoico edo ídolo falsoac, ginesten duenac fedearon contraco cervait gauza, edo dudatzen duenac fedearon misterio cembait, edo ignoratzen necesario direnac, eiten eztituenac veren demboretan acto fedesco, esperanzasco eta caridadescoac, edo

¹⁶ O gotzacen. ¹⁷ O guizonec. ¹⁸ -a-ren gainean tatxatutako tildea dago. ¹⁹ O den.

confianza galtcen duenac Jangoicoaren misericordias, edo indignoqui recibitcen duenac cembait sacramentu.

G. Norc gueyago? *R.* Jinesten duenac adivinacioetan, usatcen echicerias edo supersticioso gaucetan.

G. Cein da bigarrena? *R.* Juramentu banoic ein eztezagula ez gaizquiric erran.

G. Norc eiten du juramentu bano edo falsoqui? *R.* Juramentu eiten duenac eguiiec gave, justicieic gave eta necesidadeic gave.

G. Cer da juramentatcea eguiiec gave? *R.* Juramentu eiten duenac verac senticen duenein contra edo guezurres.

G. Eta nola vecatu eiten du juramentatcen denac eguiiec gave edo dudatcen juramentu eiten duenac [23] den egua ála ez? *R.* Mortalqui, izanic ere juramentua gauza levearen gainean.

G. Cer da juramentatcea justiciaic gave? *R.* Juramentatcea gauza injusto eta gaissto vat, nola eitea projimo launari perjuicio vat.

G. Eta nola vecatu eiten du juramentatcen denac justiciaic gave? *R.* Mortalqui gauza injustoa valimada grave, eta venialqui levea deleic.

G. Cer da juramentatcea necesidadeic gave? *R.* Juramentatcea motivo graveic gave.

G. Eta cer vecatu da gau? *R.* Veniale, faltatcen eztueleic eguiari, ez justiciari eta ain guti juramentuein justiciari.

G. Eta juramentatcen dena voto edo promesa cembait²⁰ gauza onen gainean, obligatuic dago cumplitcera? *R.* Bay jauna, eta ez cumplitcea edo luzatcea notablequi da vecatu mortale materia gravea valimada.

G. Da vecatu criaturengatic juramentu eitea? *R.* Bay jauna, ceregatic juramentu eiten baita criazaleari veretan.

G. Nola juramentu eiten da criaturengatic? *R.* Erranes, por ejemplo, ene arimeingatic, cerueingatic, lurreingatic, gau gala da.

[24] *G.* Cer remedio dago juramentu falsoic ez eiteco? *R.* Acostumbratcea²¹ erratra ezac eta vayac vay, Cristoc eracusten dagun vezala.

G. Eta mandamentu gontan devecatcen da vertce cembait gauza? *R.* Bay jauna, devecatcen da blasfematea, ceren baitira iz injuriososcoac Jangoicoaren contra edo aren sanduey, baita vecatu mortale.

G. Cein da irugarrena? *R.* Ssey edo iganden santificatcea.

G. Norc santificatcen tu sseyac? *R.* Meza enteroqui enzuten duenac eta trabajatcen eztena²² ssey egunetan necesidadeic gave.

G. Eta nola vecatu eiten du trabajatcen denac ssey egunetan necesidadeic gave? *R.* Trabajatcen valimada bi ordu vaino gueyago, da vecatu mortale, eta ezpada allegatcen, veniale regularqui.

G. Cein da laugarrena? *R.* Gauren aita eta amac honrra eta respeta ditzagula.

G. Norc honrratcen tu aita eta amac? *R.* Obedecitcen tuenac, socorratcen eta reverenciatcen.

²⁰ *ceimbait* ere izan daiteke, baina lehen *-i-* hori lehen idazketakoa eta gero taxtua den edo geroago ezartia den garbi ez dagonez, eta doctrina honetako gainerako denak *cembait* ditenez, *cembait* utzi dugu. ²¹ O *Acostumbratcean*. ²² Ergatiboa behar luke.

G. Norc vecatu mortale eiten du gonen contra? R. Humez obedecitzen eztutenez aita eta amar gauza tocante eta costumbre onetan, necesario [25] direnac echezo gobernuo; socorratzen tuenac²³ veren necesidadetan; maldicio eta burla berei eiten duenac, edo escua goratzen duenac, eta ayen consejuic gabe matrimonioa recibitzen duenac.

G. Norc gueyago daude obligatuic aita eta amen lecuan? R. Gu baino gueyago direnac adines, dignidades eta gobernus.

G. Eta mandamentu gontan comprenditzen edo entendatzen da obligacio gueyago humez aita eta amei dutenes landa? R. Bay jauna, superiorec dutena veren inferiorequi eta aita eta amec veren humequi.

G. Eta cein dira guevec? R. Alimentatcera eta veztitcera beren humeac, instruicera gaizqui dailcenean, ematra ejemplo ona eta ongi eldu zayen estaoa veren demboretan²⁴.

G. Nola vecatu eiten dute oray erran dugun guevec? R. Vecatu mortale regularqui.

G. Cein da borzgarrena? R. Yor il eztezagula ez iltcera deseatu.

G. Cer manatzen du mandamentu gontan? R. Eztezagula yori gaizquiric ein ez itces, ez obras, eta ez deseos.

[26] G. Eta norc vecatu mortale eiten du mandamentu gonen contra? R. Batec vere burua edo projimo launa deseatzzen duenac iltcea edo vertze gauza gaissto grave bat, odio edo enemistade dauquenac, vertze vat iltzen duenac, heritzen edo golpatzen duenac, mozcortzen edo orditzen denac, peligroso gauza ssaten duenac, vere bicia galtceco peligroan ezartzen duenac²⁵ edo equenzen duenac, eta batec berari edo vertcey maldecitzen duenac.

G. Cer gauza da maldicio eitea? R. Da escatcea vatec bere buruein edo vertze vatendako gaisstakeria vat, nola erranes: gor gueldi adi ilic.

G. Eta cer vecatu da maldicio eitea? R. Gaizqui deseatzeko motivoaiqui valimada, vecatu mortale.

G. Eta golaco deseoi ezteleic? R. Vecatu veniale, naiz ez aldioro.

G. Norc eiten du vecatu mortale maldecitzen duenac golaco deseoi gave? R. Regularqui aita eta amec eta superiorec maldecitzen dutenec berac baino gazteagoko alcinian, eta costumbre dutenec errateko eta diligencia eiten eztutenez vencitceco.

G. Eta ceregatic gala? R. Ceregatic beren erran eta exemplo gaisstoekin incitacen [27] edo provocatzen baitituzte vertceak ofenditcera Jangoicoa gravequi, deitzen dena escándaloa.

G. Cein da seigarrena? R. Lujuriasco vecatuic ein eztezagula ez pentsamendu gaisstoic consenti.

G. Cer manatzen dagu mandamentu gontan? R. Izan guitela ssau, casto eta garbi pentsamendus²⁶, itces eta obras.

G. Norc vecatu mortale eiten du mandamentu gonen contra? R. Advertencia gucieiqui placer artzen duenac pentsamendu impuroetan, naiz ezarri ez ditzaten obretan; minzatzen eta cantatzen tuenac, eta berac edo vertcequi dituenac accione deshonestoak, edo ejecutatu nai tuenac.

G. Cein da zapigarrena? R. Yori daus evatsi eztezagula.

²³ Logikaz ezezka behar luke. ²⁴ Hobeki letozke nominalizatze absolutuak, adlatiboak baino. ²⁵ Komunik honareko guztia lerro gainean. ²⁶ -d-ren azpian -t-.

G. Cer manatcen dagu mandamentu gontan? R. Ez equendu, ez iduqui, ez nay izan vertcen²⁷ gauceic ssavearen²⁸ contra.

G. Norc vecatu mortale eiten du mandamentu gonen contra? R. Ejecutatcen dutenec edocein gauza gueveteic, edo vertce cembait modotan perjuicio eiten dute nec projimoari vere ontasunetan materia gravean.

G. Eta projimoari perjuicio edo dañu eiten daconac [28] edocein modotan, cer obligaciōtan guelditcen da? R. Guelditcen da gravequi restitucio eiteco eta satisfacceco len vaino len perjuicio edo dañu ein dazquion guiac.

G. Cein da zortcigarrena? R. Yori falsu testimonioic eraquitsi ez dezagula, ez guezurric erran.

G. Cer manatcen dagu mandamentu gontan? R. Ez juzgatu ligeroqui, gau da, motivo edo fundamentuic gave gaizqui projimo launas, ez erran eta ain guti eitu aren faltaic.

G. Norc austen du mandamentu gau? R. Arracioein contra juzgatcen duenac gaizqui projimo launas, infamatcen duenac, descubritcen secretua edo erraten guezurra.

G. Eta projimo launa infamatcen duenac gravequi erranes arendaco cembait delito falsu edo eguiasco, vaya oculto cegona, edo erranes cara cara vere faltac, cer obligaciōtan guelditcen da? R. Guelditcen da obligatuic izultceco honrra edo fama equendu dacona.

G. Cer manatcen dagu Jangoicoac bedratci eta amar mandamentuetan? R. Codicia lujuriarena eta deseо gaissto haciendarena.

M. Erran zquizu Elizaco mandamentu sanduac.

Elizaco mandamentu sanduac dira borz:

Lembicicoa, igande eta ssey obligacionscoetan meza [29] bat enteroqui entzutea.

Bigarrena, urtean vein berere confesatcea, edo len iltceco peligroic valimadu eta comecatu veiar valimadu.

Irugarrena, Bazcoa Garizumacoetan comecatea.

Laugarrena, Eliza Ama Sanduac manatcen duenean barurcea.

Borzgarrena, decuma primiciac pagatcea Jangoicoaren Elizari.

G. Certaco dira mandamentu guevec? R. Obequago guardatceco Jangoicoaren mandamentuac.

G. Eta lembicicoa, meza entzutea, nor dago obligatuic? R. Bateyatuiic dauden guiac, arracioaren ezauntcera allegatuas gueros.

G. Eta nola entzun veaute²⁹? R. Egones presente mezaco demboran, atencio al deiquen gucieiqui, pentsatus arimaco gaucetan nola meditatus edo errezatus devocio gucieiqui.

G. Cer vecatu eiten du mezaco demboretan edo aren parte vatean egoten eztenac bear den atencioequi, edo peligroan ssarcen denac bear den vezala ez entzuteco? R. Vecatu mortale.

G. Bigarren eta irugarrenac, manatcen vaitu [30] confesatcea eta comecatea, nor dago obligatuic? R. Vecatu mortaleain azpian, daude obligatuic uso edo arraciora allegatuas gueros.

²⁷ *v-ren* azpian zerbait. ²⁸ Ez du aipatzen borondatearena. ²⁹ *-u-ren* pean *-t-* antzeko zerbait.

G. Eta confesatcen edo comecatcen direnac sacrilegoqui, cumplitzen dute obligacio guevequi? R. Yolatereco modoan, eta vecatu mortale eiten dute faltatcen dutenec gauza guevei.

G. Eta bat eriotceco peligroan allegatzen deleic, ezpada confesoreic, cer ein³⁰ bear du? R. Acto contrarioscoa confesatceco propositoarequi.

G. Eta laugarrena, baita barurcea, nor obligatzen du? R. Oguei eta urte bat cumplitu dituztenei.

G. Eta nola barurtu veaute? R. Evitatus gauza edo manjare privatueteic eta ez ssanes baicic eguerdian³¹.

G. Eta faltatu gave goni, ar deiteque cerbait gauza? R. Naiz motivo edo causa leveaiqui, ar deiteque onza bat alimentu vezala.

G. Eta artsetan? R. Ar deiteque colacio vezala conciencia ona duten personec usatzen³² dutena, galdeines duda denean confesoreari.

G. Eta motivo justoic gave barurcen eztirenac, nola vecatu eiten dute? R. Mortalqui.

[31] G. Eta precepto aragui ez ssateco barur eta vigilia egunetan, ez nastea egun guevetan aragui eta arrai guendieic ssateco tenore batean³³, eta ez ssatea arroitceic eta lacticionesco gauceic garizuma demboran buleic eztuenac, nor obligatzen du? R. Arracio eman dezaqueten guciei.

G. Eta nola faltatzen dute observatzen eztutenei? R. Mortalqui, cembat aldis faltatzen duten egunean.

M. Erran zquiztu obra misericordiascoac.

Obra misericordiascoac dira amalaur: zazpi espiritualac eta zazpi corporalac.

Espiritualac dira guevec:

Lembicicoa, eracustea eztaquienari. Bigarrena, conseju ematea bear duenari. Iru-garrena, gaizqui dailenein corregitcea. Laugarrena, injurien varcatea. Borzgarrena, triste dagonein consolatcea. Seigarrena, projimo launac eiten dauzquigun ofentsa³⁴ eta agrabioac pacienciequi sufritcea. Zazpigarrena, Jangoicoari iles eta vicies otoiz eitea.

Corporalac dira guevec:

Lembicicoa, erien visitatcea. Bigarrena, goseac dagonari ssatra ematea. [32] Iru-garrena, egarriac dagonari edatra ematea. Laugarrena, cautivoen rescatatcea. Borzgarrena, bilusien veztitcea. Seigarrena, peregrinoei ostatu ematea. Zazpigarrena, ilac orztea.

G. Ceregatic deitzen dira misericordiascoac? R. Zor eztirelacos justicias.

G. Noiz daude obligatuic? R. Necesidadetan, guizon discretoec juzgatzentz tuzteleic grave direla.

G. Eta obra misericordiascoengatic eta vertze cembait obra on eiten tuelacos cristioac, naiz izan diten obligacioscoac, naiz devocioscoac, cer erdiesten du? R. Jangoicoaren gracian valimadago, merejicen du gayengatic gracia eta gloriaren au-

³⁰ e-k i- du azpian. ³¹ -u-k gainean marratxo bat. ³² O utsacen. ³³ v-ri ezkerreko adarra luzatu b itxura hartzeko. ³⁴ -t- gero ezarria.

mentatcea, eta erdiesten du Jangoicoarenenganic vecatuen satisfacia, igüal nola gauza conveni direnac arimari eta gorpuzari.

G. Ceregatic erraten dugu Jangoicoaren gracian dagoleic? R. Ceregatic obra on einac vecatu mortalean dagon vatec eztira meritorio eta ez satisfatorio, vaicic bacarric imprektario, ceren gayengatic baitezaque [33] erdietsi Jangoicoarenenganic cerbait modotan cerbait beneficio.

*Laugarren parte Doctrina Sanduarena,
ceintan declaratzen vaita sacramentu recibitu bear direnac.*

Icusi dugu nola daquicien cer bear den ginesi, escatu eta obratu; icus dezagun nola daquicien cer bear den recibitu, cein vaita azquena.

Erran zquizu sacramentu sanduac.

Elizaco sacramentu sanduac dira zazpi: lembicico borzac dira necesidadescoac, obras edo deseoscoac, cein gayec gave guizona ezpaiteique salva, uzten baitugu recibitceco³⁵ menosprios, eta vertce biac dira borondatescoac.

Lembicicoa, bautismoa. Bigarrena, confirmacioa. Irugarrena, confesioa. Laugarrena, comecadura. Borzgarrena, oliadura. Seigarrena, ordena. Zazpigarrena, matrimonioa.

G. Cer gauza dira sacramentuac? R. Dira señale aguerri edo manifesto vazuc, fundatu [34] cituenac Cristo gure Jaunac guri gayen medios barcatceco vecatuac eta emateco bere gracia eta virtuteac.

G. Cer gauza da gracia? R. Da Jangoicoaren naturalezaren participacio divino vat, ceinec eiten baitu guizona Jangoicoaren seme eta heredero ceruco.

G. Eta nola deitzen da gracia gau? R. Santificantea.

G. Gracia guetas landa bada vertce cembait? R. Badira vertce bazuc deitzen baititugu actualac, edo ausilio edo inspiracioneac, cein gayec gave ezpeitezquegu ez asi, ez seguitu, eta ez acabatu gauceic conducitzen direnac gure salvacionaro.

G. Eta cer dira guevec? R. Jangoicoac ematen dauzquigun socorru bazuc evitatceco maldadea edo gaisstaqueria eta obratceco ongui, nola baitira pedricuac, ejemplo onac, repentinasco eriotceac eta argui vazuc Jangoicoac iluminatzen vaitu gure entendimentuac eta desejo Sandu vazuc ceinec escitatzen gure borondatea oneraco.

G. Cer virtute ematen dute sacramentu guevec graciarequi? R. Principalqui irur, teologale eta divinoac.

G. Cein dira? [35] R. Fedea, esperanza eta caridadea.

G. Cer gauza da fedea? R. Icusten eztugunein ginestatcea, ceren Jangoicoac revelatu baitu.

G. Cer gauza da esperanza? R. Echidetea gloria Jangoicoarenenganic, gauren obra onen medios.

G. Cer gauza da caridadea? R. Onestea Jangoicoa gauza gucion gainetic eta proximo launa gauren buruoc vezala, portatzen guireleic gu ayequi ála nola nai vaiquinduque ayec porta diten gurequi circunstancia veretan.

³⁵ Lehen -e-ren azpian t zegoela dirudi.

G. Ceregatic izantce instituitua edo ezarria bautismoco sacramentua? R. Equentceco edo borratceco vecatu originala, eta bateatcen direnen baitan causten diren vecatu gucien barcatceco.

G. Cer da vecatu originala? R. Da vecatu gura ceinequi gucioc jayotcen vaiquiria heredaturic gure lembicico aitenganic.

G. Eta necesidadea deleic, norc dezaque bateatu? R. Edocein guizon edo emaztequiech allegatus gueros guarmendurara³⁶.

G. Eta nola bear du ejecutatu edo bateatu? [36] R. Botatus edo issuris ur naturala aurrein buruein gainera, eta bateatceco intencioiqui erranes: nic bateatcen citut, Aitaren icenean, eta Semearenean eta Espiritu Sanduarenean.

G. Cerendaco da sacramentu confirmaciocoa? R. Confirmatceco eta fortalecitceco fede bautismoa recibitzen duenarendaco.

G. Eta guarmendura allegatu ondoan recibitzen vadu sacramentu gau, vecatu mortalean eiten du vecatuic? R. Bay jauna, mortalqui.

G. Cer ein veiar du bear den vezala recibitceco? R. Ssarri gracian confesio on baten medios.

G. Cerendaco da sacramentu penitenciascoa? R. Bautismoa recibituas gueros eiten diren vecatu gucien varcatceco.

G. Cer vecatu dira guevec? R. Mortalac eta venialac.

G. Cer da vecatu mortala? R. Da erratea, eitea, pensatcea edo deseatcea cerbait gauza Jangoikoaren leguein contra materia³⁷ gravean.

G. Ceregatic deitzen da mortala? R. Ceregatic iltzen baitu eiten duenaren arima.

[37] G. Eta noiz recibitzen dugu penitenciako sacramentua? R. Ongui confesatzen guireleic eta recibitzen absolucionia.

G. Cer parteitu penitenciac borratceco edo equentceco vecatu mortala? R. Irur.

G. Cein dira? R. Viotceso dolorea, agosco confesioa eta obrasco satisfacioa.

G. Eta irur gauza preciso guevetan ceinec recibitu nai baitu sacramentu gau, comprenditzen da vertze cembait? R. Bay jauna, contricioan comprehenditzen da emendatceco propositoa eta confesioan exámen conciencieina.

G. Cembat gauza dira necesario recibitceco penitenciako sacramentua edo confesio on baten eiteco? R. Borz, cein baitira exámen conciencieina, viotceso dolorea, proposito firmea, agosco confesioa eta obrasco satisfacioa.

G. Cer da exámen conciencieina? R. Ecartcea vere vecatuac³⁸ memoriara discurritus Jangoikoaren legueco mandamentuetec, borz Elizacoeteic, ibili tuen compañeic, ocupacio izan duenetec, escatus Jangoikoari argui edo varcamendu ezautceco vere culpac.

G. Cembat modotra da viotceso dolorea? R. Bidatra jauna, contricioa eta atricioa.

[38] G. Cer da contricioa? R. Dolore edo urriquimentu vat artcea gure Jangoikoaren ofendituas, ceregatic den ain ona, confesatceco propositoarequi, emendatceco eta cumplitceco penitencia.

G. Cer da atricioa? R. Dolore edo urriquimentu vat artcea gure Jangoicoas edo

³⁶ Duplografia dirudi 8. edo 36. orrialdeko guarmendura allegatu-ren arabera. ³⁷ materialen zen, baina gero -n ezabatu. ³⁸ v-ren ezkerrean apostrofe antzeko bat.

vecatuaren ichustasunagatic, edo infernuco penen veldurragatic, edo gloria galdu duelacos, propositoarequi confesatceco, emendatceco eta cumplitceco penitencia.

G. Eta dolore gueveteic, cein da obena? *R.* Contricioa, jauna.

G. Eta ceregatic? *R.* Ceregatic contricioac berac barcatcen baititu vecatuac confesatceco propositoarequi, vaya atricioac ez confesioic gave.

G. Eta vat ongui confesatceco, asqui da atriciosco dolorea edo da necesario contricioa? *R.* Jeneralqui erraten da asqui dela atricioa; vaya obeago eta seguroago da erman dezan contricioa, eta gau procuratu bear du iduquitcea confesatcen denac.

G. Eta noiz bear du iduqui dolorea? *R.* Confesoreac absolutioia eman vaino len.

[39] *G.* Cer gauza da propositoa? *R.* Resolvimentu firme vat ez verris secula gravequi ofenditceco Jangoicoa.

G. Cer da agosco confesioa? *R.* Da manifestatcea bere vecatuac aita confesoreari engañatu eta guezurric gave, penitencien cumplitceco animu edo deseoeiqui.

G. Eta alques issiltcen duenac cembait vecatu mortale, edo confesatcen ein eztuenac, edo eiten confesioa dolore edo propositoic gave, edo penitencia cumplitceco deseoi gave, confesatcen da ongui? *R.* Ez cauna, eiten du sacrilegio grave bat eta guelditcen da confesatcera izultceco obligacioeiqui, ez bacarric vecatu confesatures nola etcituenac, eta vertce alde sacrilegio ein zuenas.

G. Eta nor gines deique eztutela izan doloreic eta propositoic beren³⁹ confesioetan? *R.* Apartatu nai eztutenez vecatu eiteco bideteic eta confesio vat eta bertceain ondotic erorcen direnac⁴⁰ vecatu suerte veretan.

G. Eta cer conveni zayo eitea vateri formatceco dolore edo proposito eguiascoa? *R.* Confesatcera fan baino lenago, escatu Jangoicoari socorra dezan bere ausilioequi, meditatus Jangoicoac ein dazquion beneficioetan, aren pasio eta eriotcean, edo aren bondadean, eta bein eta gueyago aldis erran acto contricioscoa.

[40] *G.* Cer gauza da obrasco satisfacia? *R.* Satisfacea Jangoicoari pena temporala vecatuen zorragatic, cumplitus penitencia confesoreac señalatzentz daona.

G. Eta nola vecatu eiten du cumplitzen eztuenac penitencia edo luzatzen duenac cumplitcea aniz dembora? *R.* Penitencia gravea deleic, vecatu mortale.

G. Penitencia eman dagunas landa, vadezaquegu satisfatu Jangoicoari pena temporala zor duguna? *R.* Bay jauna, Jangoicoaren gracian eiten tugun obra on guciequi eta iragacis indulgenciac.

G. Cer gauza dira indulgenciac? *R.* Dira gracia vazuc, ceinen medios erdiesten baitugu barcamendua pena temporalena, pagatu bear duguna vecatuengatic mundu gontan edo vertcean.

G. Eta nola bear tugu iragaci indulgencia guevec? *R.* Obra on eiten tugunequi graciaco estadoan gaudeleic.

G. Eta mundu gontan satisfatu gave dacenac purgatoria, vadizazquegu socorrantu eta lagundu? *R.* Bay jauna, obra on ein al dezazquegunequi.

G. Eta da necesario bat vecatu mortalean eror dadien becein laster doaen confesatcera barca daquiongatic⁴¹? *R.* Ongui lizateque, vaya ezta necesario.

³⁹ *v-ri* ezkerraldea luzatu zaio gero. ⁴⁰ Komunzadura arazoa dago galderan nahiz erantzunearan. ⁴¹ O daquiongatic.

G. Cer ein bear du vada? R. Artu vere viotzaren barnean dolore egiasco bat bere vecatu ein tuenes, emendatceco propositoiqui, eta [41] confesatu Eliza Ama Sanduac manatcen dueñean.

G. Cer gauza da vecatu veniala? R. Da disposicio bat vecatu mortalean erorceco.

G. Ceregatic deitcen da veniala? R. Ceregatic facilqui erorcen baita guizona vecatuan, eta facilquiago varcatzen.

G. Cembat gauces varcatzen zaizquierdo? R. Bedracis.

G. Cein dira?

Lembicicoa, meza enzunes. Bigarrena, comecatus. Irugarrena, confesio generala erranes. Laugarrena, obispoein bedeicioa recibitus. Borzgarrena, ur bedeicatua artus. Seigarrena, ogui bedeicatua artus. Zazpigarrena, Aita gurea errezzatus Zorcigarrena, pedricu aitus. Bedratcigarrena, bularrei golpe emanates escatus Jangoicoari varcamendu.

G. Ceregatic añaditzen dugu escatus Jangoicoari varcamendu? R. Entendatcera emateco fineiqui, erdiesteco vecatu veniales varcamendua bedratci gauza guevengatic, iduqui bear dugu dolore sobrenatural vat vecatues.

G. Eta gaude obligatuic confesatcera vecatu venialac? [42] R. Ez cauna, vaya obeago eta provechosoa da confesatcea⁴².

G. Eta azquen confesiotic onata ez tuenac venialac baicic, cer conveni zayo eitea aseguratzeko dolorea eta propositoa? R. Baitare confesatu, naiz confesatziere guevec, vecatu mortale vat vere bician ein duena.

G. Cerendaco da sacramentu sandu comecatececoa? R. Dignoqui recibitzen duguleic, izan dadien gure arimen alimentu espirituala eta aumenta daztagun gracia.

G. Ceregatic erraten dugu dignoqui? R. Manifestatceco ceren sacramentu gau eztela icein gure arimein alimento espirituala, ezpadugu recibitzen disposicio bear direnequi, igual arimaren partetic nola gorpuzaren partetic.

G. Eta cer disposicio dira necesario arimein partetic? R. Egotea Jangoicoaren gracián.

G. Eta erori dena vecatu mortalean, nola disponitu bear du comecatececo? R. Confesatus.

G. Eta confesatu ondoan oroitzen dena vecatu grave cembaitas, cer ein bear du? R. Confesatu, comecatu baino lenago.

G. Eta gorpuzaren partetic, cer disposicio bear du iduqui? [43] R. Fatea (non ezten comecadura sandua) barur naturalean, gauasco amabieteic asi eta comecatu vitartio.

G. Cer recibitzen dugu comecatececo Sacramento Sanduan? R. Cristo gure Jauna Jangoico eta Guizon eguiascoa, nor baitago aldareco Sacramento Sanduan.

G. Berás, nor dago hostian consagrato ondoan? R. Jesucristoren gorpuz preciosa, junto bere odol, arima eta divinidad verarequi.

G. Eta cálicean? R. Jesucristoren ódol preciosa bere gorpuz, arima eta divinidad de verarequi.

G. Béras, Jesucristo gucia dago hostia gucian eta cálicean? R. Jesucristo gucia dago hostia gucian eta gucia aren edocein partetan, eta igual cálicean.

⁴² O confesatceac.

G. Eta consagratu ondoan hostian, vadago oguirc edo ardoic cálicean? R. Ez cauna, baicic oguiein eta ardoein accidenteac, nola vaitira urrina, colorea, saborea eta gaineracoac.

G. Eta zatitcen vada hostia, edo partitcen cálicean dagona, zatitcen edo partitcen da Jesucristo? R. Ez cauna, gucia oso guelditzen da gucietan, nola edocein partetan.

[44] G. Eta ellegatcen dena comecatcera disposicio erran direnac gabe, recibitzen du Jesucristo? R. Bay jauna, vaya provechuric gave, ceren eiten baitu vecatu grave bat.

G. Eta gayei aprovechacen daenei erranen gainera, cer conveni zaye eitea erdiesteco frutu edo provechu gueyago? R. Consideratu comecatu altcinean nor den Jangoicoa guregana eldu dena; ejercitatu acto fedesco, esperanzasco eta caridadescoetan; recibitu humildade eta reverencia andi batequi, eta ondorean eman esquerrac edo graciak ain andi beneficio ein dazquigunengatic⁴³.

G. Cerendaco da sacramentu oliadurarena? R. Irur gauzataco.

G. Cein dira? R. Lembicicoa, equentceko rastro edo reliquia bere vici gaissto pasatu duenas; bigarrena, emateco indar arimari demonioen tentacioen vencitceco; irúgarrena, emateco gorpuzari osasuna conveni valimada.

G. Eta baute obligacioic ellegatcen direnec guarmendurará⁴⁴ iltceraco peligroan guertatcen⁴⁵ direnean recibitceco sacramentu gau? [45] R. Bay jauna, eta eiten dute vecatu mortale, dezaquetenec ezpalimaute recibitzen, edo recibitzen vecatu mortalean daudeleic.

G. Bérás, cer ein bear du vecatu mortalean dagonac recibitceco dignoqui sacramentu gau? R. Confesatu altcinetik, eta ezpadenzaque, ein viotces acto contricoso vat.

G. Cerendaco da sacramentu ordenatcecoa? R. Ordenatceco eta consagratceco digno ministro Elizacoac, nola baitira sacerdoteac, diaconoac eta subdiaconoac.

G. Eta Elizaco ministroac, particularqui sacerdoteac, beaute izan respetatuac eta veneratuac especialqui? R. Bay jauna.

G. Cerendaco da sacramentu matrimonioscoa? R. Ezcontceco eta ezcondei emateco gracia, elcarren artean vici izan diten vaguean, eta humeic izaten baute az dizaten ceruco.

G. Eta da necesario recibitceco dignoqui sacramentu gau, egon diten ezcondu beatuenec⁴⁶ Jangoicoaren gracian? R. Bay jauna, vecatu mortalearen azpian edo pean.

G. Eta Jangoicoaren gracian eztaudenac, nola beaute disponitu recibitceco? R. Confesatus.

Vecatu capitalac dira zazpi:

Lembicicoa, soberbia. [46] Bigarrena, avaricia. Irugarrena, lujuria. Laugarrena, ira. Borzgarrena, gula. Seigarrena, envidia. Zazpigarrena, pereza.

G. Ceregatic deitzen tugu vecatu capitalac oray erran tugun zazpiei, comusqui mortalac deitzen direleic? R. Deitzen dira capitalac, ceregatic baitira buru vezala

⁴³ O dazquiguneingatic. ⁴⁴ Iku 34. oharra. ⁴⁵ Bigarren -i- geroago tarteakoa. ⁴⁶ Ergatibo gabe absolutibo behar luke.

iturri eta zain vertce vicio gayeteic sortcen direnac, eta deitcea mortalac etzaye cuadratcen, bada anitcetan eztira veniale baicic.

G. Noiz dira mortalac? R. Jangoicoaren eta proximo launaren eta caridadearen contra direleic.

G. Noiz dira caridadeain contra? R. Gayengatic Jangoicoaren legueco mandamentu cembait edo Elizacoac austen tuenac gravequi.

G. Cer da soberbia? R. Deseo desordenatu vat izateatic vertceac baino gueyago preferituac.

G. Cer da avaricia? R. Ontasun izateco deseо gaissto vat.

G. Cer da lujuria? R. Gorpuz edo araguiaren pasione edo apetitu desordenatu vat.

G. Cer da ira? [47] R. Projimo launari vengatceco apetitu desordenatu vat.

G. Cer da gula? R. Sstateco eta edateco apetitu desordenatu vat.

G. Cer da envidia? R. Vertcen ontasuna icusi nay eztugun deseо gaissto vat.

G. Cer da pereza edo aufertasuna? R. Obra onen eiteco pereza edo aufertasun vat vicio gueven contra.

Zazpi vecatu capitale gueven contra dira vertce zazpi virtute:

Soberbiein contra, humildadea. Avariciein contra, libreidadea. Lujuriein contra, castidadea. Irain contra, paciencia. Gulein contra, templanza. Envidiein contra, caridadea. Perecein contra, diligencia.

Arimaren etsayac, norenganic igues ein bear baitugu, dira irur:

Lembicicoa, mundua. Bigarrena, demonioa. Irugarrena, araguaia.

[48] G. Nor da mundua? R. Dira munduko guizonac gaisstoac eta perversoac.

G. Nor da demonioa? R. Da aingiru vat, Jangoicoac ceruan criatu zuena, revelatu celacos aren magestadein contra, vertce anitcequi destinatu edo botatu zue infernuetra vere launequi, nor deitcen baitira demonioac.

G. Nor da araguaia? R. Da gauren gorpuza, bere pasione eta inclinacio gaisstoequi.

G. Nola vencitcen da edo igues eiten da mundueinganic? R. Bere pompa eta vanidadaeac menospreciatus.

G. Nola vencitcen da edo igues eiten da demonioarenganic? R. Oracios⁴⁷ eta humildades.

G. Nola vencitcen da edo igues eiten da araguiarenganic? R. Barurtus eta mortificatus; gau da enemigoetan den andiena, ceregatic araguaia ezpaitezaquegu botatu gaurenganic, vaya mundua eta demonioa vay.

Virtute teologalac dira irur:

Lembicicoa, fedea. Bigarrena, esperanza. Irugarrena, caridadea.

[49] G. Eta nola cumplituko dugu acto fedesco, esperanzasco eta caridadesco eiteco dugun obligacio gori? R. Errezatus devocio andi vatequi eta al velein usu (justo den vezala ein dezan cristioac) Credoa eta Aita gurea, erranes viotces acto contricioscoa.

⁴⁷ -s tinta nabarmenagoz.

Virtute cardinalac dira laur:

Lembicīo, prudencia. Bigarrena, justicia. Irugarrena, fortaleza. Laugarrena, templanza.

Sentido corporalac dira borz:

Lembicīo, vegues icustea. Bigarrena, bearries aitcea. Irugarrena, agoas gustatcea. Laugarrena, sudurres husmatcea. Borzgarrena, escues uquitcea.

G. Ceregatic eman dauzquigu Jangoicoaç sentidoac eta vertce gaineraco miembroac? R. Gucietas cerviza dezagun Jangoicoa.

Arimaren potenciac dira irur:

Memoria, entendimentua eta borondatea.

[50] G. Ceregatic eman zagu Jangoicoac memoria? R. Oroitceco Jangoicoas eta aren benefició sanduas.

G. Ceregatic eman zagu entendimentua? R. Ezautceco Jangoicoa eta aren baitan pensatceco.

G. Ceregatic eman zagu borondatea? R. Onesteco Jangoicoa gauza gucien gainenitic, eta veregatic proximo launa.

G. Eta cer gauza da gure arima potencia guevec dituenac? R. Da espiritu vat il ezteiquena, ezdausteic criatua Jangoicoarenganic vere imagen eta semejanzara.

Espiritu Sanduaren donac dira zazpi:

Lembicīo, don sabiduriarena. Bigarrena, don entendimentueina. Irugarrena, don consejueina. Laugarrena, don ciencieina. Borzgarrena, don fortalecina. Seigarrena, don piedadearena. Zazpigarrena, don Jangoico beldur sanduarena.

Espiritu Sanduein fruiatuac dira amavi:

Lembicīo, caridadea. Bigarrena, baquea. Irugarrena, longanimidadea. [51] Laugarrena, benignidadea. Borzgarrena, fedea. Seigarrena, continencia. Zazpigarrena, gozoa. Zorçigarrena, pacienza. Bedratcigarrena, bondadeara. Amargarrena, mansedumbrea. Amecagarrena, modestia. Amavigarrena, castidadea.

Bienaventuranzac dira zorci:

1. Bienaventuratuac pobre viotcescoac, cein gayena baita ceruco erreinua.
2. Bienaventuratuac mantsoac, ceregatic ayec icein baitira lurreco ssave.
3. Bienaventuratuac nigar eintzaleac, ceregatic ayec icein baitira consolatuac.
4. Bienaventuratuac justiciein gose eta egarri direnac, ceregatic ayec⁴⁸ icein baitira aseac.
5. Bienaventuratuac misericordiososcoac, ceregatic ayec erdietsico baitute misericordia.

⁴⁸ ayec tinta desberdinez.

6. Bienaventuratuac viotza garvi dutenac, ceregatic ayec icasico baitute Jangoicoa.
 7. Bienaventuratuac vaquesco direnac, ceregatic ayec icein baitira deituac Jangoicoaren semeac.

[52] 8. Bienaventuratuac justicieingatic persecucione padecitcen tuztenac⁴⁹, ceregatic ayena icein baita ceruco erreinua.

G. Cer erran dugu oray? R. Zorci bienaventuranzac,

G. Cer gauza dira zorci bienaventuranza guevec? R. Virtute eta Espiritu Sanduen donen obreic obenac.

G. Nor dira pobre viotcescoac? R. Nai eztutene⁵⁰ (veinipein deseоarequi) honrra eta ontasun moderatuenac.

G. Nor dira mansoac? R. Asarreic eztutene⁵¹, ez etare movimentuic asarrearenic.

G. Nola icein dira lurreco ssave? R. Vere jaun eta jabe vezala.

G. Nor dira nigar eiten dutenac? R. Uzten tuenac gusto eta placer moderatuenac.

G. Nor dira justiciaren gose eta egarri direnac? R. Cumplitcen dutenec⁵² deseоedo placerequi beren obligacio guiac.

G. Nor dira misericordiososcoac? R. Gucis piadosoac, naiz ezaun gavecoequi.

G. Nor dira viotza garvi dutenac? R. Vere pasione guiac mortificatcen tuenac⁵³.

G. Nor dira vaquescoac? R. Jangoico eta projimo launarequi vase onean vici direnac.

[53] G. Nor dira justicieingatic persecucioac padecitcen⁵⁴ tuztenac? R. Gucietan firme daudenac, naiz gorregatic perseguituac izan diten.

G. Ceregatic deitcen dira bienaventuranzac? R. Ceregatic ayetan baitago vici gontaco izatea eta vertceco esperanza.

G. Cembat dira novismoac edo guizonein azquen finac? R. Laur, cein baitira: iltcea, juicioa, infernua eta gloria edo cerua.

G. Cer da gloria? R. Da estado perfectissimo vat, ceintan baitaude ontasun guiac esperimentatu gave malurric vatre, ala nola infernuan causten baitira gaiz genero guiac esperimentatu gave onic vatre.

G. Eta libratceco infernutic eta erdiesteco cerua, cer ein bear du? R. Guardatu mandamentuac.

G. Eta vada medio cembait obeagoic ceinen medios aisago guarda ditzagun mandamentuac eta perseveratu faltatu gave ayei? R. Bay jauna.

G. Cein dira? R. Sacramento sanduen frecuentequi recibitcea; ofrecitcea Jangoicoari goizoro gure obrac; meza enzutea egunoro, eta errezatcea arrosarioa Ama Virginali; [54] leccio espirituala, meditacionea, eta exámen concienciarena artsetan; eta batean errateagatic aniz gauza, elitcean confesore hábil vat, virtuoso eta prudentea, eta sujetatcea⁵⁵ ari gucietan.

M. Ongui diozu, ceren elegitcean confesore on bat segun diones San Francisco Salescoac, da advertencia advertenciena. Fintzacie vada zuec gala; gau icein ceicie ainguiru bat vezala guiatuko cituena proponitus bear diren medioac, ceregatic segui

⁴⁹ Objetu komunzadura singularra behar luke. ⁵⁰ Ergatibo gabe eta objetu komunzadura pluralean behar luke. ⁵¹ Ergatibo gabe behar luke. ⁵² Ergatibo gabe eta objetu komunzadura plurala behar luke. ⁵³ Sujetuarekiko komunzadura plurala behar luke. ⁵⁴ Lehen -ren azpian zerbaит. ⁵⁵ -j-ren azpian -g-.

citezten mandamentuen senda edo bideteic eta ellega citen icustra Jangoicoa glorian, baita fina edo azquena cerendaco izan baiquiria criatuac. Jangoicoac erman guitzala gucioc gloriara. Amen.

Confesio generala.

Ni vecataria confesatcen ninzayo Jangoico gucis podrosoari, María beti Virginari, San Miguel Ainguiruari, San Juan Bautistari, San Pedro eta San Pablo Apostol sanduey eta vertce gaineraco sandu eta sanda guciey, ayen lecuan zuri aita confesoreari, cein baitut vecatu aniz pensamendus, itces eta obras, Jauna naure faltas, Jauna naure faltas, Jauna naure falta andias; eta gorregatic otoiz eiten dacot Jangoico gucis podrosoari, María veti virginari, San Miguel Ainguiruari, San Juan Bautistari, San Pedro eta San Pablo Apostoloei eta vertce [55] gaineraco sandu eta sanda guciei, eta ayen lecuan zuri aita confesoreari, otoiz eizu nigatic gure Jaun eta Jangoicoari.

Acto contricioscoa.

Jesucristo ene Jauna, Jangoico eta Guizon eguiascoa, ene crialzalea eta redentorea, izateagatic zu nor ciren, eta ceregatic onesten baitcitut gauza gucien gainetic, damu dut bioz gicias zure ofendituas, eta eiten dut proposito firmea ez berris vecatuic eiteco, confesatceco, cumplitceco penitencia señalatcen dadena eta apartatceco ofenditceco ocasio gucieteic; ofrecitcen dut naure vicia, obrac eta trabajuac ene vecatu gucien satisfaciolan, eta confiaceniz zure bondade divino eta misericordia infinitoa dela medio, barcatuco dazquidazula zaure mérito, ódol precioso, pasio eta eriotcearenatic, eta emein dadaciela gracia emendatceco eta perseveratceco zure cervizu sanduan ene azquen finereino. Amen.

Oracio breve ofrecitceco goices Jangoicoaren honrra eta glorietan egun gucico obrac.

Nic ematen dauzquizut graciac, ene Jangoicoa, zure escu liberaleteic recibitu ditudan beneficioengatic, [56] eta especialqui utci nuzulacos ellegatceria egun gontxa, ceintan zure honrra eta glorietan ofrecitcen baititut ene pentsamendu⁵⁶ guciac, iz eta obrac, Jesucristoren ódol eta méritoengatic; eta firmequi proposito eiten dut zure gracia dela medio ez ofenditceas egungo egunean; socorra naztazu vada, Jauna, zure ausilioequi prácticatceco gala Jesucristoren merejimentuen, bere ama María Santisimeingatic eta sandu guciengatic. Amen.

Santo sudarioein oracioa.

Jangoico Jauna, utci cindaguna zure pasio sanduein señalea madre edo sábana sanduan, ceintan izan baitce inguratua zure gorpuz sandua, izantceleic José eta Nicodemusengatic sautsia gurutcetic; concedi dezaguzu, piadoso Jauna, zure eriotce eta sepultatua izan cirela medios izan guiten gu hermanac zure resurreccioein gloria, non vici eta erreinatzen baituzu Jangoico Aitas, unituic Espiritu Sandueiqui, Jangoicoa siglo gucietan.

⁵⁶ -d-ren azpian -r-.

2. Zaraitzuko dotrina

Catecismo Doctrina Cristianarna, Aita Gaspar de Astetec compondua, zoin corregitric eta añadianzequin publicacen baita Exmo. eta Illmo. Ssaun Doctore Don Pedro Cirilo Uriz eta Labairu, Yruñaco Obispoaren ordenez bere obispadocoen usutaco.

Don Pedro José Samper eta Elizari Eaurtaco Apez Ssaunac bere errico uscarala izuliric bere feligresen usutaco.

Eaurtan

1866

[2] *Advertencia.*

1ª Faten dena señalatric asteriscoz * zú añadicio Aita Asteteren Catecismoari.

2ª Escoletan eta fielen instrucioarendaco icasien zu ongi pertenecicen duena Aita Asteteren Catecismoari eta añadicio señalatuac (curuceaz) †: añadicio señalatuec asterizcoz * cervitzatren cie Aita Asteteren esplicacio obenenarendaco eta daudenendako alcinatric Catecismoaren restantean.

Introduccio Doctrina Cristianarna.

Cristio fiel gucia zú arras obligatric edoquizra devocio bioz guciaz, gure argui Cristoren curuce sanduaz.	ceñazra eta santiguazra, eguinez irut curuce: Lena borondean, Jangoicoac libra guizan pensamendu gastoetaric. Bigarna agoan, Jangoicoac libra guizan hiz gastoetaric. Hirurgarna bularretan, Jangoicoac libra guizan obra eta deseyu gastoetaric.
Bada cartan nai hizan cizun ¹ hil gure erredimiceagatic guaren becatuaren cautiveriotic [3] eta etsai gastotic. Eta cainbercegatic bear zu acostumbratu	

Erranez cala: curuce sanduaren † señalearengatic, gure † etsaietaric libra guitzazu² † Jauna Jangoico gurea. Aitaren nombrean † eta Semearnean, eta Espiritu Sanduarnean. Amen.

Credo.

Ginesten zut Jangoico Aita, guciz poderoso, ceruaren eta luraren crezalea baitan; eta Jesucristo³ aren seme bacoch, gure Jauna [4] baitan, zoin izan baicen concebitric Espiritu Sanduaren obraz eta graciaz, eta sortu cinuen Virgen Mariarenganic; padecitu cizun Poncio Pilatoren poderaren pean; izan cinuen crucificatric, hilic eta orzic; saunsi zinuen limbuetra, irurgarren egunean resucitatu cinuen hilen artetic,

¹ O cizuz. ² -t- geroago tartekaturik. ³ O Jesucristo.

igan cinuen cerueta, diozu eseriric Jangoico Aita guciz poderosoaren escuyeco aldean, candic bear dizu ssin juzgazra viciac eta hilac. Ginesten zut Espiritu Sandua baitan, Eliza Sanda Catolicoan, sanduen comunioan, becatuen parcacioan, araguiaren resucitacioan eta vici seculacoan. Amen.

Articulo fedearnac ditzu amalaur: lenbicico zazpiec pertenecien cie divinidadea la eta berce zazpiec gure Jaun Jesucristo, Jangoico eta Guizon egiazcoaren humanidade sanduala. Pertenebitric⁴ dienac divinidadela ditzu cuec:

Lena, ginestea Jangoico guciz poderoso solo baten baitan.

Bigarna, ginestea dela Aita.

[5] Irurgarna, ginestea dela Semea.

Laurgarna, ginestea dela Espiritu Sandua.

Borzungarna, ginestea dela criadore.

Seigarna, ginestea dela salvadore.

Zazpigarna, ginestea dela glorificadore.

Pertenecien dienac humanidade sanduala ditzu cuec.

Lena, ginestea Jesucristo⁵ gure jauna guizon bezala⁶ izan zela concebitric Espiritu Sanduaren obraz eta graciaz.

Bigarna, ginestea sortu zela santa Maria Virgenarenganic, izanez ura virgen erdi beño len, erdicean eta erdi ondorean.

Irurgarna, ginestea recibitu zuela eriotce eta pasioa, salvatceagatic⁷ gú becatariac.

Laurgarna, ginestea sauntsi⁸ zela limbueta eta elqui ztuela⁹ aita sanduen arimac, zoin baizauden esperan aren ssite sandua.

Borzungarna, ginestea resucitatu cela irurgarren egunean hilen artetic.

Seigarna, ginestea igan cela cerueta eta dagola eseriric Jangoico Aita guciz poderosoaren escuyetra.

Zazpigarna, ginestea ssinen dela juzgazra viciac [6] eta hilac: conveni zu¹⁰ ssaquitea; oner emateko gloria, ceren guardatu baicitien aren mandamentu sanduac, eta gasstoer¹¹ pena seculacoa, ceren ez baiztien guardatu.

Aita gureara.

Aita gurea, ceruetan zaudena, santificatric izan bedi zure nombrea; ssin bedi guregana zure reinoa; eguin bedi zure vorondatea, cala lurrean nola ceruan. Egungorozco gure ogua eman dazaicuzu egun eta parca dazaicuzu gure zorrac, cala nola guc parcacen baitauztegu gu zor guitiener, eta ez guitzazula euz erorzra tentacioan, baizic libra guitzazu gaizetic. Amen.

Ave Mariara.

Jangoicoac salva citzala¹² Maria, betea zra graciaz; Jauna zu¹³ zurequin; benedicatua zú zra emazte gucien artean eta benedicatric zu zure sabeleco fruitua Jesus.

⁴ -tce- -cen-en gainean. ⁵ O Jesucristo. ⁶ O bezazala, lehenbiziko -za- taxtaturik. ⁷ Lehenbiziko -t- -a- baten gainean. ⁸ -t- geroago tartekaturik. ⁹ z- ci-ren gainean. ¹⁰ Ezkerrean du- taxtaturik. ¹¹ Bigarren -s- geroago tartekaturik. ¹² -t- geroago tartekaturik. ¹³ Ezkerrean du- taxtaturik.

Santa Maria, Jangoicoaren Ama, otoi eguin zazu gú becatariengatic, orai eta gure hilcearen horduan. Amen.

Salvea.

Jangoicoac salva citzala¹⁴, Reina eta Ama misericordiarna, vici eta dulzura, gure esperanzara, [7] Jangoicoac salva zitzala¹⁵. Zú deitzen ztugu Evaren seme desterratuec¹⁶; zuri guiaudezu spiriratuz lastimarequin eta nearrez lagrimen valle contan. Ea, bada, Señora, gure Abogada, izul zquizu guregana zure begui misericordiazco coyec; eta destierro conen ondorean eracus dazaicuzu Jesus, zure sabeleco frutu¹⁷ benedicatua. O clementisima! O piadosa! O dulce Virgen Maria! Otoi eguin zazu guregatic, Jangoicoaren Ama Sandua, izan guiten digno alcanzatzeko Jesucristo gure Jaunaren promesac. Amen.

Jangoicoaren legueco Mandamentuac ditzu amar. Lembicico irurec perten[e]cien cie Jangoicoaren honoreala eta berce zazpiec projimoaren provechuala. Lena, honestea Jangoicoa gauza guciez¹⁸ gañetic. Bigarna, ez eguitea juramentu vanoric aren nombre sanduan. Irurgarna, santificatcea festac. Laurgarna, honratcea aita eta ama. Borzgarna, ez hilcea. Seigarna, ez fornicatcea. Zazpigarna, ez ebastea. Zorcigarna, ez goratcea falsu testimonioric, ezetare¹⁹ erran guezurric. Bedratcigarna, ez deseatcea zure projimoaren emaztea. Amargarna, ez [8] deseatcea bercen ontarzunac. Amar mandamentu cuec encerratcen dra bidatan, zervitzacean eta honestean Jangoicoa gauza guciez gañetic, eta zure projimoa zuaur bezala. Amen.

Declaracio Doctrina Cristianarna galdeitez²⁰ eta erspondatuz.

Galditen²¹ zut: Zradea cristio?

Erspondatzen zut: Bai, Jangoicoaren graciaz.

G. Cristioaren nombre cau, norenganic izan cinien? E. Cristo gure Jaunarenganic.

G. Cer nai du erran cristio? E. Cristoren guizone.

G. Cer entendatzen cie Cristoren guizontaco? E. Guizon Jesucristoren fedea duena, profesatu cena bautismoan, eta dagona ofrecitric aren cervitzu sanduala.

G. Zoin da cristioaren señalea? E. Curutce sandua.

G. Cerengatic? E. Ceren baita figura Cristo crucificatuarna, zoinec cartan redimitu baiguinزان.

G. Zomat guisatan usatzen du cristioac señale cortaz? E. Bidatan.

G. Zoin dra? E. Ceñatcea eta santiguatea.

G. Cer da ceñatcea? E. Eguitea irur curutce escuyeco escuko eri beatzaz. Lena, borondean. Bigarna, agoan. Irurgarna, bularretan, minzatuz Jangoico gure Jaunarequin.

G. Eracus²² zacie nola. E. Curutce sanduaren † [9] señalearen gatic, gure † etsaietaric libra guitzazu † Jauna Jangoico gurea.

G. Ceren ceñatzen zradie borondean? E. Jangoicoac libra guitzan pensamendu gastoetaric.

¹⁴ -r- geroago tartekaturik. ¹⁵ -t- geroago tartekaturik. ¹⁶ Zuri guiaudezu deyez desterratuo seme Evarenac. Nota izulzalearena. O *Evarenac*. ¹⁷ -i- geroago tartekaturik. ¹⁸ O *guicie*. ¹⁹ Ezkerrean eta tatxaturik. ²⁰ -i- -e- baten gainean; -i- ren eskuinean -gui- tatxaturik. ²¹ -i- -e- baten gainean; -i- ren eskuinean -gui- tatxaturik. ²² O *Eratus*.

G. Ceren agoan? *E.* Jangoicoac libra guitzan hiz gastoetaric.

G. Ceren bularretan²³? *E.* Jangoicoac libra guitzan obra eta deseyu gastoetaric.

G. Cer dá santiguatcea? *E.* Eguitea curutce bat escuyeco escuco bi eriez, borondetic bularrac bitartio eta ezquerreco soñetic escuyeco bitartio, invocatuz Trinitate Santisimara.

G. Eracus zacie nola. *E.* Aitaren nombreamen † eta Semearnean, eta Espíritu Sандuarnean. Amen.

G. Noiz bear cie usatu señale cortaz? *E.* Asten dugun aldioro zomait obra on, edo icusten grelaric zomait necesidade²⁴, tentacio edo peligrotan; principalqui ssaiquictean ogatcetic, elquitcean etseric, sartcean Elizan, ssatean eta eguitean loo.

G. Ceren caimberce aldiz? *E.* Ceren tembra eta lecu gucietan combaticen eta perseguitcen baiguitie gure etsayec.

G. Cér etsai drá coyec? *E.* Deabrua²⁵, mundua eta araguia.

G. Bada curutceac badua virtuteric cayen contra? *E.* Bai, aita.

G. Nondic dú curutceac virtute cori? *E.* Garaitu cituenaz Cristoc can bere hil-tceaz²⁶.

G. Adoratcen cienean curutcea, [10] nola erraten cie? *E.* Adoratcen citugu, Cristo, eta benedicatcen citugu, zoinec zuaren curutce sanduaren medioz redimitu baitcinuen mundua.

Divisione Doctrina Cristianarna.

Ycusi zugu nola zradien cristio cristioaren nombre eta señalearengatic; geroago erran daztacie orai: zomat gauza dago obligatric ssaquitra *eta endendazra* cristioa²⁷ allegatcen denean izatra usu arracioarna? *E.* Laur gauza.

G. Zoin dra? *E.* Ssaquitea ginetsi²⁸ bear duena, otoi eguna bear duena, obratu bear duena eta recibitu bear duena.

G. Nola ssaquinen du recibitu²⁹ bear duena? *E.* Ssaquinez Cretoa edo articulo fedearnac³⁰.

G. Nola ssaquinen du otoi egin bear duena? *E.* Ssaquinez Aita gureara, Ave Mariara eta Elizaco berce oracioac.

G. Nola ssaquinen du obratu bear duena? *E.* Ssaquinez Jangoicoaren legueco Mandamentuac, Eliza Ama Sanduarnac eta obra misericordiarnac.

G. Nola ssaquinen du recibitu bear duena? *E.* Ssaquinez Eliza Ama Sanduaren sacramentuac.

Lembicico parte Doctrina Cristianarna, zointan declaratcen baita Cretoa eta articulo fedearnac³¹.

[11] Ssinez lembicicoala, erran zacie: norc erran zuen Cretoa? *E.* Apostolec.

G. Certaco? *E.* Informatceco gú fede sanduaz.

G. Eta zuec certaco erraten cie? *E.* Confesatceco fede cau zoin baitugu cristioec.

G. Cer gauza da feda? *E.* Ginestea icusi ez guinuena.

²³ O burarretan. ²⁴ Eskuinean -tan taxtaturik. ²⁵ -abru - monio-ren gainean. ²⁶ -tc- -ce-ren gainean. ²⁷ -a geroago ezarria. ²⁸ O guinetsi. ²⁹ ginetsi behar luke; lapsus argia dirudi. ³⁰ f- t- baten gainean. ³¹ -na- -ena-ren gainean.

- G. Icusi cinien zuec sorcen Jesucristo? E. Ez, aita.
- G. Icusi cinien hilcen edo igaten ceruetra? E. Ez, aita.
- G. Ginesten cia? E. Bái, ginesten zut.
- G. Ceren ginesten cie? E. Ceren Jangoico gure Jaunac cala revelatu baitu, eta Eliza Ama Sanduac cala guri eracusten diaucuzu.
- G. Cér gauzac dra ditcienac eta ginesten cienac³² cristio bezala? E. Dituenac eta ginesten tuenac³³ Eliza Sandu Romanac.
- G. Cér gauzac dra zuec eta arec ditcienac eta ginesten tcienac³⁴? E. Articulo fedearnac, principalqui Credoan daudena bezala.
- G. Cér gauza dra articulo fedearnac? E. Ditzu aren misterio principalenac.
- G. Certaco drá articulo fedearnac? E. Emateco noticia distinta Jangoico gure Jaunaz eta Jesucristo gure redentoreaz.
- G. Nor da Jangoico gure Jauna? E. Zu³⁵ gauza bat excellentena eta admirablena, zoin baitaiteque [12] erran eta ez pensa: Jaun bat infinitoqui on, poderoso, sabio, justo, principio eta fin gauza guciena.
- G. Trinitate Santisimoa nór dá? E. Zu³⁶ Jangoico³⁷ bera, Aita, Semea eta Espiritu Sandua; irur persona distintoric eta Jangoico bat solo eguiazcoa.
- G. Aita daya Jangoico? E. Bai, aita.
- G. Semea daya Jangoico? E. Bai, aita.
- G. Espiritu Sandua daya Jangoico? E. Bai, aita.
- G. Draya irur Jangoico? E. Ez, baicic Jangoico bat solo eguiazcoa, nola baitare guciz³⁸ poderoso bat solo, eterno bat solo eta Jaun bat solo.
- G. Aita daya Semea? E. Ez, aita.
- G. Espiritu Sand[u]a daya Aita edo Semea? E. Ez, aita.
- G. Cerengatic? E. Ceren personac baitra distintac³⁹, bada ere Jangoico bat solo eguiazcoa.
- * G. Segun cau, zomat naturaleza, entendamentu eta vorondate drá Jangoico baitan? E. Naturaleza bat bacarra, entendamentu bat bacarra eta vorondate bat bacarra.*
- * G. Eta zomat persona? E. Irur distinta zoin baitra: Aita, Semea eta Espiritu Sandua.*
- G. Nola da Jangoicoa guciz poderoso? E. Ceren bere poderaz solo eguiten baitu nai duen gucia.
- G. Nola da crezale? E. Ceren gucia eguin baitzuen ezdeustaric.
- [13] * G. Eta cér fintaco creatu du Jangoicoac guizona? E. Aren cervitzatceco⁴⁰ vici contan eta guero aren gozatzeko vici eternoan.*
- G. Nola da salvazale? E. Ceren ematen baitu graciara eta parcatcen becatuac.
- G. Nola da glorificazale? E. Ceren ematen baitu gloriara perseveratzen duenari bere gracion.
- G. Badua Jangoicoac figura corporalic guc bezala? E. Jangoico bezala ez, ceren baita espíritu puro; baya bai guizon bezala.

³² Ezkerrean *dit-* taxtaturik. ³³ Ezkerrean *di-* taxtaturik. ³⁴ *t- dit-en* gainean. ³⁵ Z- *Duz-en* gainean. ³⁶ Z- *Duz-en* gainean. ³⁷ -co geroago lerroaren gainean ezarría. ³⁸ O *gucizpoderoso*: -z- geroago tartekaturik. ³⁹ -n- geroago lerroaren gainean tartekaturik. ⁴⁰ Bigarren -s- geroago tartekaturik.

G. Zoin irur persona divinoetaric eguin cen guizon? E. Bigarna, zoin baita Semea.

G. Aita eguin cena guizon? E. Ez, aita.

G. Espiritu Sandua eguin cena guizon? E. Ez, aita⁴¹.

G. Bada nor? E. Bacarric Semea, zoin eguinic guizon deitzen zu Jesucristo.

G. Bada segun cori, nor dá Jesucristo? E. Zú Jangoico viciaren Semea, zoin eguin baitzen guizon gure redimitceagatic eta emateagatic ejemplo viciarna⁴².

* G. Eta zomat naturaleza, vorondate eta entendamentu dra Jesucristo baitan? E. Bi naturaleza, bat divina eta bercea humana; bi vorondate, divina [14] bat eta humana bercea; eta bi entendamentu, bat divino eta bercea humano.*

* G. Eta zomat persona eta memoria? E. Persona divina bat bacarric, zoin baita Trinitate Santisimoco bigarna, eta memoria bacar bat humana, ceren Jangoico bezala ez tzu memoriaric.*

G. Cer erranai du Jesus? E. Salvazalea.

G. Certaric salvatu quintzan? E. Guaren becatuetaric eta⁴³ deabruaren cautiveriotic.

G. Cér erranai du Cristo? E. Untatua.

G. Certaz izan cen untatric? E. Espiritu Sanduaren graciaz eta donez.

G. Cristo gure Jauna nola izan cen concebitric eta sortu cen Ama Virgenarenganic? E. Obratuz Jangoicoac sobrenatural eta milagrosoqui.

* G. Ceren erraten cie sobrenatural eta milagrosoqui? E. Ceren Jesucristo ez baicen izan concebitric, eta ez baitzen sortu berce guizonac bezala.*

* G. Bada nola obratu cen bere concepcion misterioa? E. Virgen Mariaren entrañetan formatu cizun Espiritu Sanduac Señora conen odol purisimotic corpuz perfectissimo bat, criatu cizun ezdeustaric arima bat eta unitu ciacozun corpuz cari, eta instante berean corpuz eta arima coni unitu cinuen Jangoicoaren Semea, eta manera contain cena len solo [15] Jangoico, eutci bague izatetic, guelditu cinuen eguinic guizon.*

* G. Etæ nola sortu cen milagrosqui? E. Elquiz Maria Santisimaren sabletic bere virginidadearen dañuric bague, iguzquiaren rayoa elquitzen den modoan cristale batetaric auts eta ciquin dezan bague.*

G. Bere ama vici izan cena guero beti virgen? E. Bai, aita, perpetuoqui.

G. Cerengatic nai hizan zuen hil curutceco⁴⁴ hilcean? E. Gure librataceagatic becatutic eta hilce *eternotic.*

* G. Bada nola incurritzen dugu cartan? E. Eguinez becatu gure lembicico aita Adanec, zoinen baitan guciec eguin baiguinuen becatu.*

G. Cér entendatzen cie ifernu cartaz zointra saunsi baicen Cristo gure Jauna hil ondorean? E. Ez lecu condenatuena, baicic limbua non baizauden justoac.

G. Nola sauntsi⁴⁵ cen? E. Arimarequin unitric divinidadeari.

G. Bere corputza, nola guelditu cen? E. Unitric divinidadade berarequin.

⁴¹ Eskuinean ondoko pasarte hau dakar tatxaturik: G. Bada nor? Bacarric Semea, zoin eguinic deitzen zu. ⁴² -r- eta -n-ren artean -e- bat tatxaturik. ⁴³ eta geroago lerroaren gainean tartekaturik. ⁴⁴ -teo -tean-en gainean. ⁴⁵ -t- geroago tartekaturik.

G. Nola resucitatu cen irurgaren egunean? E. Itzuliz ssuntazra bere corpuz eta arima gloriosara, beinere gueago ez hiltceco⁴⁶.

G. Nola igan cen ceruetra? E. Bere virtute propioaz.

G. Cér da egotea eseriric Jangoico [16] Aitaren escuyetic? E. Izatea igual gloria arequin Jangoico bezala eta berce iorc beñio andiago guizon bezala.

G. Noiz ssinen da juzgazra viciac eta hilac? E. Munduaren acabacioan.

G. Eta orduan bear dia resucitatu hilec? E. Bai, aita; corpuz eta arima berequin zoin izan⁴⁷ baicitien.

* G. Eta munduaren acabacioan beñio len, izanen draya guizonac juzgatric? E. Bai, aita; guiac beren viciaren acabacioan juzgatren eta sentenciatren ditzu Jaunac, onac gozazra eternoqui Jangoicoaz glorian eta gasstoac padecizra tormento eternoac ifernuan.*

G. Cér ginesten cie, erraten cienean: ginesten zut sanduen comunioan? E. Fiel bazuc diela parte berceen⁴⁸ ontarzun espiritualetan, corpuz bat beraren miembro bezala zoin baita Elizara.

G. Cer dá Elizara? E. Zu cristio fielen congregacioa, zoinen burua baita Aita Sandua.

G. Nor da Aita Sandua? E. Sumo Pontifice Romacoa, Cristoren vicarioa lurrean, zoini baigaua gucioc obligatric obedecizra.

G. Credoaz eta articuloez landa, ginesten cia berce gauzaric? [17] E. Bai, aita; † ginesten eta eracusten duen gucia gure Ama Sandu Eliza, Catolica, Apostolica, Romanac.†

G. Cér gauza dra coyec? E. Cori eztatzaciela galdin niri, zoin bainiz ignorante; doctoreac baitzu⁴⁹ Ama Sandu Elizac zoinec ssaquinen baitie erspondatcen.

M. Ongui erraten cie doctorerr conveni zayela, eta ez zuer, ematea contu extensionerequin fedearen gaucez; zuer asqui zaicie ematea contu articuloez, Credoan daudena bezala.

*Bigarren parte Doctrina Cristianarna,
zointan declaratzen baita escatu bear dena eta⁵⁰ Ama Sandu Elizaren oracioac.*

Icusi zugu nola daquizien ginetsi bear ciena⁵¹, zoin baita lembicicoa; ssin guiten bigarneala, zoin baita escatu bear dena. Erran zacie: norc erran zuen Aita gureara? E. Jesucristoc.

G. Certaco? E. Guri otoi eguiten eracusteco.

G. Cér gauza da otoi eguitea? E. Zú goititcea⁵² biotza Jangoicoari eta galditea ari mertsede⁵³ † humildade eta confianzarequin.†

* G. Zomat guisatra da oracioa? E. Bidatra: mental eta [18] vocal.*

* G. Cer gauza da mentala? E. Zu eguiten dena⁵⁴ ejercitatz arimaren potenciak⁵⁵, oritzen grelaric memoriaz zomait gauza onez, pentsatz eta discurrituz entendamentuaz beraren gañian⁵⁶, eta eguinaz vorondateaz franco acto, nola becatuen dolorearna, edo franco determinacio, nola confesatu bear dugularna eta viciz aldatu.*

⁴⁶ -t- geroago tartekaturik. ⁴⁷ O *izaz*. ⁴⁸ Gainerako agerraldietan beren. ⁴⁹ *ba- bad-en* gainean. ⁵⁰ *eta* geroago lerroaren gainean tartekaturik. ⁵¹ Ezkerrean *du- taxtaturik*. ⁵² Bigarren -t- -c- baten gainean. ⁵³ -ts- -se-ren gainean ⁵⁴ O *dendena*. ⁵⁵ O *Ponteliac*. ⁵⁶ -a- -ea-ren gainean.

* *G.* Cer gauza da vocala? *E.* Zú eguiten dena hiz pronunciaturez, v. g. eguiten duguna erzatzen dugunean Aita gureara.*

G. Erraten cienean Aita gureara, norequin mintzacen zradie? *E.* Jangoico gure Jaunarequin.

G. Non dago Jangoico gure Jauna? *E.* Lecu gucian, especialqui ceruetan, eta aldareco Sacramento Santisimoan.

* *G.* Eta Cristo guizon⁵⁷ bezala, non dago? *E.* Bacarric ceruan eta aldareco Sacramento Santisimoan.*

G. Oracioetaric zoin da obenena? *E.* Aita gureara.

G. Ceren? *E.* Ceren erran baitzuen Cristoc bere agoaz, Apostolen escatceri.

G. Céren gueago? *E.* Ceren baitu zazpi escacio fundatric caritate gucian.

G. Zoin dra? *E.* Lembitcicoa zú: santificatric izan bedi zure [19] nombrea.

G. Cér escatcen cie escatce cortan? *E.* Jangoicoaren nombrea izan daila izaundric⁵⁸ eta honratic mundu gucian.

G. Zoin da bigarna? *E.* Ssin bedi guregana zure reinoa.

G. Cér escatcen cie escatce cortan? *E.* Jangoicoac reina zala gure arimetan quemen lurrean graciaz eta guero eman dazaicula gloriara.

G. Zoin da irurgarna? *E.* Eguin bedi zure vorondatea, cala lurrean nola ceruan.

G. Cér escatcen cie escatce cortan? *E.* Eguin zagula Jangoicoaren vorondatea gaudenec lurrean, nola eguiten baitie bienaventuratuuec ceruan.

G. Zoin da laurgarna? *E.* Egunorozco gure oguia eman dazaicuzu egun.

G. Cér escatcen cie escatce cortan? *E.* Eman dazaicula Jangoicoa⁵⁹ mantenimentu convenientea corputzarendaco, graciaren espirituala eta sacramentuac arimarendaco.

G. Zoin da borzgarna? *E.* Parca dazaicula Jangoicoac gure becatuac, cala nola guc parcatu baitauztegu agraviatu guitiener eta eguin gaizqui.

G. Zoin da seigarna⁶⁰? *E.* Ez guitzazula euz erorzra tentacioan.

G. Cér escatcen cie [20] escatce cortan? *E.* Jangoicoac ez guitzala⁶¹ euz erorzra eztare consentiriza pensamendu gastoetan eta tentacioetan, zointaz demonioac procuratzen baitu egozaracitzra gú becatuan.

G. Zoin da zazpigarna? *E.* Baicic libra guitzazu gaitcetic.

G. Cér escatcen cie escatce cortan? *E.* Jangoicoac libra guitzala⁶² gaitz guciataric eta peligro espiritual eta corporaletaric.

G. Bada ceren erraten cie lembicoric: Aita gurea, ceruetan zaudena? *E.* Goratceco biotza Jangoicoari eta escatceco humildade eta confianzarequin.

G. Cer nai du erran hiz carec, *Amen*, zoin erraten baitcie acabacioan? *E.* Cala izan daila.

G. Cer oracio erraten cie principalqui gure Señorari? *E.* Ave Mariara eta Salvea.

G. Norc erran zuen Ave Mariara? *E.* Arcangel San Gabrielec ssin cenean salutazra gure Señora Virgen Maria.

G. Norc erran zuen Salvea? *E.* Eliza Ama Sanduac diaucazu recibitric.

G. Certaco? *E.* Escatceco favore gure Señorari.

⁵⁷ -n geroago ezarria. ⁵⁸ -n geroago lerroaren gainean idatzirik. ⁵⁹ Ergatiboan behar luke. ⁶⁰ seig-zazpig-en gainean. ⁶¹ -la geroago lerroaren gainean ezartia. ⁶² -la geroago ezarria.

G. Erraten cienean Ave Maria edo Salvea, norequin mintzatzen zradie? E. Gure Señora Virgen Mariarequin.

G. Nor da gure Señora Virgen Maria? E. Zú Señora bat concebitric [21] becaturic bague, beteric virtutez, zoin baita Jangoicoaren ama eta diozu ceruan.

G. Eta dagona aldarean, nór da? E. Zú imagen eta semejanza dagonarna ceruan.

G. Certaco dago can? E. Cartaz orit guiten dagonaz ceruan, eta izanaz bere imagena eguin dazogun reverencia.

M. Bada guisa berean bear cie eguin berce sanduen imagener eta beren reliquier.

G. Eguin bear dugua otoi baitare aingruer eta sanduer? E. Bai, aita, gure media-neroer bezala.

G. Cér gauza dra aingruac? E. Ditzu espiritu bienaventuratu batzu zoin baitaude gozatzuz Jangoicoaz ceruan.

G. Certaco criatu ztuen Jangoico gure Jaunac? E. Eternamentequi alaba zayen ura eta benedica.

G. Eta certaco gueago? E. Aren ministro bezala goberna zayen Elizara eta guarda zquien guizonac.

G. Arren zuec bacie aingru zoinec guarda tcizayen? E. Bai, bazut; eta guizonetaric bacochac bazu berea.

M. Bada edoqui dazocie devocio aniz eta encomenda ztie ari egunoro.

[22] *Irurgarren parte, zointan declaratzen baita obratu bear dena.*

Icasi zugu ginetsi eta otoi eguin bear ciena. Icus zugun⁶³ nola daquicien obratu bear ciena. Erran zacie: zoin da Jangoicoaren legueco lembicico mandamentua? E. Onestea⁶⁴ Jangoicoa⁶⁵ gauza guciez gañetic.

G. Norc ones[ten] du Jangoicoa? E. Guardatzen tuenac aren mandamentuac.

G. Cer da⁶⁶ onestea aren gauza guciez⁶⁷ gañetic? E. Nai hizatea len gal guciak ezic ura ofendi.

G. Certra gueago obligatcen guitu mandamentu cone? E. Aren beraren solo adorazra corputzaren eta arimaren reverencia andienarequin, ginetsiz⁶⁸ eta esperatuz aren baitan fede viciarequin.

* G. Norc eguiten du becatu conen contra? E. Adoratzen duenac edo ginesten idoloetan edo jangoico falsuetan; ginesten duenac zomait gauza fedearen contra, edo dudatzen bere misterioetaric zomaitez, edo ignoratzen necesarioac; eztuenac eguiten, dagonean obligatric, acto fedearen, esperanzaren eta caritatearnac, edo desconfiatzen baitu Jangoicoaren misericordiaz, edo recibitzen baitu [23] indignoqui zomait sacramentu.*

G. Norc gueago? E. Ginesten duenac agüerotan edo usatzen duenac hechiceriez edo gauza superticiozcoez.

G. Zoin dá bigarna? E. Ez eguin juramenturic vanoqui aren nombre sanduan.

G. Norc erraten da eguiten⁶⁹ juramentu vanoqui? E. Eguiten duenac juramentu eguiaric bague, justiciaric bague eta necesidaderic bague.

⁶³ Eskuinean *cér bear den obratu* parentesien artean eta taxtaturik. ⁶⁴ -tea -zagun-ren gainean ezarria. ⁶⁵ *J-la-ren* gainean ezarria. Ik. aurreko oharra. ⁶⁶ Eskuinean *aren* parentesien artean eta taxtaturik. ⁶⁷ O *guciez*. ⁶⁸ -t-geroago lerroaren gainean ezarria. ⁶⁹ *eguiten duela* edo espero genuke.

* *G.* Cér da eguitea juramentu eguiaric bague? *E.* Eguitea juramentu senticen duenaren contra batec edo guezurrarequin.*

* *G.* Eta nola eguiten du becatu eguiten duenac juramentu eguiaric bague, edo dudarequin juramentu egui[n] duena denez egua? *E.* Mortalqui, bada ere juramentua gauza levearen gañan.*

* *G.* Cér da eguitea juramen[tu] justiciaric bague? *E.* Eguitea juramentu gauza injusto eta gastoa, nola eguin zomait gaizqui progimoari.*

* *G.* Eta nola eguiten du becatu eguiten duenac juramentu justiciaric bague? *E.* Mortalqui, alomenos denean gauza injustoa grave.*

* *G.* Cér da eguitea juramentu necesidaderic bague? *E.* Eguitea juramentu causa graveric bague [24] edo gauza valore guticoengatic.*⁷⁰

* *G.* Eta cer becatu da cau? *E.* Venial, ez faltatuz ez juramentuaren eguala eztare justicia.*

* *G.* Eta eguiten duenac juramentu edo voto edo promesa eguiteco zomait gauza on, dagoa obligatric complitzra? *E.* Bai, aita; eta ez cumplitcea edo luzatcea anitz zú becatu mortal, delaric materiara grave.*

G. Daya becatu eguitea juramentu vanoqui criaturengatic? *E.* Bai, aita; ceren eguiten baita juramentu Criadoreari haitan.

* *G.* Nola eguiten da juramentu criaturez? *E.* Erranez v. g. nore arimarengatic, ceruagatic, lurragatic, &. cau dela cala.*

G. Cér remedio dá ez eguiteco juramentu vanoqui? *E.* Acostumbratcea erratra bái edo éz, Cristoc eracusten daucuna bezala.

* *G.* Eta privatcen daya zomait gauza mandamentu contan? *E.* Bai, aita; privatcen zu baitare blasfemiara, zoin baita erratea hiz injuriosoac Jangoicoaren edo bere sanduen contra.*

G. Zoin da irurgarna? *E.* Santificatcea festac.

[25] *G.* Norc santificatcen tu festac? *E.* Entzuten duenac Meza osoric eta eztena⁷¹ trabajatcen necesidaderic bague haitan.

G. Zoin dá laurgarna? *E.* Honratcea aita eta ama.

G. Norc honratcen tu aitac eta amac? *E.* Obedetcicen, socorratecen⁷² eta reverenciaticen⁷³ dituenac.

* *G.* Norc eguiten die becatu conen contra? *E.* Seme obedecitcen eztienec beren aitac etsearen gobernuari eta costumbre oner tocatcen zaiztenetan; socorratecen⁷⁴ eztienec beren necesidadetan; maldicio egozten dabene, edo eguiten dienec⁷⁵ burla haitaz, edo goratcen dabene escua, eta tratatcen dienec recibi matrimonioa ayen bendicionea eta consejua bague.*

G. Norc berceric drá entendatric aita eta ametan? *E.* Andiagocoac adinean, dignidadean eta gobernuan.

* *G.* Eta mandamentu contan comprenditcen draya obligacio gueagocoac ecic semec ditienac beren aita eta amarequico? *E.* Bai, aita; superiorenenac beren inferiorequico eta aita eta amenac beren semequico.*

⁷⁰ Eskuinean ondoko pasarte hau dakar tatxaturik: *Eta eguiten duenac juramentu edo voto edo.* ⁷¹ *eztena* behar luke, antza. ⁷² -n geroago ezarria. ⁷³ -r- geroago letroaren gainean idatzirik. ⁷⁴ -a- -i- baten gainean. ⁷⁵ -ie- -abe-ren gainean.

* G. Eta zoin dra cuec? E. Alimentatcea, ayen⁷⁶ eracustea, [26] corregitcea, ematea ejemplo ona⁷⁷ eta estado competentea bere tembran.*

* G. Nola eguiten die becatu faltatcen dienec aitra? E. Mortalqui⁷⁸ regularean.*

G. Zoin da borzgarna? E. Ez hiltcea.

G. Cér manatcen da mandamentu contan? E. Ez eguitea gaizqui ihorri ez obraz, ez erratez, eta eztare orañic deseyuz.

* G. Eta norc eguiten du becatu mandamentu conen contra? E. Bere buruari edo projimoari deseatcen daconac hiltcea⁷⁹ edo berce zomait gaitz grave, edo daconac odio; hiltcen duenac bercea, heritcen duenac edo ematen duenac golpe; orditcen dena⁸⁰, ssaten duenac gauza gravequi dañosoac bere osasunari; esertcen duenac peligroan bere vicia, edo guentcen bere buruari, eta egozten duenac maldicio berarendako edo berce batendaco.*

* G. Cer gauza da maldicio egoztea? E. Zú escatcea batec beretaco edo berce batendaco zomait gaitz, nola erranez: cor eror ztela hilic, ojala ler bacinte.*

* G. Eta cer becatu da maldicio eguitea? E. Balimada gaitz⁸¹ gravearen deseyuarrequin, becatu mortal; ez izanic ere calaco deseyua, eguiten tcie becatu aita [27] eta amec eta superiorec, zoinec eguiten baitie mal[di]cio beren inferioren altcinean, eta dienec ejecutatceco costumbrea eta ez eguiten diligenciac aren⁸² arrancatceco erroetaric. *

* G. Eta cerén cala? E. Ceren beren erranez eta ejemplo gastoez incitatcen baitie berceac ofenditzra Jangoicoa gravequi, zoin deitcen baita escandalo.*

G. Zoin da seigarna⁸³? E. Ez fornicatcea.

G. Cer manatcen da mandamentu contan? E. Izan guitela ssau eta casto pentsamenduetan⁸⁴, hitcetan eta obretan.

G. Zoin da zazpigarna? E. Ez ebastea.

G. Cer manatcen da mandamentu contan? E. Ez guentcea, ez edoquitcea, eztare nai hizatea bercena bere ssabearen vorondatearen contra.

* G. Eta norc eguiten die becatu mortal conen contra? E. Ejecutatcen dienec gauza cuetaric zoinaiden, edo berce zomait modotan eguiten dienec dañu projimoari bere ontarzunetan materia gravean.*

* G. Eta contan dañu eguiten dienec projimoari cernaiden modotan izan dadien, guelditcen draya zomait obligaciorequin? E. Guelditcen tzu grave restituitceoarequin eta satisfaccio [28] ematecoarequin len beño len dañu eguin dazcayen guciak. *

G. Zoin da zortcigarna? E. Ez goratcea testimonio faltsuric eta ez guezur erratea ere.

G. Cer manatcen da mandamentu contan? E. Ez juzgatcea ligeroqui, zú cau, motivoric eta fundamenturic bague, gaizqui projimoaz; ez erratea eta ezetare aitcea bere defectoac.

G. Norc quebrantatcen du mandamentu cau? E. Arracioaren contra juzgatcen duenac, zú cau, asqui fundamenturic bague, cartaco famara guentcen duenac, descubritcen duenac secretua edo guezur erraten duenac.

⁷⁶ ayen geroago leerroaren gainean idatzirik. ⁷⁷ o- n- baten gainean; badirudi egilea ejemplon- idazten hasi zela eta berehala hursaz ohartu. ⁷⁸ Eskuinean gueyetenat taxtaturik. ⁷⁹ -tc- ce-ren gainean. ⁸⁰ denac behar luke. ⁸¹ -tz -z baten gainean. ⁸² aren geroago hitz taxtatu baten gainean idatzirik. ⁸³ O seisgarna. ⁸⁴ -ts- -sa-ren gainean.

* *G.* Eta projimoari guentcen daconac famara gravequi, erranez artaz zomait delito falsu edo eguiatzco, baya oculto, edo egoticicbeitartean bere becatuac, guelditzen daya zomait obligaciorequin? *E.* Restituitcecoareqin berari honrara edo famara, zoin guendu baitzayo.*

G. Cér devecatzen da bedratci eta amargaren mandamentuan? *E.* Codicia sensuala eta deseyu haciendarnac.

M. Errantzquicie Ama Sandu Elizaren mandamentuac.

[29] Ama Sandu Elizaren mandamentuac ditzu borz:

Lena, entzutea meza osoric igande gutcietan eta ssei guardatcecoetan.

Bigarna, confesatcea gutienaz bein urtean, edo len esperatzen badu izan peligro hiltcearna edo bear bada comecatu.

Irurgarna, comecatcea Bazcua Floridaan.

Laurgarna, barurtcea Ama Sandu Elizac manatzen duenean.

Borzgarna, pagatcea tecumac eta trimiciac Jangoicoaren Elizari, edo coni izan dena debidoqui subrogatric edo sustitutric.

G. Certaco dra mandamentu cuec? *E.* Obequi guardatceco divinoac.

* *G.* Eta lembitcicoac, Meza entzutecoarna, nori obligatzen du? *E.* Bateatu gucer, zoinec baitie usu arracioarna.*

* *G.* Eta nola bear die entzun? *E.* Egonez presente mezan atencioequin zomait gauza espiritualtra, nola meditatuz edo erzatuz devocioequin.*

* *G.* Eta eztuenac entzuten eztagolaric legitimoqui impeditric, edo dago Mezan edo parte notablean [30] atencioric bague, edo esertzen ez entzuteco peligroan, nola eguiten du becatu? *E.* Mortalqui.*

* *G.* Eta bigarnac eta irurgarnac, confesatcecoac ta comecatcecoac, nori obligatzen die⁸⁵? *E.* Becatu mortalaren pean obligatzen zu cristio gucer, zoinec baitie usu arracioarna.*

* *G.* Eta confesatzen drenac eta comecatzen drenac sacrilegoqui, cumplicen dia cayequin? *E.* Iholatreco modoan, eta bi gauza cuetaric zoinaidenetan cometitzen tcie bi becatu mortal.*

* *G.* Eta batec hiltcearen⁸⁶ peligroan ez badu confesoreric, cér bear du egui? *E.* Contricioaren acto bat confesatceco propositorequin.*

* *G.* Eta laurgarna⁸⁷, zoin baita barurtcea, nori obligatzen du? *E.* Cumplitu tener oguei eta bat urte.*

* *G.* Eta nola bear da barurtu? *E.* Abstenituz bat manjare prohibuetaric eta ssanez aldi batez solo egunean.*

* *G.* Eta faltatu bague contra al hizanen daya ar goicetic cerbait gauza? *E.* Causarequin, bada ere leve, al hizanen zu ar onza baten dina.*

* *G.* Eta artsean? *E.* Diaitequezu ar estaciotaen usatzen dena conciencia oneko genden artean, galdinez [31] conen gañean dudazco casoan confesore docto bati.*

* *G.* Causa legitimoric bague barurtzen eztienec, nola eguiten die becatu? *E.* Mortalqui.*

* *G.* Eta precepto ez ssatecoarnec aragui barur egunetan eta abstinenciarnetan,

⁸⁵ -ie- -u- baten gainean. ⁸⁶ Lehenbiziko -e- geroago lerroaren gainean idatzirik. ⁸⁷ Laurgarnac behar luke.

eta ez ssatecoarnec arroltce eta lacticinio garizoman, ez izatearequin bula, nori obligatcen du? E. Dien gucier usu arracioarna.*

M. Errantzquitcie obra misericordiarnac.

Obra misericordiarnac ditzu amalaur: zazpiac espiritualac eta zazpiac corporalac.

Espiritualac ditzu cuec:

Lena, eracustea eztaquienari. Bigarna, ematea conseju ona bear duenari. Irurgarna, correditcea uts eguiten duenari. Laurgarna, parcatcea injuriac. Borzgarna, consolatcea tristea. Seigarna, sufritcea pacientiarequin gure projimoen adversidade eta flaquezac. Zazpigarna, otoi eguitea Jangoicoari vicien eta hilengatic.

Corporalac ditzu cuec:

Lena, visitatcea heriac. Bigarna, ematea ssatra gose duenari. [32] Irurgarna, ematea edatru egarri duenari. Laurgarna, rescatatcea cautivoa. Borzgarna, beztitcea bulucia. Seigarna, ematea ostatu peregrinoari. Zazpigarna, orztegia hilac.

G. Ceren deitcen dra misericordiarnac? E. Ceren ez baitie obligatcen justiciaz.

G. Noiz obligatcen die preceptoz? E. Guizon discretoen juicioari grave dren necesidadetan.

* G. Eta misericordiaren obra cuengatic, eta berce on cristioac ejecutatcen dituenengatic, ya izan diten preceptozcoac, ya devociozoac, cer conseguitcen du? E. Jangoicoaren gracion badago, meressitcea cayengatic aumentu graciarna eta gloriarn, satisfaccio ematea caitaz bere becatuengatic eta alcanzatcea Jaunarenganic ontar-zun cala⁸⁸ espiritualac nola temporalac, conveni bazayo.*

* G. Eta ceren erraten cie Jangoicoaren gracion badago? E. Ceren becatu mortalean daudenec obra eguinac ez baitra meritorio eztare satisfactorio, baizic bacarric impetratorio, zomatetan cayengatic cerbait modotan baitaizque consegui Jaunaren beneficio zomait.*

[33] *Laurgarren parte,*
zointan declaratzen baitra sacramentuac zoin bear baitra recibitu.

Icusi zugu nola daquitcien ginetsi bear ciena, otoi eguin bear ciena eta obratu bear ciena; icus zugun nola daquicien recibitu bear ciena, zoin baita azquena. Erranzquitcie sacramentuac.

Sacramentu Ama Sandu Elizarnac ditzu zazpi: lembicico borzac ditzu necesidatzcoac, obraz edo vorontatez, zoin bagne eztiaitequezu salva guizona euzten baitu menosprecioz; berce biac ditzu vorondatezcoac.

Lena, Bautismoa, edo Bateatcea. Bigarna, Confirmacioa. Irurgarna, Penitenciara, edo Confesioa. Laurgarna, Comunionea edo Comecatcea. Borzgarna, Oliadrara. Seigarna, Orden sacerdotala. Zazpigarna⁸⁹, Matrimonioa.

G. Cer gauza dra sacramentuac? E. Ditzu señale claro batzu, Cristo gure Jaunac instituitric, guri emateco aitaz bere graciara eta virtuteac.

⁸⁸ cala geroago lerroaren gainean idarzirik. ⁸⁹ O zazpigarra.

G. Cer gauza da graciara? *E.* Zu izate divino bat, [34] zoinec eguiten baitu guizona Jangoicoaren seme eta ceruco heredero.

* *G.* Eta nola deitcen da gracia cau? *E.* Santificantea.*

* *G.* Eta badaya berce zomait genero gracienc contaz landa? *E.* Baitzu⁹⁰ berceac, zoin deitcen baitugu actualac, edo auxilioac eta inspiracioac, zoin bague ez dioquezugu as, ez continua, eztare buca gauza pertenecienteic vici eternoarendaco.*

* *G.* Eta cuec cér drá? *E.* Socorro cierto batzu, zoin Jangoicoac ematen baitauzcu evitatceco gaitza eta obratceco ona, nola predicuaç, ejemplo onac, hiltce derrepentez-coac eta argui cierto batzu, zointaz Jangoicoac ilustratzen baitu, eta deseyu sandu batzu, zointaz moguitzen baitu gure vorondateac onarendaco.*

G. Cer virtute ematen tie sacramentuec graciarequin batean? *E.* Principalqui irur, teologalac eta divinoac.

G. Zoin dra? *E.* Fedea, esperanzara eta caritatea.

G. Cer gauza da fedea? *E.* Ginestea icusi ez guinuena, eeren Jangoicoac revelatu baitu † eta Ama Sandu Elizac cala eraçusten baitaucu.†

G. Cer gauza dá esperanzara? *E.* Esperatcea [35] gloriara, mediatur Jangoicoaren graciac eta guauren obra onec.

G. Cér gauza da caritatea? *E.* Onestea Jangoicoa gauza guciez gañetic eta guauren projimoac guaur beroc bezala, obratuz guc ayequin guc nai guinuquena bezala obra lezayen ayec gurequin.

G. Certaco izan cen institutric sacramentu bautismoarna? *E.* Bécatu originalaren guentceco eta berce zoinaiden izan ladien bateatzen denaren baitan.

G. Cer da becatu originala? *E.* Cura zoinequin sortzen baigra gucioc, heredatric lembicico guauren aita eta amarenganic,

* *G.* Eta necesidadearen casoan, norc droque batea? *E.* Zoinaiden guizon edo emaztec zoinec izan zan usu arracioarna.*

* *G.* Eta nola bear du ejecutatu? *E.* Issuriz ur natural aurrañen buruaren gañean eta erranez bateatceco intenciorequin: nic bateatcenut Aitaren nombrean, eta Semearnean, eta Espiritu Sanduarnean.*

G. Certaco da sacramentu confirmacioarna? *E.* Confirmatceco eta fortalecitceco⁹¹ fedeian, zoin recibitu baiguinuen [36] bautismoan.

* *G.* Eta duenac arracioaren usua eta recibitzen sacramentu cau becatu mortalean, eguiten dua becatu? *E.* Mortalqui.*

* *G.* Bada cér bear du eguin ez becaturic eguiteco recibitzen duclaric? *E.* Eser len Jangoicoaren gracian, eguiñez confesio bat ona.*

G. Certaco da sacramentu⁹² penitenciarna? *E.* Parcatceco becatu eguinac bautismoaren guibletic.

G. Cér becatu dra cuec? *E.* Mortalaç, eta baitare venialac.

G. Cér da becatu mortala? *E.* Zu erratea, eguitea, pentsatcea⁹³ edo deseatcea cerbait Jangoicoaren leguearen contra materia gravean.

G. Ceren deitcen da mortala? *E.* Ceren hiltzen baitu eguiten duenaren arimara.

† *G.* Zomat gauza dra necesario recibitceco sacramentu penitenciarna, edo egui-

⁹⁰ -i- geroago learroaren gainean idatzirik. ⁹¹ Eskuinean bautismo recibitu guinuen tatzaturik. ⁹² O Sacramento. ⁹³ O pentsacetcea.

teco confesio bat ona? *E.* Borz, zoin baitra concienciaren ecsamena, biotceco dolorea, emiendaren propositoa, agozco confesioa eta obrazço satisfaccioa.†

† *G.* Cer da concienciaren ecsamena? *E.* Zu eguitea [37] diligencia convenienteac oritceco bat bere becatu ez confesatuez, discurrituz Jangoicoaren legueco mandamentuaric eta Elizarnetaric, parageticaric non eblí baita eta ocupacioetaric zoin izan baitu, galdin ondorean argui Jangoicoaren izauteço bere culpac.†

† *G.* Cér da dolorea? *E.* Pesare bat edo sentimientura sobrenatural ofendituaz Jangoicoa.†

† *G.* Zomat guisatra da dolorea? *E.* Bidatra: atricioarna eta contricioarna.†

† *G.* Cer da dolore atricioarna? *E.* Pesare edo sentimientura sobrenatural bat ofendituaz Jangoicoa, ceren juez justo bezala baigrozque gaztiga ifernuco penez, priva graciatic eta gloriatic, eta becatuaren itsutsitarzunarengatic, confesatceco eta emendatceco propositorequin.†

† *G.* Cer da dolore contricioarna? *E.* Pesare edo sentimientura sobrenatural bat ofendituaz Jangoicoa, bacarric izanaz nor dena, suma bondade infinitoa, confesatceco eta emendatceco propositorequin.†

† *G.* Dolore cuetaric zoin dá obena? *E.* Contricioarna, ceren justificacen baitu arimara orañic confesatu beño len; atricioarnac ez, baicic dagolaric ssunto [38] confesioarequin.†

† *G.* Eta confesioa izan dadien onic, cér dolore bear du erman penitenteac? *E.* Bear zu procuratu izatea dolore contricioarna; baya confesioa izanen zu onic atricioarnarequin bacarric.†

† *G.* Noiz bear da izan eta manifestatu dolorea? *E.* Sacerdoteac eman beño len absoluzioa.†

† *G.* Nola bear da manifestatu dolorea? *E.* Humildadearen actoez, emanez bulaurreco golpeac eta erranez itcez, al badaiteque, eta biotzaz Jesucristo ene Jauna edo berce otoi arrepentimentuarna.†

† *G.* Cer gauza da propositoa? *E.* Zu determinacio firme bat beinere ez ofenditceco Jangoicoa.†

† *G.* Cer da confesio agozcoa? *E.* Zu manifestatcea engañuric eta guezurric bague becatu mortal guciac confesoreari, penitenciaren cumplitceco animuarequin.†

† *G.* Eta issiltcen duenac alquegatic zomait becatu mortal, edo confesatcen zomait grave zoin ez baitu cometitu, edo eguiten bere confesioa doloreric bague edo propositoric bague, edo penitenciaren cumplitceco animuric bague, [39] confesatcen daya ongi? *E.* Ez, aita; cometitzen zu sacrilegio grave bat eta guelditzen zu obligacioarequin itzulceco confesatzra becatu confesatu ztuenac, eta confesatu ez cituenac⁹⁴, sacrilegio egun zuenarequin.†

† *G.* Eta moguitceco bat formatzra dolore eta proposito eguiazcoa, cér izanen zayo conveniente eguitea? *E.* Ellegatu beño len confesatzra, galditea Jangoicoari bere ausilioac eta moguitcea bera doloreala eta becatuaren aborrioala, consideratz aren itsutsitarzuna, ifernuco penac, graciaren eta gloriaren galtcea, eta Jangoicoaren bondadea eta bere amabilidad infinitoa, manifestatric principalqui bere pasionean eta hiltcean.†

⁹⁴ *c-* geroago tartekaturik; aurrenko idazketa *ezizuenac* bide zen.

† *G.* Cér gauza dá satisfaccio obrazcoa? *E.* Zú ematea satisfaccio Jangoicoari pena temporal zor zaizcone⁹⁵ becatuarengatic, cumplituz penitenciara zoin ematen baitu confesoreac.†

* *G.* Eta badroquegua eman satisfaccio Jangoicoari pena temporalengatic, penitencia ematen zaicunaz beño gueagoz? *E.* Bai, aita; Jangoicoaren gracian eguiñ obra on genero guciez eta irabaciz indulgenciac.*

[40] * *G.* Cer gauza dra indulgenciac? *E.* Gracia batzu zoinengatic conceditzen baita parcacio⁹⁶ pena temporalarna, zoin bear baita pagatu becatuengatic vici contan edo bercean.*

* *G.* Eta nola bear dra irabaci? *E.* Eguinez graciaren estadoan manatzen dena fin contaco.*

G. Eta bear daya bat becatu mortalean erortzen den aldioro confesatu bereala parca daquion? *E.* On cinque, baya ez tzu necesario.

G. Bada cer eguiñ bear du? *E.* Edoqui dolore eguiazcoa bere becatuena, emendatceco propositorequin eta confesatceco Ama Sandu Elizac manatzen duenean.

G. Cer gauza da becatu veniala? *E.* Zu disposicio bat becatu mortalarna.

G. Ceren deitzen da venial? *E.* Ceren ligeroqui erortzen baita guizona cartan, eta ligeroqui parcatzen baizayo.

G. Zomat gauzarengatic parcatzen zaizco? *E.* Bedratcirengatic.

G. Zoin dra? *E.* Lembticcoa, entzuteagatic meza. Vigarna, comecateagatic. Irurgarna, errateagatic confesio generala. [41] Laurgarna, obispoaren bendicigotic⁹⁷. Borzgarna, ur benedicatugatic. Seigarna, ogui benedicatugatic. Zapigarna, errateagatic Aita gureara. Zortcigarna, aitceagatic predicu. Bedratcigarna, bularretako golpeagatic galdeñez Jangoicoari parcamendu.

G. Certaco dá Sacramento Santísimo comunione edo comecadrrarna? *E.* Recibitzen delaric dignoqui, izan dadien gure arimen alimentu eta aumenta dazaicun graciara eta virtuteac.

† *G.* Cér disposicioneac galdeñen dra comecatceco dignoqui? *E.* Irur: fatea Jangoicoaren gracian, egotea barur naturalean eta ssaquitea noren recibitzra faten den deseyurequin aren recibitceco.†

† *G.* Erori cena zomait becatu mortaltan, nola bear du disponitu comecatceco? *E.* Confesatzen delaric altcinetic.†

† *G.* Cer nai du erran egotea barur naturalean? *E.* Zú ez ssana eta ez edana deus ere altcinaco gaueco amabietaric altcina.†

† *G.* Nor recibitzen da Sacramento Santísimo eucaristia edo comunionearenean? *E.* Cristo, Jangoico eta Guizon [42] eguiazcoa, zoin baitago realqui ceruetan eta aldareco Sacramento Santísmoan.†

† *G.* Cér dago hostian sacerdoteac consagracioaren itzac erran beño len? *E.* Ogui orantzic bague.†

† *G.* Eta calicean? *E.* Ardo ur chorta batequin.†

† *G.* Cer dago hostian consagracioaren ondorean? *E.* Jesucristoren corputza ssuntoqui bere odol, arima eta divinidadearequin.†

⁹⁵ -z- geroago tartekaturik. ⁹⁶ -o -oa-ren gainean. ⁹⁷ -g- -ag-en gainean.

† G. Eta calicean? E. Jesucristoren odola ssuntoqui bere corputz, arima eta divinidadearequin.†

† G. Segun cau, Jesucristo gacia diozu hostian eta calicean? E. Jesucristo gacia diozu hostia gucion eta gacia aren zoinaiden partetan, eta igualqui calicean.†

† G. Eta consagracioaren ondorean dagoa hostian ogui⁹⁸, edo⁹⁹ calicean ardo? E. Ez, aita; baicic oguairen eta ardoaren accidenteac, nola urrin¹⁰⁰, colore, gusto &.†

† G. Eta partitcen bada hostiara, edo beressten calicean dagona, partitcen edo beressten daya Jesucristo? E. Ez, aita; gacia osoric guelditzen zu gucion eta zoinaiden partetan.†

† G. Eta ellegatzen dena comunioneala disposicio erranac bague, recibitzen dua baitare Jesucristo? E. Bai, aita; baya provechu batre bague, ceren cometitzen baitu [43] becatu gravisimo edo andien bat.†

G. Certaco da sacramentu oliadrarna? E. Irur gauzataco.

G. Zoin dra? E. Lena, guentceco vici gassto igarico mancha eta erreliquiac.

Bigarna, emateco indar arimari demonioaren tentacioen contra.

Irurgarna, emateco osasuna corputzari¹⁰¹ conveni bazayo.

G. Certaco dá sacramentu órdenarna? E. Consagratoceco eta ordenatceco Elizaren ministro dignoac, nola baitra sacerdoteac, diaconoac eta subdiaconoac.

G. Certaco da sacramentu matrimonioarna? E. Casatceco eta emateco casatuer gracia, zoinequin vici hizan ten alcarren artean baquequi eta az zayen ume cerualaco.

† G. Eta ez drenac erdeten Jangoicoaren gracian, nola bear dra disponitu recibitceco arendaco? E. Confesatuz.†

Becatu capitalac ditzu zazpi:

Lena, soberbia. Bigarna, avaricia. Irurgarna, lujuria. Laurgarna, ira. Borgarna, gula. Seigarna, invidia¹⁰². [44] Zazpigarna, preza¹⁰³.

G. Ceren deituitcie becatu capitalac zazpi curac zoin comunzqui deitzen baitra mortalac? E. Deitzen ditzu capitalac, ceren baitra berce vicioen buru, iturri eta erroac bezala, zoin ayenganic sortzen baitra, eta deitza mortalac eztziaiztezu cuadratzen cain ongi, bada anitz aldiz ez tzu baitcic venial.

G. Noiz dra mortalac? E. Drenean Jangoicoaren eta progimoaren caritatearen contra.

G. Noiz dra caritatearen contra? E. Ayengatic austen denean Jangoicoaren zomait mandamentu edo Elizarnic gauza gravean.

G. Cér da soberbia? E. Apetito desordenatu bat altzinatric izateco bercer.

G. Cér dá avaricia? E. Apetito desordenatu bat haciendarna.

G. Cér dá lujuria? E. Apetito desordenatu bat deleite ciquin eta carnalena.

G. Cér dá ira? E. Apetito desordenatu bat venganzarna.

G. Cér da gula? E. Apetito desordenatu bat ssateco eta edateco.

G. Cér da invidia? E. Apetito desordenatu bat [45] bercen ontarzunarna.

G. Cér da preza¹⁰⁴? E. Animuaren decaimentu bat ongi¹⁰⁵ obratcean.

⁹⁸ Eskuinean - *rik* taxtaturik. ⁹⁹ *edo eta-ren* gainean. ¹⁰⁰ Lehenbiziko -*r-* geroago tartekaturik. ¹⁰¹ -*t-* geroago lerroaren gainean idatzirik. ¹⁰² *i-e-* baten gainean. ¹⁰³ *p-ren* eskuinean -*e-* bat taxtaturik. ¹⁰⁴ *p-pe-ren* gainean.

Zazpi vicio cuen contra baitzu zazpi virtute:

Soberviaren contra, humildadea. Avariciaren contra, largueza. Lujuriaren contra, castidadaea. Iraren contra, paciencia. Gularen contra¹⁰⁶, templanza. Invidiaren contra, caritatea. Prezaren contra, diligencia.

Arimaren etsayac, zointaric bear baitugu¹⁰⁷ iesi egunin, ditzu irur:

Lena zú mundua. Bigarna, demonioa. Irurgarna, araguia.

G. Nola eiesi eguiten da mundutic? E. Bere pompa eta vanidaden menesprecioz.

G. Nola iesi eguiten da demoniotic? E. Oracioz eta humildadez.

G. Nola iesi eguiten da araguitic? E. Asperezaz, disciplinaz eta barurez; cau zu etsai andien duguna, ceren araguia ez baitroquegu egoz guaurenganic¹⁰⁸, mundua eta demonioa bai.

[46] *Virtute teologalac ditzu irur:*

Lena, fedea. Bigarna, esperanzara. Irurgarna, caritatea.

* G. Eta nola eztugu faltatren obligaciola zoin baitugu eguiteco virtute cuen actoac? E. Erzatuz devocio eta frecuenciarequin (justo dena bezala zoinaiden cristioc ejecuta zan cala) Credoa, Aita gureara eta erranez biotcez acto contricioarna.*

Virtute cardinalac ditzu laur:

Lena, prudencia. Bigarna, justicia. Irurgarna, fortaleza. Laurgarna, templanza.

Sentido corporalac ditzu borz:

Lena, icustea beguiez. Bigarna, aitcea bearriez. Irurgarna, gustatcea agoaz. Laurgarna, queru eguitea sudurrez. Borzgarna, onquitcea escuez.

G. Certaco eman zaucun Jangoicoac sentidoac eta berce miembro guciac? E. Cervitza guinzan guciez gauza gucietan.

Arimaren potenciac ditzu irur:

Memoria, entendamentu eta vorondatea.

G. Certaco eman zaucun Jangoicoac memoriara? E. Oritceco artaz eta bere beneficioez.

G. Certaco eman zaucun entendamentua? E. Izauteco gure Jauna [47] eta pentsatceco aren baitan.

G. Certaco eman zaucun vorondatea? E. Ones zugun suma bondade bezala, eta projimoa arengatic.

† G. Eta cer gauza da gure arimara, zoinenac baitra potencia cuec? E. Zu espiritu inmortal bat criatic Jangoicoac ezdeustaric bere imagen eta semejanzala.†

Espiritu Sanduaren donac ditzu zazpi:

Lena, don sabiduriarna. Bigarna, don entendamentuarna. Irurgarna, don conse-

¹⁰⁵ Ezkerrean obratean taxtaturik.   ¹⁰⁶ Eskuinean templanza taxtaturik.   ¹⁰⁷ O baitugui.   ¹⁰⁸ Eskuinean demonioa eta haraguia bai taxtaturik.

juarna. Laurgarna, don cienciarna. Borgarna, don fortalezarna. Seigarna, don piedadearna. Zazpigarna, don Jangoicoaren beldurrarna.

Espiritu Sanduaren frutuac ditzu amabi:

Lena, caritatea. Bigarna, baquea. Irurgarna, longanimidadea. Laurgarna, benignidadea. Borzgarna, fedea. Seigarna, continenciara. Zazpigarna, gozoa. Zortcigarna, pacienciara. Bedratcigarna, bondadea. Amargarna, mansedumbrea. Amecagarna, modestiara. Amabigarna, castidadea.

Bienaventuranzac ditzu amabi¹⁰⁹:

1. Bienaventuratu pobre espiritucoac, ceren ayena baita ceruetaco reinoa.
  - [48] 2. Bienaventuratu mantsuac, ceren ayec¹¹⁰ poseitren baitie lurra.
  3. Bienaventuratu near eguiten dienac, ceren urac izanen baitra consolatric.
  4. Bienaventuratu dienac gose eta egarri justiciarna, ceren urac izanen baitra aseric.
  5. Bienaventuratu misericordiosoac, ceren ayec erdietsien baitie misericordia.
  6. Bienaventuratu biotz garbicoac, ceren ayec icusien baitie Jangoicoa.
  7. Bienaventuratu¹¹¹ pacificoac, ceren urac izanen baitra deitric Jangoicoaren seme.
  8. Bienaventuratu padecitcen dienac perseguiocio justiciarengatic, ceren ayena baita ceruetaco reinua.
- G. Cer erran dugu oray? E. Zortci bienaventuranzac.*
- G. Cér gauza dra zortci bienaventuranza cuec? E. Espiritu Sanduaren virtute eta donen obra obenenac.*
- G. Nor dra pobre espiritucoac? E. Ez tienac nai honrac, ez¹¹² abrastarzunac, ez orañic chiquinac.*
- G. Nor dra mantsoac? E. Eztienac ira, eztare orañic casic aren movimenturic.*
- G. Nola poseitren die lurra? E. Beren ssabe bezala.*
- G. Nor dra near eguiten dienac? [49] E. Euzten ditienac placerac, orañic chiquinac.*
- G. Nor dra dienac gose eta egarri justiciarna? E. Eguiten dienac deseyurequin beren obligatcioa¹¹³ gucion.*
- G. Nor drá misericordiosoac? E. Aniz piadosoac, orañic estrañoequin.*
- G. Nor dra biotz garbicoac? E. Drenac guciz mortificatuac beren pasionetan.*
- G. Nor drá pacificoac? E. Baquearen obrazaleac beren baitan eta bercen baitan.*
- G. Nor dra padecitcen dienac perseguiocio justiciarengatic? E. Daudenac firme gucion, perseguitcen baitie ere.*

G. Ceren cuec deitcen dra bienaventuranzac? E. Ceren cuetan consistitcen baitu vici contaco eta berceco esperanzac.

† G. Zomat dra novisimoac edo postimeria guizonarnac? E. Laur: hiltcea, jucioa, ifernua eta gloria.†

¹⁰⁹ Lapsus garbia: *zortzi* behar luke.   ¹¹⁰ -c -n baten gainean.   ¹¹¹ Eskuinean *padecitcen dienac* tatzaturik.   ¹¹² ez eta-ren gainean.   ¹¹³ -a geroago ezarria.

† *G.* Cér da hiltcea? *E.* Separatcea arimara corputzetic. †

G. Cer da juicioa? *E.* Contu eman bear duguna Jangoicoari¹¹⁴ guaren obra onez eta gasstoez¹¹⁵. †

† *G.* Zomat juicio drá? *E.* Bida: particular eta universal. †

† *G.* Noiz eguiten da juicio particulara? *E.* Guizona hulta bereala. †

† *G.* Eta universala? *E.* Verificatren zu munduaren [50] finean edo acabacioan, Josafateco vallean, araguiaren resucitacioaren ondorean. †

G. Nora faten dra hiltcen¹¹⁶ drenen arimac? *E.* Hiltcen badra Jangoicoaren gracian eta ez badie purgatcecoric, faten tzu ceruala; hiltcen badra Jangoicoaren gracian eta badie cér purga, purgatorioala; hiltcen badra becatu mortalean, ifernuala; hiltcen badra arracioaren usua beño len eta ez badaude bateatric, limbuala. †

† *G.* Cér da ifernua? *E.* Zu lecu bat luraren centroan, zoin Jangoicoac baitauca destinatric gasstoen gaztigutaco. †

† *G.* Zomat¹¹⁷ pena padecitzen tie condenatuec ifernuan? *E.* Bida: pena dañoarna eta pena sentidoarna. †

† *G.* Cér da pena dañoarna? *E.* Privacio beticoz Jangoicoaren vistatic edo icustetic berce vician. †

† *G.* Eta sentidoarna? *E.* Ifernuco suac tormentu horroroso ematen duena condennauer. †

† *G.* Cer penac padecitzen dra limbuan? *E.* Dañuarna bacarric. †

† *G.* Cer da purgatorioa? *E.* Zu lecu edo estado bat non purificatzen baitra arima hiltcen drenenac gracian, zor hizanez orañic beren culpengatic [51] zomait pena. †

† *G.* Cer pena padecitzen die purgatorioan? *E.* Padecitzen cie temporalqui Jangoicoaren ez icustearen penara, eta bercealde sufritzen tcie tormentu horrorosoac, baya resignacio eta conformidade admirable edo maravillosoarequin. †

† *G.* Badrozquegua alivia purgatorioco arimac beren penetan? *E.* Bai, aita; aplicatz ayer indulgenciac eta mecen sufragioac eta berce gañalaco obra onac. †

† *G.* Cer dá gloria¹¹⁸? *E.* Zu bienaventuranza eternoia, zoinec consistitzen baitu icustean eta gozatcean Jangoicoaz eternidade gucion sanduen compañan. †

† *G.* Nola conseguitren da salvacioa eta gloriara? *E.* Guardatuz mandamentu santuac. †

Confesioa.

Ni becataria confesatcenuzu Jangoico gucziz poderosoari, bienaventuratu beti Virgen Mariari, bienaventuratu San Miguel Arcangelari, San Juan Bautistari, sandu apostoler San Pedro eta San Pablori, sandu gucer eta zuri, aita, éguin dutala becatu gravequi pentsamenduaz, itcez eta [52] obraz, nore culpaz, nore culpaz, nore culpa arras andiaz; caimbercegatic¹¹⁹ niozu otoyez bienaventuratu beti Virgen Mariari, bienaventuratu S.^a Miguel Arcangelari, S.^a Juan Bautistari, sandu apostoler San Pedro eta San Pablo, sandu gucer eta zuri, aita espirituala, otoi éguin zazun enegatic Jangoico gure Jaunari.

¹¹⁴ O *Jangoicoari*. ¹¹⁵ -ss- -is- ren gainean. ¹¹⁶ -tce- -oen-en gainean. ¹¹⁷ O *Zomaz*. ¹¹⁸ -a-ara-ren gainean. ¹¹⁹ -im-

-m-ren gainean puntu bar ezarriaz irudikatzen du.

Acto contricionearna.

Jesucristo ene Jauna, Jangoico eta Guizon eguiazcoa, ene criadore eta redentorea, izanaz zú nor zrena eta ceren onesten baitxitut gauza gucien gañetic, pesáre dizut nore biotz guciaz zure ofendituaz, eta proponitzen zut firmequi ez beinere gueago becatu eguitea, confesatcea, cumplitcea penitenciara zoin izan daquidan imponitic eta apartatcea zure ofenditceco ocasio gucietaric; ofrecitzen dauzut nore vicia, obra eta trabajiac nore becatuen satisfacciortan, eta confiatzen zut zure bondade¹²⁰ divino eta misericordia infinitoan parcatren daztazula zure odol preciosisimoaren merito¹²¹, pasio eta hiltcearengatic, eta emanen dadazula gracia emendatceco eta perseveratceco zure cervitzu [53] sanduan nore viciaren finealño. Amen.

*Mayaren bendicacioa edo bendicioa.

Ene Jaun Jangoicoa, eman zazu bendicicioa guri eta alimentuari zoin oray artren baitugu, manten guiten zure cervitzu sanduan. Amen.

Aita gurea &.*

*Gracien ematea bazcariaren ondorean.

Graciac ematen dauzquizugu, Jauna, alimentuaz zoin eman baitaucuzu; eguin dazaicuzu esquer cervitza dazaicun onguiz. Amen.

Aita gurea &*

*Oracio llabur ofrecitcego goicetic Jangoicoaren honra eta gloriataco eguneko obra guiac.

Nic ematen dauzquitutz graciac, ene Jangoicoa, beneficio guciengatic zoin zure escu generosotic recibitu baititut, eta particularqui eutciaz allegatzra egun contra, zointan zure honra eta gloriataco ofrecitzen dauzquizut nore pentsamendu, itz eta obra guiac, Jesucristoren odol eta meritoequin; eta firmequi proponitzen zut zure graciarequin ez zure ofenditcea bereon; socorra nazazu bada, Jauna, zuauren ausilioez, practica zquidan cala Jesucristoren merito, bere Ama [54] Santismarnen eta sandu gucienengatic. Amen.*

Oracio sudario sandukoarna.

Jaun Jangoico¹²², zoinec eutci baitcinaucun zure¹²³ pasioaren señalea mandre sanduan, zointan izan baitcen estaliric zure corputz santisimoa izan cintzanean Josefez erauntsiric curutctic; concedi dazaicuzu, Jaun arras piadosoa, zure hiltce eta obiarengatic izan guiten ermanic resurreccioaren gloriala, non vici baitzra eta reinatu baitzu Jangoico¹²⁴ Aitarequin, Espiritu Sanduaren unidadean, Jangoico sigloen siglo gucietan.

¹²⁰ -de geroago lertoaren gainean ezarria. ¹²¹ Eskuinean - engatic taxtaturik. ¹²² -o -oa-ren gainean. ¹²³ -re-ren ezkerrean Mandre sanduan parentesien artean eta taxtaturik. ¹²⁴ -co geroago lerroaren gainean ezarria.

Acto llabur fede, esperanza eta caritatearnac.

Acto fedearna.

Ginesten zut firmequi dela Jangoico bat bacarric¹²⁵, remunerazale sobrenatural, zoinec premiatcen baitu onac eta gaztigatcen gasstoac. Ginesten zut Trinitate Santismaren misterioan, Aita, [55] Semea eta Espiritu Sandua, irur persona distinta eta Jangoico bat bacarric eguiazcoa. Ginesten zut Jangoicoaren Semearen encarnacionaren misterioan eguin zela guizon Purisima Maria beti virgenaren entrañetan Espiritu Sanduaren obraz, gure redimitceco eta salvatceco pasio eta hiltce arras precioso Jesucristo berarnaz, Jangoico eguiazco eta Guizon eguiazco, zoin resucitatu¹²⁶ bai- tcen eta diozu ceruan eta aldareco Sacramento Santísimoan. Ginesten zut Ama Sandu Elizac ginesten duen gucia eta manatcen duena ginesteco, ceren revelatu baitu gucia Jangoicoac, zoin baita lembicico eguiara¹²⁷, zoinec ez baitroque engaña eta éztare izan engañatric.

Acto esperanzarna.

Esperatcen zut Jangoico guciz poderosa baitan, eta cervitzatcen dacotalaric, lagundric graciak, bear dadala parcatu eta bear nuela salvatu bere bondade¹²⁸ eta misericordia infinitoarengatic eta Jesucristo gure Jaunaren meritoengatic.

Acto caritatearnac.

[56] Onesten zut Jangoicoa gauza guciez gañetic, izanaz nor dena, bere bondade infinitoagatic, eta onesten zut projimoa niaur bezala, ceren baita Jangoicoaren criatura eguinik bere imagen eta semejanzala. Parcatcen diabezut biotcez nore etsai gucier eta deseatcen diabezut ongui gucia, eta ez onetsiaz bear nuena bezala, Jangoico bat cain ona, erraten zut, Jauna, pesáre dutala.

*Benedicto XIV conceditu ztuen indulgenciac fiel gucier,
zoinec erzatzen baitie devociorequin eta beren biotceco fondotic acto fede,
esperanza eta caritatearnac.*

1º Zazpi urte eta zazpi cuarentenaren indulgencia aldi bacocharendaco.

2º Indulgencia plenaria aldi batez ilabetean erraten tienendaco¹²⁹ ilabeteo egun guciez; cau al hizanen cie irabatci zoinaiden egunez, beren elecioari, non eta sincero- qui arrepentitric, eta confesatu eta comeccatu ondorean, galdin zayen Jangoicoari segun Elizaren intencioac.

3º Berce indulgencia plenaria bat hiltcearen [57] tenorean cayen guciendaco zoinec eguien zquien acto berac devociorequin animu arrepentituarequin, eta posible bada, confesatu eta comeccatu ondorean. Indulgencia cuec ditzu aplica daitequenac purgatorioco arimengatic; etzu necesario atenitcea edo sujetatcea formula determina- tuala; bacochac dioquezu elegi fórmula gueago agradatcen zayona, non eta espresa zquien claridaderequin irur virtute teologal gucion motivoac.

¹²⁵ Eskuinean argi irakurtzen ez den hitz bar eta *indar sobrenatural*, dena tatxaturik. ¹²⁶ O *resucititu*. ¹²⁷ Eskuinean zoin ezbaitaiteque tatxaturik. ¹²⁸ Eskuinean *infinito* tatxaturik. ¹²⁹ Eskuinean *egun guciez* tatxaturik.

3. Erronkariko doctrina

CATECISMO ESPAÑOL DE LA DOCTRINA CRISTIANA.

POR

EL P. GASPAR DE ASTETE,

AÑADIDO

POR EL LIC^{DO}. D. GABRIEL MENENDEZ DE LUARCA

Y TRADUCIDO AL BASCUENCE DE VIDANGOZ POR SU CURA PÁRROCO D. PRUDENCIO HUALDE, ANOTANDO AL PIE DE CADA PLANA ALGUNAS PALABRAS SEGUN SE PRONUNCIAN EN ALGUNO DE LOS OTROS PUEBLOS DE ESTE VALLE DE RONCAL.

[3] *Cristiañaren Doctrinaren Introducionia.*

Fiel christiañ oro
da anissqui obligatruc
devocione equtra
biotz guciuzaz¹,
Christoren gore arguiaz
cruche saintiuarequin².

Artan bada nai ecun cion³ hil
gu redimitiagatic
gore becatiuauren⁴ cautibidadetic
eta enemigo gaisstotic.

Eta correngatic
acostumbratu biar zra

Mintzatan cola¹¹: cruche saintiuaren¹² † señaliagatic, gore † enemigüetaric¹³
libra guitzazu¹⁴ † gore Geina eta Jangueicua; Aitaren † eta Semiaren¹⁵, eta Espiritu
Saintiuaren icenian. Amen.

Credua.

Ssinestan dud¹⁶ Jang[u]eico Aita guciuen¹⁷ poderoso, ceuriaren eta lurrazen crialian; eta Jesucristo haren seme bacoch gore Geinan, zoin concebitruc izan cen Espiritu Saintiuaren [5] obra eta graciaz, eta sortu Maria Virginaganic; padecitu cion¹⁸ Poncio Pilatosen poderaren pean; crucificatruc izan cen, hilic eta oñric; ssachi cen iburnietra, irurgarnen¹⁹ egunian resucitatu cen hilen artetic; igan cen ceurietra, dago ssaseriric Aita Jangueico guciuetan^{20, 21} poder dionaren escoinan; cantic biar du ssin bicien eta hilen juzgatra. Ssinestan dud Espiritu Saintiuan, Eliza Catolica Saintiuan, sai[n]tiuen comunionian, becatiuen²² parcamentiuuan²³, haragiaren resurrecionian eta betic irinen dion²⁴ bician. Amen.

Erroncarri Valle contaco zomait iritan erritan den guisa ¹ guciak [Egilearen oharra]. ² Saintiarequi [E. O.]. ³ ecun cien [E. O.]. ⁴ becatiaren [E. O.]. ⁵ iror [E. O.]. ⁶ brontian [E. O.]. ⁷ Jangoicuac, Juangueicuac [E. O.]. ⁸ O Jangueicuc. ⁹ vigarrena [E. O.]. ¹⁰ O abuam. ¹¹ cala [E. O.]. ¹² Saintia [E. O.]. ¹³ O enemigüetaric. ¹⁴ -i- geroago lerroaren gainean ezarria. ¹⁵ Semearen [E. O.]. ¹⁶ Ssinesten dud [E. O.]. ¹⁷ guciien [E. O.]. ¹⁸ cien [E. O.]. ¹⁹ iror-garrenen [E. O.]. ²⁰ gucietaen [E. O.]. ²¹ Bigarren -u- geroago lerroaren gainean idatzia, baina hemengo 19. oharra egin baino lehen edonola ere. ²² becatien [E. O.]. ²³ parcamentian [E. O.]. ²⁴ dien [E. O.].

Articulo fedezcuac dra amalaur: zazpi leinac²⁵ pertenecitan dra divinidadari eta berce zazpiac Jesu-Christo gore Geina²⁶ Jangueico eta guizon eguien cenaren humanidade saintuari. Pertenecitan drenac divinidadari dra cuec:

Leina, ssinetstia²⁷ Jangueico solo batian [6] guciuen poderoso.

Bigarna²⁸, ssinetstia dela Aita.

Irurgarna²⁹, ssinetstia dela Semia.

Laurgarna, ssinetstia dela Espiritu Saintiuia.

Borzgarna, ssinetstia dela criazalia.

Seigarna, ssinetstia dela salvazalia.

Zazpigarna, ssinetstia dela glorificazalia.

Pertenecitan drenac humanidade saintuari dra cuec:

Leina, ssinetstia gore Jesu-Christo Geina guizon bicala izan cela concebitruc Espiritu-Saintiuaren obraz eta graciaz.

Bigarna, ssinetstia sortu cela Santa Maria Virginaganic, celaric caur virgen libratu antzinian, libratian eta libraturuz guero.

Irurgarna, ssinetstia padecitu ciola³⁰ muertia eta pasionia gu becatariac salbatagatic.

Laurgarna, ssinetstia ssachi cela iburnietra eta erquin ztiola aita saintiuen aren [7] advenimentu saintu esperatan zaudenen arimac.

Borzgarna, ssinetstia resucitatu cela irurgarnen egunian hilen artetic.

Seigarna, ssinetstia³¹ igan cela ceurietra eta dagola ssaseriric Jangueico Aita guciuen poderosuaren alte escoiñan.

Zazpigarna, ssinetstia ssinen dela bicien eta hilen juzgatra: oneremoitaco³² gloria, ceren guardatu baiztein haren mandamentu saintiuac³³, eta gaisstuer seculako pena, ceren ez baiztein guardatu.

Aita goria.

Aita goria, ceurietan zaudena, santificatruc izan deila zore icena; ssin bequigu zore reinua; eguien deila zore borontatia, nola ceurian, cala lurrian. Emon dazquiguzu egun gore eguneco³⁴ oguia eta parca dazquiguzu gore zorrac, guc guri zor deiner parcatan digun bicala, eta ez guitzazu³⁵ eitz tentacionian erortra, baicic libra guitzazu³⁶ gachetic. Amen.

[8] *Ave Maria.*

Ave Maria, graciaz betea, Geina da zorequin; benedicatruc zra zu emazte guciuen artian eta benedicatruc da zore entrañaco frutiuia, Jesus. Santa Maria, Jangueicuaren Ama, eguien zazu otoi gu becatariacgatic, orai eta gore hil ordiuan. Amen.

²⁵ lenac [E. O.]. ²⁶ Eskuinean -ren taxtaturik. ²⁷ O ssinetstia. ²⁸ Bigarrena, irorgarrena &^a [E. O.]. ²⁹ -u- -o- baten gainean. ³⁰ ciela [E. O.]. ³¹ O sinetstia. ³² emoiteco [E. O.]. ³³ saintiac [E. O.]. ³⁴ egunorozco [E. O.]. ³⁵ ez guidizazu [E. O.]. ³⁶ libra guidizazu [E. O.].

Salvea.

Jangueicuac salva citzala, reina eta misericordiazco ama, vicia, dulzura eta gore esperanza, Jangueicuac salva citzala. Zore deyez gaude Evaren seme desterratiuac³⁷; zoregan gaude suspiratan sentimentuz eta nessarrez lagrimazco valle contan. Ea bada, Anderia³⁸ gore abogada, utzul zazu gorenaga begui misericordiazco coriec; eta destierro contaric gueroz mostra daizguzu Jesus, zore entrañaco frutu benedicatua³⁹. O clementisima! O piadosa! O dulce Virgen Maria! Otoi eguin zazu goregatic, Jangueicuaren Ama Saintiua, meressi tzagun alcanzatia Jesu-Christo gore Geinaren promesac. Amen.

[9] Jangueicoren⁴⁰ legueco mandamentiuac drade amar. Lein irurac pertenecitan dra Jangueicuaren honriari eta berce zapiac progimuaren provechuari⁴¹.

Leina, Jangueicua amatia (edo maite ecutia) gaiza guciuen gainetic.

Bigarna, juramento falsoric ez eguitia.

Irurgarna, ssei egunac santificatia.

Laurgarna, aita eta ama honratia.

Borzgarna, ñor ez hiltia.

Seigarna, lujuriazco becaturic ez eguitia.

Zazpigarna, ez ebatstia.

Zortzigarna, testimonio falsoric ez azcatia, eta guezurric ez erraitia.

Bedratzugarna, projimuaren emazteric ez deseatia.

Amargarna, bercen gaizaric ez gachqui deseatia.

Amar mandamentu cuec encerratan drade bitan, cerbuchatian eta maite ecutian Jangueicua⁴² gaiza guciuen gainetic, eta zore projimua zore buriu bicala.

[10] *Christiaiñ⁴³ Doctrinaren Declaracionia galteguinez eta respondituz⁴⁴.*

Galteguitan dud. Christiaiñ⁴⁵ zreya? Responditan dud. Bai, Jangueicoaren graciaz.

G. Norenganic izan ecun zunien christiaiñaren icen cori? R. Jesu-Christo gore Geinaganic.

G. Cer erran nai du christiaiñ? R. Christoren guizon.

G. Cer entelegatan tzu Christoren guizonaz? R. Jesu Christoren fedia diona, bautismuan recibitruc, eta ofrecitruc dena haren cerbchu saintiuri.

G. Zoin⁴⁶ da christiaiñaren señalia⁴⁷? R. Cruche saintiua.

G. Cerengatic? R. Cerengatic baita Christo crucificatiuaren figura, zointan⁴⁸ redimitu baiguintien.

G. Zomat guisatra usatan du christiaiñac señale cortaz? R. Bitra,

[11] G. Zoin drade? R. Ceinatia eta santiguatia.

G. Cer da⁴⁹ ceinatia? R. Escoíñeco escuko erhi biatzaz irur⁵⁰ cruche eguitia: leina

³⁷ desterratiac [E. O.]. ³⁸ Andrea [E. O.]. ³⁹ benedicatia [E. O.]. ⁴⁰ Honetan ez beste agerraldietan mugatzailea du. ⁴¹ provechiari [E. O.]. ⁴² Bigarren -u- -o- baten gainean. ⁴³ O Christiaiñ. ⁴⁴ ñardetsiz [E. O.]. ⁴⁵ -in -n baten gainean. ⁴⁶ Cein [E. O.]. ⁴⁷ señalea [E. O.]. ⁴⁸ ceintan [E. O.]. ⁴⁹ O *Cerdada*, lehen -da- taxaturik. ⁵⁰ iror [E. O.]

borontian⁵¹, bigarna ahuan, irurgarna burarretan, mintzatan delaric Jangueico gore Geinarequin.

G. Mostra zazu nola? R. Cruche saintiuaren † señaliagatic gore † enemigüetaric libra guitzazu † gore Geina eta Jangueicua.

G. Certaco ceinatan zra borontian? R. Jangueicuac libra guitzan pensamentu gaichtuetaric.

G. Certaco ahuan? R. Jangueicuac libra guitzan hitz (edo hele) gaichtuetaric.

G. Certaco burarretan? R. Jangueicuac libra guitzan obra eta deseo gaichtuetaric.

G. Cer da santiguatia? [12] R. Escoīñeco escuco bi erhiez cruche bat eguitia, borontetic burarretraino, ezquerreco soinetik escoīñecuaraino, mintzatan grelaric Trinitate Santisimaurequin.

G. Mostra zazu nola? R. Aitaren, eta Semiaaren, eta Espiritu Saintiuaren icenian. Amen.

G. Noiz eguin biar tzu señale cori? R. Zomait obra on eguiten hastan gren aldioro, edo eltan grenian zomait biarra, tentacione edo peligrotra; especialqui oitic ssaguitian⁵², etsetic erquitian, Elizan sartian eta loaraco ordiuan.

G. Certaco cainbat aldiz? R. Ceren tempra eta lecu gucuetan gore enemigiéc tenta eta perseguitan baigutie.

G. Cer enemigo dra coriec? R. Mundiuia, demoniuia eta haraguia.

G. Bada cruchiac badia virtute enemigo corien contra? R. Bai, gina^{53/54}.

G. Nontic du cruchiac virtute cori? R. Hartan vencitu ciolacoz⁵⁵ Jesu-Christoc [13] vere muertiarequin.

G. Adoratan tziuanian cruchia, nola erraitan tzu? R. Adoratan⁵⁶ zaitur, Christo, eta benedicatan zaitur, ceren zore cruche sai[n]tiuaz redimitu baizunien mundiuia.

Christiañ-Doctrinaren⁵⁷ divisionia.

Ecusi digu christiañ zrela christiañaren icen eta señaliaz; bada erran zazu oray: zomat gaiza ssaquitra eta entelegatra⁵⁸ obligatruc dago christiañ arrazoiñaren usuara eltan denian? *Responditan dur.* Laur gaiza.

Galteguitan dur. Zoin drade? R. Ssaquitia cer biar dion⁵⁹ ssinetsi, cer oracione biar dion eguin, cer obratu eta cer erreccibitu.

G. Nola ssaquinen du cer biar dion ssinetsi? R. Dazquiolaric⁶⁰ Credoia edo articulo fedezcuac.

G. Nola ssaquinen du cer oracione eguin biar dion? R. Dazquiolaric Aita goria eta Elizaren berce oracioniac.

[14] G. Nola ssaquinen du cer biar dion obratu? R. Dazquiolaric Jangueicoaren legueco mandamentiuc, Eliza Ama Saintiarnac eta obra misericordiazcuac.

G. Nola ssaquinen du cer biar dion recibitu? R. Dazquiolaric Eliza Ama Saintiaren sacramentiuac.

⁵¹ brontian [E. O]. ⁵² O *ssaguitangrenian*, *grenian* tatxatu eta -tan-en -i- tartekatu da. ⁵³ geina. Nota En Vidangoz para contestar: "Si Señor" se dice "bai gina". En todo lo demás, "geina" [E. O.]. ⁵⁴ -i- -e- baten gainean. ⁵⁵ O *ciolazoz*. ⁵⁶ O *Adoratan*. ⁵⁷ O *Christiañ-Doctrinaren*. ⁵⁸ eta entelegatra lauki baten barnean sarturik. ⁵⁹ biar dien [E. O.]. ⁶⁰ dazquiolaric [E. O.].

*Christiaiñ⁶¹ Doctrinaren lein partia,
zointan eracustan baitra Credua eta articulo fedezcuac.*

- Leinetic astian, erran zazu: norc erran cion⁶² Credua? R. Apostolec.
 G. Certaco? R. Guri fede saintuan informataco.
 G. Eta zuc certaco bada erraiten tzu? R. Christiaiñec digun fede conen confesataco.
 G. Cer da fedia? R. Ecusi ez diguna ssinestia.
 G. Ecusi zunion zuc Jesu-Christo sortan? R. Ez, gina.
 G. Ecusi zuniona hiltan, edo ceuriara igaitan? [15] R. Ez, gina.
 G. Eta ssinestan tziua⁶³? R. Bai, gina; ssinestan dur⁶⁴.
 G. Cerengatic ssinestan tzu? R. Cerengatic Jangueico gore Geinac cola errebelatu baitu eta Eliza Ama Saintiuac guri cola eracustan.
 G. Cer gaiza drade christiaiñ bicala dazcazunac eta ssinestan tzunac? R. Erromaco Eliza Ama Saintiuac dazcanac eta ssinestan tionac⁶⁵.
 G. Cer gaiza drade zuc eta harec dazcaceinac eta ssinestan tzeinac? R. Articulo fedezcuac, principalqui Creduan dauden bicala.
 G. Cer gaiza drade articulo fedezcuac? R. Drade fediaren articulo principalenac.
 G. Certaco drade articulo fedezcuac? R. Noticia distinto emoiteco Jangueico gore Geinaz eta Jesu-Christo gore redentoriaz⁶⁶.
 G. Nor da Jangueico gore Geina? R. Da gaiza bat cain excelente eta admirable, [16] ez baideiteque erran eta ez pensa: da Gein bat infinitoqui on, poderoso, sabio, justo, gaiza guciuen principia eta acabancha.
 G. Nor da Trinitate Santisimua? R. Da Jangueico bera, Aita, Semia eta Espiritu Saintiu, irur persona distinto eta solo Jangueico bat verdadero edo eguiazco.
 G. Aita Jangueico dia? R. Bai, gina.
 G. Semia Jangueico dia? R. Bai, gina.
 G. Espiritu Saintiu Jangueico dia? R. Bai, gina.
 G. Irur Jangueico dria? R. Ez, Jangueico eguiazco bat baicic.
 G. Aita Semia dia? R. Ez, gina.
 G. Espiritu-Saintiu dia Aita edo Semia? R. Ez, gina.
 G. Cerengatic? R. Ceren personac distinto baidra, solo Jangueico bat eguiazco izanic ere.
 [17] G. Segun caur, zomat naturaleza, entendimentu eta voluntate⁶⁷ drade Jan-goicuan? R. Solo naturaleza bat, entendimentu bat solo eta solo borontate bat.
 G. Eta zomat persona? R. Irur distinto, baitra: Aita, Semia eta Espiritu-Saintiu⁶⁸.
 G. Nola da Jangueicua todo poderoso? R. Ceren solo bere poderarequin eguitan baitu nahi dion⁶⁹ guciua.
 G. Nola da crialzia? R. Ceren ezdeustaric eguin baiztion⁷⁰ gaiza guciuac.
 G. Nola da salvazlia? R. Ceren emoitan baitu gracia eta parcatan becatiua.
 G. Nola da glorificazlia? R. Ceren emoitan baitu gloria perseveratan denari haren gracian.

⁶¹ O Christiaiñ. ⁶² erran cien [E. O.]. ⁶³ ssinestan tzia [E. O.]. ⁶⁴ ssinestan dud [E. O.]. ⁶⁵ ssinestan tienac [E. O.]. ⁶⁶ redentoreaz [E. O.]. ⁶⁷ Bigarren -t- -d- baten gainean ⁶⁸ 17. orrialdearen hasieratik honakoa lauki baten barnean sarturik dago. ⁶⁹ nahi dien [E. O.]. ⁷⁰ eguin baiztien [E. O.].

G. Jangueicuac badia guc bicala corpiz figuraric? *R.* Jangueico bicala ez, ceren baita espiritu puro, baya bai guizon bicala.

[18] *G.* Trinitateco irur persona divinuetaric, zoin eguin cen guizon? *R.* Bigarna, zoin baita Semia.

G. Aita eguin cena guizon? *R.* Ez, gina.

G. Espiritu-Saintua eguin cena guizon? *R.* Ez, gina.

G. Zoin bada? *R.* Cain solo Semia, zoin guizon eguinic deitan baita Jesu-Christo.

G. Segun cori bada, nor da Jesu-Christo? *R.* Da Jangueico biciaren Semia, guizon eguin cena gu redimitiagatic eta guri vicitan eracustiagatic.

*G.*⁷¹ Eta zomat naturaleza, voluntate eta entendimentu drade Jesu-Christotan? *R.* Bi naturaleza, bata Jangueicuarena⁷² eta bercia guizonarena; bi voluntate, Jangueicuarena bata eta g[u]lizonarena bercia; eta⁷³ guisa berian bi entendimentu.

G. Eta zomat persona eta memoria? *R.* Solo⁷⁴ persona bat divino, zoin baita Trinitate Santisimuaren bigarna, eta solo memoria bat guizonarena, ceren Jangueico bicala ez baitu memoriaric.

[19] *G.* Cer erran nahi du Jesusec? *R.* Salvazalia.

G. Certaric salvatu quintion? *R.* Gore becatutic eta demoniuaren cautiberiotic.

G. Cer erran nahi du Christoc? *R.* Ungitiua.

G. Certaz izan cen ungitruc? *R.* Espiritu-Sai[n]tiuaren graciez eta donez.

G. Christo gore Geina nola izan cen concebitruc eta sortu cen Ama Verginaganic⁷⁵? *R.* Obratuz Jangueicuac sobrenaturalqui eta milagrosoqui.

*G.*⁷⁶ Ceren erraitan tzu sobrenaturalqui eta milagrosoqui? *R.* Ceren Jesu-Christo ez baicen izan concebitruc, eta ez sortu ere berce guizonen guisa.

G. Nola obratu cen bada haren conceptionaren misteria? *R.* Maria Virginaren entrañetan formatu cion Espiritu-Saintiac, anderia conen odol purisimotic, corpiz perfectissimo bat; ezdeustaric criatu cion arima bat eta unitu cion corpiz cari, eta instante berian corpiz eta arima coni unitu cen (edo ssuntatu cen) Jangueicuaren [20] Semia, eta cola, ordiuarartio Jangueico baicic ez cena⁷⁷, eitzu bague Jangueico⁷⁸ izaitia, baratu cen guizon eguinic.

G. Eta nola sortu cen milagrosoqui? *R.* Erquin celaric Maria Santisimaren entrañetaric conen virginidadiaren damuric bague, guisa veriara nola iguzquiaren rayua erquitan baita cristale bataric caur autse eta ciquintu bague.

G. Christoren ama vici izan cena guero vetic virgen? *R.* Bay, gina, betic virgen.

G. Cerengatic hil nahi ecun cion cruchian? *R.* Gu becatutic eta muerte eterno-⁷⁹ libratiagatic.

*G.*⁸⁰ Nola bada meressitu guinien muerte eterno cori? *R.* Adan⁸¹ gore lein aitac becatu eguin ciolacoz⁸², nortan guciuec becatu eguin baigunien.

⁷¹ Hemendik 18. orrialdearen azkenerainoko lauki baten barnean sarturik dago. ⁷² O *Gangueicuarena*. ⁷³ Eskuinean *bi entendimentu* taxtaturik. ⁷⁴ S- P- baten gainean. ⁷⁵ Nota. Por todos sin excepcion se dice "Ama Vergina"; y cuando no le precede el *Ama*, "Virgen, Virgina" [E. O.]. ⁷⁶ Hemendik 20. orrialdeko *ciquintu bague*-rainoko lauki baten barnean sarturik dago. ⁷⁷ Eskuinean *baratzen Jangueico eta Guizon eguinic* taxtaturik. ⁷⁸ *n-i-* baten gainean. ⁷⁹ *eternotic* lauki batean sarturik. ⁸⁰ Hemendik beheraxeagoko *baigunien-erainoko* lauki batean sarturik dago. ⁸¹ Ezkerrean *Becatu* taxtaturik. ⁸² O *Adan gore lein Aitaren becatiuren gaztigutan*, Hualdeko oinohar batean aldatua: «Nota. Donde dice "Adan gore lein Aitaren becatiuren gaztigutan" debe decir; "Adan gore lein Aitac becatu eguin ciolacoz"».

G. Cer entelegatan tzu Christo gore Geina hil⁸³ gueroztic ssachi cen iburniaz? R. Ez lecu nontan dauden condenatiuac, [21] baicic limbua zointan zauden justuac.

G.⁸⁴ Eta iburni bat beino obro dagua? R. Bai, gina; daude laur luraren entrañan eta deitan dra: condenatiuen iburnia, purgatoriua, aurren limbua eta justuen limbua edo Abrahanen senua.

G. Eta cer gaiza dra? R. Condenatiuen iburnia da lecu zointra faiten baidra becatu mortalian hiltan drenen arimac izaitaco⁸⁵ can atormentatruc seculacoz. Purgatoriua da lecu zointra faitan baidra⁸⁶ gracian hiltan drenen arimac asqui satisfacione emon bague bere becatiuetaz can izaitaco purificatruc tormento terriblerequin. Aurren limbua da lecu zointra faitan baidra aurr hiltan drenac arrazoiñaren usuara eltu beino lein bautismua recibitu bague. Eta justuen limbua edo Abrahanen senua da lecu zointra, gu redimitruc izan quintzen bitartio, faitan baizren⁸⁷ Jangueicoaren gracian hiltan zrenen⁸⁸ arimac osoqui purgatruc izanez gueroz, [22] eta lecu bera zointra ssachi baicen Jesu-Christo realqui eta verdaderoqui.

G. Nola ssachi cen? R. Arima unitruc divinidadiari.

G. Eta haren corpiza⁸⁹, nola baratu cen? R. Unitruc divinidade berarequin.

G. Nola resucitatu cen irurgarnen egunian? R. Bueltatu celaric ssuntatra haren⁹⁰ corpiz eta arima gloriosua, ez ñoiz vueltataco hiltira.

G. Nola igan cen ceurietra? R. Bere virtute propiuarequin.

G. Eta cer da hegoitia ssaseriric Aita Jangueicuaren alte escoiñan? R. Jangueico bicala Aita beiquinbat gloria ecutia, eta guizon bicala berce guciuen beino obro.

G. Noiz ssinen da vicien eta hilen juzgatra? R. Mundiuaren acabanchan.

G. Eta gunian (edo ordiuan) biar deya hilec resucitatu? R. Bai, gina; izan⁹¹ ecun cein corpiz eta arima berequin.

G.⁹² Eta mundiuaren acabancha beino lein, izanen [23] dreya guizonac juzgatruc? R. Bai, gina; guciuer⁹³ bapanaren hil ordiuan⁹⁴ biar du juzgatu eta sentenciatu Geinac, oner Jangueicuaren gozatra seculacoz glorian eta gaisstuer tormento eterno padecitra iburnian.

G. Cer ssinestan tzu erraitan tzunian: ssinestan dur saintiuen communionian? R. Christiañ fiel gucieç deila parte bercenen⁹⁵ ontarzun espiritualetan, corpiz baten miembro bicala zoin baita Eliza.

G. Nor da Eliza? R. Da christiañ fiel guciuen congregacionia (edo junta) zoinen^{96/97} buriuia⁹⁸ baita Aita Saintiua.

G. Nor da Aita Saintiua? R. Da Errromaco Sumo Pontificia, lurrian Christoren bicariua, zoini guciuaç baigaude obligatruc obedecitra.

G. Creduaz eta articuluez landa, ssinestan tziua zomait berce gaiza? R. Bai, gina; Escritura Saintiuan dagoen guciua eta Jangueicuac bere Elizari errebelatu dion guciua.

[24] G. Cer gaiza dra coriec? R. Cori ez nizazu niri galteguin, ceren ignorante bainaz. Eliza Ama Saintiuaç badu doctore, ssaquinen baitei erresponditan.

⁸³ Eskuinean -ez taxtaturik. ⁸⁴ Hemendik 22. orrialdeko *verdaderoqui*-rainokoa lauki batean sarturik dago. ⁸⁵ izaitaco [E. O.]. ⁸⁶ ssuaientz baidra, juaitan baidra [E. O.]. ⁸⁷ -z- -c- baten gainean. ⁸⁸ z- c- baten gainean. ⁸⁹ -za- -tz- ren gainean. ⁹⁰ Eskuinean *Arima* taxtaturik. ⁹¹ izan gotriz azpimarraturik. ⁹² Hemendik 23. orrialdeko *iburnian*-erainokoa lauki batean sarturik dago. ⁹³ guciier [E. O.]. ⁹⁴ ordian [E. O.]. ⁹⁵ Hirugarren -e- -o- baten gainean. ⁹⁶ ceinen [E. O.]. ⁹⁷ O coinen. ⁹⁸ buria [E. O.]

M. Onqui erraitan tzu, doctorer conveni dela, eta ez zuri, contu emoitia fedezco gaiza guciez. Asqui da zuri articulo fedezcuez, Creduan dauden bicala, contu emoitia.

*Doctrinaren bigarnen partia, zointan eracustan baidra cer biar den escatu
eta Eliza Ama-Saintiaren oracioniac.*

Ecusi digu nola daquizun cer biar tziuan ssinetsi, baita lein gaiza; ssin guitian bigarniara, zoin baita ssaquitia cer biar den escatu.

Erran zazu: norc erran cion Aita goria? R. Jesu-Christoc.

G. Cerentaco? R. Guri oracione (edo otoi) eguitan eracustaco.

G. Cer da oracione edo otoi eguitia? R. Da Jangueicuari⁹⁹ biotza azcatia eta merchediac escatia.

[25] *G. Zomat guisatra da oracionia?* R. Bitra: mentala eta vocala.

G. Cer gaiza da oracione mentala? R. Da eguitan dena arimaren potencien egercioarequin, guartan grelaric memoriarequin zomait gaiza ontaz, pensa eta discurritan digularic entendimentiarequin edo e[n]telequiarequin¹⁰⁰ gaiza on caren gai-nian, eta eguitan digularic vorontatiarequin zomait acto, cala nola becatiuen doloria, edo zomait resolucion, cala nola becatiuen¹⁰¹ confesatia eta viciz mutatia.

G. Cer gaiza da oracione bocala? R. Da eguitan dena esteriorqui helez edo itzez, cala nola eguitan diguna Aita goria errezzatan digunian.

G. Eta nola biar da otoi eguin edo errezzatu? R. Atencione, humildade, confianza eta perseveranciarequin.

G. Aita goria erraitan tzunian, norequin mintzatan zra? R. Jangueico gore Geina-requin.

[26] *G. Non da Jangueico gore Geina?* R. Lecu guciuetan: particularqui ceurian eta altareco Sacramentu Santisimuan¹⁰³.

G. Eta Christo guizon bicala, non dago? R. Cain solo ceurian eta altareco Sacramentu Santisimuan.

G. Oracionetaric zoin da obenena? R. Aita goria.

G. Cerengatic? R. Cerengatic Jesu-Christoc erran baicion bere ahuaz, Apostolec escatuz.

G. Cerengatic obro? R. Cerengatic baitu zazpi petizione caritatian fundatruc.

G. Zoin drade? R. Leina, santificatruc izan deila zore izena.

G. Cer escatan zra petizione cortan? R. Jangueicuaren icena izan deila izaguntruc eta honratruc mundu gucuan.

G. Zoin da bigarna? R. Ssin bequigu zore reinua.

[27] *G. Cer escatan zra petizione cortan?* R. Jangueicuac reina¹⁰⁴ tzala quemenerrian gore arimetan¹⁰⁵ graciaz eta guero emon dazquigula bere gloria.

G. Zoin da irurgarna? R. Eguin deila zore vorontatia, nola ceurian cala lurrian.

G. Cer escatan zra petizione cortan? R. Jangueicuaren borontatia eguin tzagula lurrian gaudenec, cala nola eguitan baitei ceurian bienabenturaduec.

⁹⁹ Lehenbiziko *-u-* geroago lerroaren gainean ezarria. ¹⁰⁰ entendimentiarequin edo enteleguiarequin [E. O.]. ¹⁰¹ *-u- -e-* baten gainean. ¹⁰² *G- J-* baten gainean. ¹⁰³ *-simuan -uan-en* gainean. ¹⁰⁴ Ezkerrean *er-, e-* taxtaturik. ¹⁰⁵ *-r- -n-* baten gainean.

G. Zoin da laurgarna? R. Emon dazquiguzu egun eguneco ogua.

G. Cer escatan zra petizione cortan? R. Jangueicuac emon dazquigula corpizeco conveni den mantenimentiu, graciaren mantenimentu espirituala eta arimarentaco sacramentiuac¹⁰⁶.

G. Zoin da borzgarna? R. Parca dazquiguzu gore zorrac, guc guri zor deiner parcatan tigun¹⁰⁷ bicala.

G. Cer escatan zra petizione contan? R. Jangueicuac parca dazquigula gore becatiua, [28] guc parcatan digun bicala agrabio eta gassqui egui daiquiguner¹⁰⁸.

G. Zoin da seigarna? R. Ez guitzazu eitz¹⁰⁹ tentacionian erortra.

G. Cer escatan zra petizione cortan? R. Jangueicuac ez guitzala eitz erortra¹¹⁰ eta ez consentitira pensamentu eta tentacione gaisstuetan, zoinequin demoniuac procuratan baitu gu becatiuan eror guitian.

G. Zoin da zazpigarna? R. Baicic libra guitzazu gachetic.

G. Cer escatan zra petizione cortan?

R. Jangueicuac libra guitzala arimaco eta corpiceco peligro eta gach guciuetaric.

G. Certaco erraiten tzu leinic: Aita goria, ceurietan zaudena?

R. Jangueicuari biotza azcataco eta merchediac escataco humildade eta confianza-requin.

G. Cer nai du erran azquenian erraitan tzun itz cura¹¹¹ “Amen”? R. Cola izan deila.

G. Cer oracione eguitan tzu principalqui gore Anderiari?¹¹² R. Ave-Maria eta Salvia.

[29] G. Norc erran cion¹¹³ Ave-Maria? R. Arcainguru San Gabrielec ssin cenian gore Anderia Virgen Mariaren salutatra.

G. Norc erran cion Salvia? R. Eliza Ama Saintiuac daca recibitruc.

G. Certaco? R. Merchede escataco gore Anderiari.

G. Ave Maria edo Salvia erraitan tzunian, norequin mintzatan zra? R. Gore Anderia Virgen Mariarequin.

G. Nor da gore Anderia Virgen Maria? R. Da Anderia bat virtutez beteric, Jangueicuaren ama dena eta dagona ceurian.

G. Eta altarian dagona, nor da? R. Da ceurian dagonaren imagen eta semejanza bat.

G. Certaco dago altarian? R. Hura ecustian quart guitian ceurian dagonaz, eta haren imagena delacoz egui dazagun reberencia.

M. Bada orobat egui biar tzu berce saintien imagener eta reliquier.

G. Eguin biar dugua ere oracione aingurier [30] eta saintiuer? R. Bai, gina, gore medianeruer bicala.

G. Cer gaiza dra ainguriuac? R. Drade espiritu bienabenturado banac, baitaude ceurian Jangueicuaz gozatan.

G. Certaco criatu ztion Jangueico gore Geinac? R. Hari eternidade guciua alaba eta benedica tzein.

¹⁰⁶ Sacramentiac [E. O.]. ¹⁰⁷ parcatan tugun [E. O.]. ¹⁰⁸ O daiquigurer. ¹⁰⁹ utz [E. O.]. ¹¹⁰ O errortra. ¹¹¹ carec behar luke. ¹¹² Andreatzi [E. O.]. ¹¹³ erran cien [E. O.]

G. Eta certaco obro? R. Haren ministro bicala goberna tzein Eliza eta guizonac guarda.

G. Bada zuc batzu ainguru guardazco? R. Bai, gina; eta guizon bapanac badu beria.

M. Bada devocione handi ecun dazazu eta hari encomenda zte¹¹⁴ egunoroz.

Doctrinaren irurgarnen partia, zointan eracustan baita cer biar den obratu.

Ecusi digu cer biar tzun ssinechi eta oracione eguin. Ecus zagun orai cer biar tzun obratu.

G. Erran zazu: zoin da Jangueicuaren legueco [31] lein mandamentua? R. Jangueicu amatia, edo moite ecutia, gaiza guciuen gainetic.

G. Norc amatan du edo moite du Jangueicua? R. Haren mandamentiuac guardatan tionac.

G. Cer da Jangueicuaren amatia gaiza guciuen gainetic? R. Nay ecun gal gaiza guciuar lein ecic Jangueicua ofendi.

G. Certra obro obligatan dicugu mandamentu cone? R. Haren solo adoratra corpizeco eta arimaco reverenciaric handienaz, ssinetsiz eta esperanza ecunez hartan fede biciarequin.

G. Norc becatu eguiten du mandamentu conen contra? R. Adoratan edo ssinetsstan dionac idolo edo Jangueico falsuetan; fediaren contra zomait gaiza ssinetsstan dionac, edo dudatan haren zomait misteriotaz, edo ignoratan necesario drenac¹¹⁵ ez dionac eguitan, obligacione dionian, acto fedezcuac, esperanza eta caritatezcuac, edo desconfiatan dionac Jangueicuaren misericordiaz, edo recibitan indignoqui zomait sacramentu.

[32] G. Norc obro? R. Agüeruetan ssinetsstan dionac edo baliatan dena echiceria edo¹¹⁶ superticioso gaicetaz.

G. Zoin da bigarna? R. Juramento falsoric ez eguitia edo Jangueicuaren¹¹⁷ icen saintiua ez vanoqui hartia.

G. Norc erraitan tigu eguitan diola juramento vanoqui? R. Juramento eguitan dionac eguiaric, justiciaric eta nestateric bague.

G. Cer da juramento eguitia eguiaric bague?

R. Juramento eguitia batec¹¹⁸ bere conciencian senditan dionaren contra edo guezurrarequi.

G. Eta nola faltatan da, edo cer becatu eguitan du, juramento eguitan dionac eguiaric bague edo dudarequin egquia denez juramento eguitan diona? R. Becatu mortale, juramentiua gaiza levetan izanic ere.

G. Cer da juramento eguitia justiciaric bague? R. Da juramento eguitia zomait gaiza injusto eta gaisstotaz, nola progimauari [33] zomait gassqui eguitia.

G. Eta juramento eguitan dionac justiciaric bague, cer becatu eguitan du? R. Becatu mortal, gaiza injustua grave bada; eta leve bada, becatu benial.

G. Cer da juramento eguitia nestateric bague? R. Da Jangueicuaren izena artia causa graveric bague edo gaiza importancia chiqui deinengatic.

¹¹⁴ z- ca-ren gainean idatzia. ¹¹⁵ drenec behar luke; aurerrantzean gisa honetako komunztadura arazoak sarri agertuko dira testuko erlatibozkoetan. ¹¹⁶ Eskuinean ga taxtaturik. ¹¹⁷ Bigarren -u- -o- baten gainean. ¹¹⁸ -e ondoko bere hitza idatzi eta gero ezarria.

G. Eta cer becatu da caur? *R.* Venial, ez faltatian juramentuaren egua eta justicia.

G. Eta juramento edo voto edo promesa eguitan dionac zomait gaiza onen eguitako, obligatruc dagua cumplitira? *R.* Bai, gina; eta ez cumplitia, edo tempra anichez eitzia cumplitu bague, da becatu mortale, materia grave izaitian.

G. Eta becatu dia juramento eguitia vanoqui criaturengatic? *R.* Bai, gina; ceren hetan juramento eguitan baita Criazialari.

G. Nola eguitan da juramento criaturengatic? *R.* Erraitan denian v. g. ene arima, ceuria, lurra, [34] &. da testigo caur cala dela edo egua erraitan duala.

G. Cer erremedio dago juramento vanoric ez eguitaco? *R.* Acostumbratia erraitra bai edo ez, Christoc eracutstan daigun bicala.

G. Eta betatan dia gaiza berce zomait mandamentu contan? *R.* Bai, gina; betatan da ere blasfemia, baita hele edo itz injurioso erraitia Jangueicuaren edo vere sain-tiuen contra, zoin becatu mortale baita.

G. Zoin da irurgarna? *R.* Sseyen santificatia.

G. Norc santificatan tu sseyac? *R.* Meza osoric entzutan dionac eta hetan nestate edo biarric bague trabajatan ez dionac.

G. Eta cer becatu eguitan du nestateric bague trabajatan dionac sseyetan? *R.* Becatu mortal, bi oren igariric trabajatan badu; eta venial, regularqui¹¹⁹ ez bada eltan bi orentra.

G. Zoin da laurgarna? *R.* Aita eta ama honratia.

G. Norc honratan tu aita eta ama? *R.* Obedecitan, socorritan eta erreverenciata¹²⁰ ditionac.

[35] *G.* Nor dra becatu mortal eguitan deinec conen contra? *R.* Seme ez deinec obedecitan bere aita eta amari etsearen gobernuco eta costumbre onen gaicetan; ez daveinec socorritan nestate deinian; maldecitan daveinec, edo burla eguitan hetaz, edo esq[u]iuia¹²¹ azcatan daveinec, eta matrimoniuaren estadua artu nahi deinec, hen bendicione eta consejoric bague.

G. Nor berceric entelegatan dra aita eta amaren izenaz? *R.* Mayor drenac adinian, dignidadian eta goberniuan¹²².

G. Eta mandamentu contan comprenditan dreya obro obligacione ecic semernac bere aita eta amarequin? *R.* Bai, gina; superiorec deinac bere inferiorequin, eta aita eta amac bere semiequin.

G. Eta zoin dra cuec? *R.* Her alimentatia edo mantenatia, coregitia, ejemplo on emoitia eta bere tempran estado corresponditan zabeina.

G. Cer becatu eguitan dei obligacione cuetan faltatan drenac? *R.* Becatu mortale, regularqui.

[36] *G.* Zoin da borzgarna? *R.* Ez ñor hiltia.

G. Cer mandatan da mandamentu contan? *R.* Ñori gassquiric ez eguitia ez obraz, ez itzez, eta ez ere deseoz.

G. Eta nor faltatan dra mortalqui mandamentu conen contra? *R.* Deseatan dionac bere buriuari¹²³ edo progimuarti muertia edo berce zomait gach grave, edo progi-

¹¹⁹ regularqui geroago lerroaren gainean ezartia. ¹²⁰ O errepetatzen, geroago -speta- tatxatu eta lerroaren gainean -verencia- idarzi da. ¹²¹ esquia [E. O.]. ¹²² gobernian [E. O.]. ¹²³ buriari [E. O.]

muari odio dionac; progimuari vicia guentan dionac, heritan edo golpezcátan; orditan dena, edo ssatan dionac gaiza bere osagarriaren perjuicio gravetan; bere vicia peligrotan izartan, edo bere escuz artan dionac, eta bere buriuari edo progimuari maldecitan dionac.

G. Cer da maldecitia? *R.* Da escatia batec beraren edo berce batentaco zomait gach, nola erraitia: cor eror yeila hilic.

G. Eta cer becatu da maldecitia? *R.* Gach graveren deseorequin izaitian, becatu mortale.

G. Eta calaco deseoric bague bada? [37] *R.* Veniale, aunque ez aldioro.

G. Nor bada faltatan dra mortalqui maldecitan colaco¹²⁴ deseoric bague? *R.* Regularqui aita et[a] ama eta superior maldecitan deinec her inferior drenen antzian, eta maldecitaco costumbre deinec eta ez eguitan diligenciac costumbre conen arrancataco edo vencitaco.

G. Eta ceren cola? *R.* Ceren bere itz eta egemplo gaisstuequin incitatan baitei bercer Jangueicuaren ofenditra gravequi, zoin deitan baita escandalo.

G. Zoin da seigarna? *R.* Ez luxuriazco becaturic eguitia.

G. Cer mandatan da mandamentu contan? *R.* Izan guitiala ssain eta casto pensamentu, itz eta obretan.

G. Nor dra mortalqui becatu eguitan deinac mandamentu conen contra? *R.* Advertenciarequin deleitatan drenac impurezazco pensamentuetan, aunque ez ditzein izar eta ez desea izartia obraz; ssardoqui¹²⁵ edo cantatan deinec gaiza torpe, edo [38] complacienciarequin entzutan, eta¹²⁶ bere baitan edo bercequin deinec tocamente edo acione deshonesto, edo deseatan ecutia.

G. Zoin da zazpigarna? *R.* Ez ebatstia.

G. Cer mandatan da mandamentu contan? *R.* Ez guentia, ez ecutia edo eroquitia, eta ez nahi ecutia berzen gaiza bere dueño edo nausiaren borontatiaren contra.

G. Eta nor dra becatu mortale eguitan deinec conen contra? *R.* Gaiza cuetaric cernaideen eguitan deinec edo berce zomait guisatra eguitan damu projimuari bere ontarzunetan materia gravetan.

G. Eta contan damu eguitan deinec progimuari cernaideen maneratan izaniq ere, baratan dreya zomait obligacionequin? *R.* Baratan dra obligacione graverequin leinaz lein restitucionia eguitaco eta satisfaccionemoitaco progimuari damu egui dabein guciuetaz.

G. Zoin da zortzigarna? [39] *R.* Falso testimonioric ez azcatia, eta ez guezurric erraitia.

G. Cer mandatan da mandamentu contan? *R.* Ez arhinqui, edo fundamento eta motiboric bague, progimuaz gassqui juzgatia; ez erraitia eta ez entzutia haren defec tuac edo faltac.

G. Norc quebrantatan du mandamentu caur? *R.* Arrazoiñric bague, edo asqui fundamentoric bague, juzgatan dionac, fama guentan, secretua descub[r]itan edo guezurra erraitan.

G. Eta progimuari fama gravequi guentan dionac, erraitan diolaric hartaz zomait delito falsu edo eguiazco, baya oculto, edo bere beguitartian egoisstan haren faltac,

¹²⁴ calaco [E. O.].   ¹²⁵ s- g- baten gainean.   ¹²⁶ -ta -do-ren gainean.

baratan dia zomait obligacionequin? R. Fama edo honre guentu daunaren restituita-coarequin.

G. Cer betatan da bedratzu eta amargarnen mandamentuan? R. Lujuriazco placera eti berzenen ontarzunac gaissqui deseatia.

M. Erran zazu Eliza Ama Saintiuaren mandamentiuac.

[40] Eliza Ama Saintiuaren mandamentiu[a]c dra borz:

Leina, meza entero entzutia igante oro eta guardataco ssei egunetan.

Bigarna, urtian bein bedrere confesatia, edo leinago uste badu hiltaco peligrorik edo comunionia recibitu biar badu.

Irurgarna, Goressimaco Bazcuetaun comunionia recibitia.

Laurgarna, Eliza Ama Saintiuac mandatan dionian¹²⁷ barurtia.

Borzgarna, decumac eta primiciac Jangueicuaren Elizari pacatia.

G. Certaco dra mandamentu cuec? R. Jangueicuaren leguecuen obequi guardataco.

G. Eta leina, baita meza entzutia, nori obligatan du? R. Ar[r]azoiñaren usuara heltu dren cristiañi guciuer.

G. Eta nola biar dei entzun? R. Hartan presente daudelaric atencionequin [41] zomait gaiza espiritualetan, nola¹²⁸ meditatan, edo devucionerequin errezatan.

G. Eta licitoqui impediruc egon bague ez dionac meza entzutan, edo egoitan bada hartan edo haren zomait parte gravetan atencioneric bague, edo isartan¹²⁹ bada haren ez entzutaco peligrotan, nola becatu eguitan du? R. Mortalqui.

G. Eta bigarna eta irurgarna, baidra confesatia eta comunionia recibitia edo atizatia, nori obligatan dabe? R. Becatu mortaliaren pean obligatan dabe arrazoíñaren usuua¹³⁰ deinen cristiañi guciuer.

G. Eta confesatan edo atizatan drenac sacrilegoqui, cumplitan deya mandamentu quequin? R. Ñolare, eta bi gaiza cuen bapanian eguitan dei bi becatu¹³¹ mortale.

G. Eta batec hiltaco peligrotan ez badu confesoreric, cer biar du eguin? R. Contricion perfectuaren acto bat confesataco propositorequin.

G. Eta laurgarna, baita barurtia, nori obligatan dabe? [42] R. Ogueita bat urte cumplitu deiner.

G. Eta nola biar da barurtu? R. Pribatan delaric bat manjare betatuc¹³² drenetaz¹³³ eta ez beicic bazcari bat eguitan eguerdiz.

G. Eta contan faltatu bague ar deitequia cerbait gossonetic? R. Causa aunque levarequin, ar deiteque onza batena.

G. Eta arratsen? R. Ar deiteque colacionez usatan dena concencia ontaco guente artetan, galteguinez caso contaz duda denian confesore docto bati.

G. Eta causa licitoric bague ez deinec barurtan, nola becatu eguitan dei? R. Mortalqui.

G. Eta aragui ez ssataco mandamentiuac barur eta bigilia egunetan, ez nastecatoco egun beretan aragui eta pesacado bazcalaldi batian, eta ez ssataco assaultze eta eznitarzun goressiman, bula ez ecutian, nori obligatan dabe? R. Arrazoiñaren uso deinen guciuer.

¹²⁷ mandatan dienian [E. O.]. ¹²⁸ Eskuinean erreza taxtaturik. ¹²⁹ Gainerako agerraldietan *izar-*. ¹³⁰ Eskuinean -ra taxtaturik. ¹³¹ b- p- baten gainean. ¹³² Gainerakoetan *-truk*. ¹³³ Bigarren -e- -a- baten gainean.

[43] *G.* Eta nola becatu eguitan dei mandamentu cuec cumplitan ez teinec? *R.* Mortalqui, egunian faltatan dren aldioro.

M. Erran zazu obra misericordiazcuac.

Obra misericordiazcuac drade amalaur: zazpi espiritualac edo arimarenac, eta berce zazpi corporala edo corpizarenac.

Espiritualac edo corpizarenac¹³⁴ dra cuec:

Leina, ez daquionari eracutstia. Bigarna, biar dionari consejo onemoitia. Irurgarna, gasqui dabilenaren corregitia. Laurgarna, injurien parcatia. Borzgarna, triste denaren consolatia. Seigarna, gore progimuen adversidade eta flaquezac pacienciarequin sufritia. Zazpigarna, viciet eta hilez Jangueicuari otoi eguitia.

Corporalac edo corpizarenac dra cuec:

Leina, eriac bisitatia. [44] Bigarna, gose dionari ssatra emoitia. Irurgarna, egarri dionari edatra emoitia. Laurgarna, cautibua redimitia edo errescatatia. Borzgarna, belainzuric dena beztitia. Seigarna, pobre edo pelegrinuari¹³⁵ ostatu emoitia. Zazpigarna, hilen onrztia.

G. Cerengatic deitan dra misericordiazco? *R.* Ceren ez baitra zor justiciaz.

G. Noiz obligatan dei becatiaren pean? *R.* Nestatiac grave drenian, guizon discrecion deinen urdupenian.

G. Eta obra misericordiazco cuetaz, eta berce on christiainac eguitan dionen medioz, ya izan tian obligacionez, edo ya devocionezco, cer conseguitan du? *R.* Jangueicuaren gracian badago, meressitia, quen medioz, graciaren eta gloriaren¹³⁶ aumento; satisfaccion emoitia bere becatiuetaz; eta alcanzatia Geinaganic ontartzun cala arimaren nola corpizaren, conveni bazaar.

[45] *G.* Eta ceren erraitan tzu: Jangueicuaren gracian badago? *R.* Ceren obra oneguinac becatu mortalian daudenenganic ez baidra meressitarzun eta ez ere satisfacitarzun, baicic¹³⁷ cain solo alcanzatarzun, zoinez medioz alcanza baideiteque zomait beneficio Geinaganic.

*Doctrinaren laurgarnen partia,
zointan eracutstan baita recibitu biar dren sacramentiuac.*

Ecusi digu daquiciuala cer¹³⁸ biar tziuan¹³⁹ ssinechi, oracione eguin eta obratu. Ecus zugun nola daquizun recibitu biar tziuana, baita azquen gaiza. Erran zazu sacramentiuac.

Eliza Ama Saintiaren sacramentiuac drade zazpi: lein borzac dra biarf[r]ezcuac, obraz edo deseoz¹⁴⁰ recibitu biar drenac, zoinac bague ez deiteque salva guizona eitztan batu menosprecioz; berce biac dra borontatezcuac.

Leina, bautismua. Bigarna, confirmacionia. [46] Irurgarna, penitencia edo confe-

¹³⁴ *arimarenac* behar luke; lapsus argia da. ¹³⁵ Bigarren -e- -i- baten gainean. ¹³⁶ O golaren. ¹³⁷ -a- -e- baten gainean. ¹³⁸ Eskuinean -tz taxtaturik. ¹³⁹ -iu- -u- baten gainean. ¹⁴⁰ O deseos.

sionia. Laurgarna, comunionia edo atricionia. Borzgarna, oliacionia. Seigarna, orden sacerdotala. Zazpigarna, matrimoniuua.

G. Cer gaiza drade sacramentiuac? R. Dra señale aguirri dren banac Jesucristo gore Geinac instituitruc, hetaz emoitaco guri¹⁴¹ bere¹⁴² gracia eta birtutiac.

G. Cer da gracia? R. Izaitia divino bat, zoinec eguitan baitu guizona Jangueicuaren seme eta ceurico heredero.

G. Eta nola deitan da gracia caur? R. Santificazalia.

G. Eta badia berce guisatazco graciari, contaric landa? R. Badra berce banac deitan baitigu presentezcuac, edo ausiliuac¹⁴³ eta inspiracioniac, zoinac bagne ez doquegu as, eta ez prosegui, eta ez ere acaba gaiza zointaz meressi doquegun seculaco bicia.

G. Eta cuec cer dra? R. Jangueicuac emoitan dicugun socorro banac, [47] gachetic apartataco eta obra onac eguitaco, zoin baidra sermonac, ejemplo onac, muerte repentinauac eta colaco argui banac, zoinequi Jangueicuac ilustratan baitu gore entendimientiuac, eta deseo saintu banac, zoinequi movitan baitu gore vorontatiac edo deseoa¹⁴⁴ obra on eguitaco.

G. Cer virtute emoitan dei sacramentuec graciarequin batian? R. Principalqui irur, theologale eta divino.

G. Zoin drade? R. Fedia, esperanza eta caritatia.

G. Cer da fedia? R. Ecusi ez diguna ssinetstia, Jangueicuac rebelatu diolacoz.

G. Cer da esperanza? R. Esperatia gloria, Jangueicoaren graciaren eta gore obra onen medioz.

G. Cer da caritatia? R. Jangueicua amatia edo moite ecutia gaiza guciuen gainen eta gore progimuac guiauren buriua bicala, eguitan digularic hequin hec guri egui lecein nahi guinoquena.

G. Certaco izan cen instituitruc edo establecitruc bautismuaren sacramentiuia? [48]

R. Becatu originalaren guentaco, eta berce zoinaiden ecun doquenik batissatan denac.

G. Cer da becatu originala? R. Da cura zoinequin guciuc ac sortan baigra, heredatruc gore lein aita eta amaganic.

G. Eta norc batissa doque, nestate denian? R. Zoinnai guizon edo emazte arrazoiñaren usua deinec.

G. Eta nola biar du batissatu? R. Usurtan diolaric ur natural batissatu biar dionaren¹⁴⁵ buru gainian eta erraitan batissataco intencionequin: nic batissatan dai-zur, Aitaren, eta Semiaren, eta Espiritu Saintuaren izenian. Amen.

G. Certaco da confirmacionezco sacramentiuia? R. Da guri confirmataco eta fortalicitaco bautismuan recibitu gunien fedian.

G. Eta arrazoíñaren uso dionac eta recibitan sacramentu caur becatu mortalian, becatu eguitan dia? R. Mortalqui.

G. Cer biar du eguiñada ez becatu eguitaco [49] sacramentu caur recibitian? R. Disponi lein, confesione on bat eguitan diolaric.

G. Certaco da penitenciazco sacramentiuia? R. Batissatuz guero becatu eguiñadigunen parcataco.

G. Cer becatu dra coriec? R. Mortalac, baitare¹⁴⁶ venialac.

¹⁴¹ Eskuinean *gra-* taxtaturik; ik. hurrengo oharra. ¹⁴² *be- -ci-ren* gainean. ¹⁴³ *-uac -o* baten gainean eta beherantz idatzirik. ¹⁴⁴ *-o -u-* baten gainean. ¹⁴⁵ *-i- eta -o-* bat eginda idatzirk daude. ¹⁴⁶ Ezkerrean *eta* taxtaturik.

G. Cer da becatu mortala? R. Da erraitia, eguitia, pensatia¹⁴⁷ edo deseata Jan-gueicoaren leguiaren contra materia gravetan.

G. Certaco deitan da mortala? R. Ceren hiltan baitu eguitan dionaren arima.

G. Eta noiz recibitan digu penitenciazco sacramentua? R. Onqui¹⁴⁸ confesatan grenian eta recibitan absolucionia.

G. Cer parte du penitenciazco sacramentiuac becatu mortalaren guentaco? R. Irur.

G. Zoin drade? [50] R. Biotzaren doloria, ahuaren confesonia eta obrazco satisfaccionia.

G. Eta irur gaiza preciso dren cuetan nahi dionari recibitu sacramentu caur, comprenditan dreya zomait berce gaiza? R. Bai, gina; dolorian comprenditan da viciz mutataco propositua eta confessionian concienciaren examinatia.

G. Segun caur, zomat gaiza drade necesario penitenciazco sacramentiuaren recibitaco edo eguitaco confesione on bat? R. Borz, baidra concienciaren examinatia, biotzaren doloria, viciz mutataco propositua, ahuco confesonia eta obrazco satisfaccionia.

G. Cer da concienciaren examinatia? R. Da eguitia biar dren diligenciac guartaco bat becatu ez confesatiuetaz, discurritan diolaric Jangueicuaren eta E[l]izaren mandamentiueta, lecu erabili dionetaz eta ocupacione ecun dionetaz, escatuz guero Jangueicuari argui izaguntaco bere culpac.

G. Zomat guisatra da biotzeco doloria? [51] R. Bitra: bata perfecto eta bercia ez cain perfecto, zoin deitan baitigu atricionia.

G. Zoin da dolore perfectua? R. Da sentimento edo pesar bat Jangueicua ofenditiaz, hura izaitiaz nor den, edo ceren baita gaiza guciez gainian on¹⁴⁹, confesataco, ez obrorik becatiuara utzultaco eta penitenciaren cumplitaco propositorequin.

G. Eta cer da atricionia? R. Sentimentu edo pesar bat Jangueicuaren ofenditiaz, edo becatiuaren¹⁵⁰ ichustarzunagatic, edo iburniko penen lotsaz¹⁵¹, edo ceurico gloriarren galtiaz, confesataco && propositorequin.

G. Eta zoin bi dolore cuetaric da obenena? R. Contricionczua edo dolore perfectua.

G. Eta ceren? R. Ceren contricionczco doloria sortan baita guc seme guisa Jangueicuari amorio edo moitegua digunetic, eta atritionczua hari lotsa digunetic; contricionczco doloriaren medioz parcatan zazca bati becatu mortalac [52] lein ecic confesa, eta izartan da Jangueicuaren grician; baya solo atricioniaren medioz ez dra conseguitan gaiza cuec.

G. Eta confesione on baten eguitaco, asqui dia atricionczco doloria edo biar da contricionczua? R. Generalqui erraitan da asqui dela atricionczua; baya obe eta seguруna da eramaitia contricionczua, eta caur biar du procuratu ecun confesatan denac.

G. Eta noiz biar da ecun doloria? R. Lein ecic confesorac absolbi tzan penitentia.

G. Cer gaiza da propositua? R. Da resolucione firme bat, ñoicere ez secula ofenditaco Jangueicua gravequi.

G. Cer da ahuazco confesonia? R. Da confesorari declaratia engaño eta guezurric bague becatu mortale guciua, animorequin cumplitaco penitencia.

G. Eta añlquez issiltan dionac zomait becatu mortale edo confesatan zomait grave eguien ez dienic, edo eguitan bere confesonia dolorer[c] edo propositoric edo penitencia

¹⁴⁷ O pensatua. ¹⁴⁸ - q- -g- baten gainean. ¹⁴⁹ Eskuinean propositorequin tatxaturik. ¹⁵⁰ b- p- baten gainean. ¹⁵¹ O lotzaz.

cumplitaco [53] intencioneric bague, confesatan dia onqui? *R.* Ez, gina; eguitan du sacrilegio grave bat eta baratan da obligacioniarequin bue[!]tataco confesatra becatu confesatiuetaz, eta ez confesatietaz, sacrilegiozco eguiin zionarequin batian.

G. Eta norc ssinets doquei ecun ez deila dolore eta ez proposito bere confesietan? *R.* Ez drenac apartatan ocasionetaric eta confesione bat eta berce batez gueroz erortan drenac becatu berbanetan.

G. Eta mobitaco bat formatra eguiazco dolore eta proposito, cer izanen zaur conbeniente eguiin? *R.* Lein ecic hel confesatra, esca Geinari socor[r]i dazala bere ausiliuequin, medita rato batez edo beneficio Geinac eguiin daunetan, edo haren pasionian eta muertian, edo haren bondadian, eta bat eta obro aldiz erran contricio-nezco actua.

G. Cer da obrazco satisfaccionia? [54] *R.* Jangueicuari satisfaccione emoitia pena temporal zor drenen becatiengatic, cumplitan delaric confesorac emoitian dion penitencia.

G. Eta nola becatu eguitan du ez dionac cumplitan penitencia, edo eitztan tempra lucez cumplitia? *R.* Mortalqui, hizaitian penitencia grave.

G. Eta emon doquegua Jangueicuari satisfaccione pena temporaletaz berce gu[i]saz ecic confesorac penitencia emoitian dionarequin? *R.* Bai, gina; guisa guciuetaco obra onequin eta irabaztan digularic indulgenciac.

G. Cer gaiza drade indulgenciac? *R.* Drade gracia banac zointaz medioz parcatan baita pena temporala, zoin biar baita pacatu becatiengatic mundu contan edo bercian.

G. Eta nola biar dra irabaci? *R.* Eguitan graciazco estaduan fin conequin mandatian tena.

[55] *G.* Eta faitan drener purgatoriura vici contan satisfaccioneric emon baguez, guc socrorri eta lagun dozquegua? *R.* Bai, gina; satisfaccione emon doquegun obra verequin.

G. Eta bat erortan den aldioro becatu mortalian, biar dia bertan confesatu parcatruck izan ledian? *R.* On izan leiteque, baya ez da necesario.

G. Cer eguiin biar du bada? *R.* Biar du ecun bere becatiez contricionezco dolore eguiazco bat, propositorequin viciz emendataco eta becatiuen confesataco Eliza Ama Saintiuac mandatan dion tempran.

G. Cer gaiza da becatu beniala? *R.* Da becatu mortalaren disposicione bat.

G. Cerengatic deitan da beniala? *R.* Ceren hartan guizona arinqui, edo facilqui, erortan baita, eta arinqui parcatan baizau.

[56] *G.* Zomat gaizaz parcatan zau? *R.* Bedratzuz, gina.

G. Zoin drade? *R.* Leina, meza entzutiaz. Bigarna, atizatiaz. Irurgarna, confesione generala erraitiaz. Laurgarna, obispuren bendicionia recibitiaz. Borzgarna, ur benedicatiuaz. Seigarna, ogui benedicatiuaz. Zazpigarna, Aita goria erraitiaz. Zortzigna, sermon entzutiaz. Bedratzugarna, burarretan golpe emoitiaz escatan Jangueicuari parcamentu.

G. Certaco erraitan tzu: escatan Jangueicuari parcamentu? *R.* Entelegatra emoitaco, gaiza cuetaz conseguitaco becatu benialen parcamientua, biar digula ecun hetaz zomat¹⁵² dolore sobrenaturale.

¹⁵² O somait.

G. Eta obligatruc gaudia confesatra becatu benialac? R. Ez, gina; baya da gaiza on eta provechuzzo.

[57] G. Eta azquen confesioniaz guero ez baicic¹⁵³ becatu benial dionari, cer izanen zaur conveniente eguin doloria eta proposituaren asegurataco? R. Confesa baitare, aunque benialetaz confesa dein, leinago eguin becatu mortale confesatiuetaric¹⁵⁴ zomait.

G. Certaco da comunioneco Sacramentu Santisimua? R. Recibitan delaric dignoqui, izan dein gore arimen mantenimentu eta gore graciaren aumentu.

G. Certaco erraitan tzu dignoqui? R. Entelegatra emoitaco sacramentu caur ez dela izanen gore arimen mantenimentu, ez badigu recibitan disposizione biar digunequin cain arimaren nola corpizaren partez edo altetic.

G. Eta cer disposizione biar da arimaren partez edo altetic? R. Jangueicuaren gracian egoitia.

G. Eta erori dena becatu mortalian, nola biar da¹⁵⁵ disponitu atizataco edo [58] comunioniaren recibitaco? R. Confesatan delaric.

G. Eta confesatuz guero guartan dena zomait becatu gravetaz, cer eguin biar du? R. Confesatia lein.

G. Eta corpizaren partez, cer disposizione biar da? R. Eltia baruric antzinoco gaico amabi ornetaric landa ez deus ssan bague eta ez edan bague, non eta ez dion atizatu biar eri bicala¹⁵⁶.

G. Cer recibitan tzu comunioneco Sacramentu Santisimuan? R. Jesuchristo Jan-gueico eta guizon eguiatzcua, altareco Sacramentu Sant[i]simuan eguiatzqui dagona.

G. Segun caur, nor dago hostian consagracioniaz guero? R. Jesu-Christoren corpiza haren odol, arima eta divinidadarequin batian.

G. Eta calician? R. Jesu-Christoren odola haren corpiz, arima eta divinidadarequin batian.

G. Segun caur, Jesu-Christo guciua [59] dagua hostian eta calician? R. Jesu-Christo guciua dago hostia guciuan eta guciua conen zoinnaiden¹⁵⁷ partetan, eta orobat calician.

G. Eta consagracioniaz guero, badagua hostian oguiric, edo calician ardaunīc? R. Ez, gina; ez baicic oguiaren eta ardaunaren accidentiac, nola qniua, coloria, saboria &.

G. Eta autstan bada¹⁵⁸ hostia, edo partitan calician dagona, auts edo partitan¹⁵⁹ dia Jesuchristo? R. Ez, gina; guciua osoric baratan da parte guciuetan eta parte guciuen bapanian.

G. Eta eltan dena comunioniara erran dren disposicioniac bague, recibitan dia ere Jesu-Christo? R. Bai, gina; baya ez deus probechuric bague, ceren eguitan baitu sacrilegiozco becatu¹⁶⁰ andienetaric.

G. Eta comunionia aprobechatan zabeiner, cer izanen zabei conveniente eguin, erran dren gaicetaric landa, fruto edo probechu andiago consegui tzein? [60] R. Comunionia reicibi beino lein, considera nor den Gein hengana ssitan dena; ejercita fediaren, esperanzaren eta caritatiaren actuetan; Geina recibi humildade eta reberencia andirequin, eta guero Geinari emon ezquerrac beneficio edo merchede cain anditaz.

¹⁵³ -a- -e- baten gainean.   ¹⁵⁴ O confesatiuetarit.   ¹⁵⁵ -a- -u baten gainean.   ¹⁵⁶ Eskuinean -la taxtaturik.   ¹⁵⁷ O coinnaiden.   ¹⁵⁸ O auts tanbada.   ¹⁵⁹ part- dividi-ren gainean, hots, hitz osoa bukatu aurretik zuzendu da.   ¹⁶⁰ Es-kuinean -ric taxtaturik.

G. Certaco da oliacionezco sacramentiua? R. Irur gaizataco¹⁶¹.

G. Zoin drade? R. Leina, leinagoco bici gasstuaren mancha eta reliquien guentaco.

Bigarna, arimari indar emotako demoniaren tentacionen contra.

Irurgarna, corpizari osagarri emotako conveni bazau.

G. Eta arrazoiañaren usuara eltz guero peligrozco eriguatan daudenac, badeya obligacioneric recibitaco sacramentu caur? R. Bai, gina; eta faltatan dra mortalqui, ez badei recibitan al doqueinian edo becatu mortalian recibitan badei.

G. Bada becatu mortalian senditan dena, cer biar du egun recibitaco dignoqui sacramentu caur? [61] R. Biar da confesatu lein, eta ez badeiteque confesa, ecun contricionezco doloria.

G. Certaco da orden sacerdotalaren sacramentiua? R. Ordenataco eta consagrataco Elizaco ministro dignuac, nola baitra apezac, diaconuac eta subdiaconuac.

G. Eta Elizaco ministruac, particularqui apezac, biar deya izan respeta eta reberenciatruc especialqui? R. Bai, gina.

G. Certaco da matrimoniozco edo bordaltaco sacramentiua? R. Bordaltaco eta bordaltiuer emotako gracia, zoinequin baquian alcar bici izan ditian eta semiac az ditzein ceurico.

G. Eta sacramentu caur recibitaco dignoqui, biar deya bordaltan drenac egon Jangueicuaren gracian? R. Bai, gina; becatu mortalaren pean.

G. Eta ez drenac sendi Jangueicuaren gracian, nola biar dra disponitu sacramentu caur recibitaco? R. Confesatan drelaric.

[62] *Becatu capitalac dra zazpi:*

Leina, soberbia. Bigarna, abaricia. Irurgarna, lujuria. Laurgarna, ira. Borzgarna, gula. Seigarna, imbibida¹⁶². Zazpigarna, pereza.

G. Certaco deitan dutzu capitalac generalqui mortal deitan dren zazpiac? R. Deitan dra capitalac, ceren baidra berce bicio hetaric sortan drenen buru, iturri¹⁶³ eta izorro bicala; eta mortalac deitia ez zabei cuadratan cain onqui, bada anich aldiz ez dra benialac baicic¹⁶⁴.

G. Noiz dra mortalac? R. Drenian Jangueicuaren eta progimuaren caritatiaren contra.

G. Noiz dra caritatiaren contra?

R. Hetaz quebrantatan denian Jangueicuaren edo Elizaren zomait mandamentu gaiza anditan.

[63] G. Cer da soberbia? R. Bercer preferitruc izaitaco apetito desordenatu bat.

G. Cer da abaricia? R. Ontarzunetaco apetito desordenatu bat.

G. Cer da lujuria? R. Deshonestidadequeriataco placer ciquinen apetito desordenatu bat.

G. Cer da ira? R. Mendecataco apetito desordenatu bat.

G. Cer da gula? R. Ssataco eta edataco apetito desordenatu bat.

G. Cer da inbibida? R. Bercenen onaren pesar edo tristuria bat.

G. Cer da pereza? R. Obra onen eguitaco desanimacione bat.

¹⁶¹ O *gaiza teco*. ¹⁶² Badirudi -m- -n- bat aldatuaz idatzi dela. ¹⁶³ uturri [E. O.]. ¹⁶⁴ beicic [E. O.].

Zazpi vicio cuen contra drade zazpi virtute:

Soberbiaren contra, humildadia. Abariciaren contra, largueza. Lujuriaren contra, castidadia. [64] Iraren contra, pac[i]encia. Gularen contra, templanza. Inbidiaren¹⁶⁵ contra, caritatis. Perezaren contra, diligencia.

Arimaren enemiguac, zoinetaric iñesi biar baidigu, drade irur:

Leina da mundiua. Bigarna, demoniuia¹⁶⁶. Irurgarna, haraguia.

G. Nor da mundiua? R. Drade guizone mundano, gaissto eta perbersuac.

G. Nor da demoniuia? R. Da ainguru bat, zoin criatruc ceurian Jangueicuaganic, rebelde izan celacoz berce anichequin haren magestadiaren contra, Jangueicuac egochion iburnietra bere becatiaren lagunequin, zoin deitan baiditigu¹⁶⁷ demoniuac.

G. Nor da araguia? R. Da gore corpiz propria bere pasione eta [65] inclinacione gaisstuequin.

G. Nola vencitan eta¹⁶⁸ iñes eguitan da mundiuarenganic? R. Caur iñes eta vencitan da haren anditarzun eta banidaden menosprecioquin.

G. Nola vencitan eta iñes eguitan da demoniuarenganic? R. Oracione eta humildaderequin.

G. Nola vencitan eta iñes eguitan da araguiaenganic? R. Caur iñes eta vencitan da mortificacione, disciplina eta barurequin; caur da enemigorik andiena, ceren araguia ez baidoquegu egoch goreganic, baya bai mundiua eta demoniuia.

Virtute teologalac drade irur:

Leina, fedia. Bigarna, esperanza. Irurgarna, caritatis.

G. Nola ez gra faltaten virtute cuen acto eguitaco obligacione digunari¹⁶⁹? R. Errezatan delaric debpcionerequin eta [66] anich aldiz (justo dena bicala egun tzein christiañ guciuec) Credua, Aita goria eta erraitan biotzez contricionezco actua.

Virtu[te] cardinalac drade laur:

Leina, prudencia. Bigarna, justicia. Irurgarna, fortaleza. Laurgarna, templanza.

Corpizaren sentiduac drade borz:

Leina, beguiez ecustia. Bigarna, biarriez entzutia. Irurgarna, ahuaz gustatia edo testatia. Laurgarna, sudurrez quiño egutia. Borzgarna, esquiez tocatia.

G. Certaco emon dicugu Jangueicuac sentido eta berce miembro guciuar? R. Guciuetaz edo orotaz cerbucha guinezan hari gaiza guciuetan.

Arimaren potenciac drade irur:

Memoria, entendimentiua eta voluntatia.

[67] G. Certaco Jangueicuac emon zaigun memoria? R. Gu guar gutian hartaz eta haren beneficiuetaz.

G. Certaco entendimentiua? R. Izaguntaco gore Geina eta berartan pensataco.

¹⁶⁵ -b- -v- baten gainean. ¹⁶⁶ demonioa [E. O.]. ¹⁶⁷ baidugu [E. O.]. ¹⁶⁸ vencitan eta geroago lerroaren gainean idatzirik. ¹⁶⁹ dugunari [E. O.].

G. Eta certaco borontaria? R. Maite¹⁷⁰ ecutaco Jangueicua, bondade andiena bicala, eta progimua haren amorioagatic¹⁷¹.

G. Eta cer gaiza da gore arima, norna baidra potencia cuec? R. Da espiritu inmortal bat Jangueicuac criatu baicion ezdeustaric haren imagen eta semejanzara¹⁷².

Espiritu Saintiuaren donac drade zazpi:

Leina, ssaquintarzunaren dona. Bigarna, entendimentiaren dona. Irurgarna, consejuaren dona. Laurgarna, cienciaren dona. Borzgarna, fortalezaren dona. [68] Seigarna, pietatiaren dona. Zazpigarna, Jangueicuaren lotsatarzunaren dona.

Espiritu Saintiuaren frutiuac drade amabi:

Leina, caritacia. Bigarna, baquia. Irurgarna, biotzeco anditarzuna. Laurgarna, benignidadia. Borzgarna, fedia. Seigarna, continencia. Zazpigarna, gozo espirituala. Zortzigarna, paciencia. Bedratzugarna, bondadia. Amargarna, dulcetarzuna. Amecagarna, modestia. Amabigarna, castidadia.

Bienabenturanzac drade zortzi:

1. Bienabenturado drade espiritzu pobre drenac, ceren hena baita ceurico reinua. [69]
2. Bienabenturado drade dulciac, ceren hec lurraren dueño izanen baidra.
3. Bienabenturado nessar eguitan deinac, ceren hec izanen baidra consolatruc.
4. Bienabenturado justiciaz gose eta egarri deinac, ceren hec aseric izanen baidra.
5. Bienabenturado misericordiosuac, ceren hec alcanzaten baitei misericordia.
6. Bienabenturado biotzez ssaiñ¹⁷³ drenac, ceren hec Jangueicua ecusen baitei.
7. Bienabenturado baquia procuratan deinec¹⁷⁴, ceren hec deitruc izanen baidra Jangueicuaren seme.
8. Bienabenturado padecitan deinec persecuzione justiciarengatic, ceren hentaco izanen baita ceurico reinua.

G. Cer erran digu oray? R. Zortzi bienabenturanzac.

G. Cer gaiza dra zortzi bienabenturanza cuec? R. Virtuten eta Espiritu-Saintiuaren [70] donen obraric obenenac.

G. Nor dra espiritzu pobre drenac? R. Nai ez deinec (á lo menos deseorequin) honre eta ez abratstarzunic, gaiza lebetan izanic ere.

G. Nor dra dulciac? R. Iraric ez deinec eta ez ere ullan iraren mobimenturic.

G. Nola izanen dra lurraren dueño? R. Bere buriuen gein bicala.

G. Nor dra nessar eguitan deinec? R. Gustuac eitztan deinec, gaiza levetan izanic ere.

G. Nor dra justiciaz gose eta egarri deinec? R. Bere obligacionia ansiarequin cumplitan deinec.

G. Nor dra misericordiosuac? R. Pietatez beteric drenac estrañuequin ere.

G. Nor dra biotzez ssaiñ drenac? R. Bere pasionetan osoqui mortificatan drenac.

[71] G. Nor dra baquia procuratan deinac? R. Beren eta bercen artian baquia izartan deinec.

¹⁷⁰ -a- edo -o-; ez da ondo igertzen zein zeinen gainean den. ¹⁷¹ O amorioa gatic; -a -z baten gainean. ¹⁷² O samejanzara. ¹⁷³ O ssain. ¹⁷⁴ Bigarren -e- -a- baten gainean.

G. Nor dra justiciarengatic pe[r]secuzione padecitan deinec? R. Gaiza on guciuetan firme daudenac, perseguitruc izanic¹⁷⁵ ere.

G. Ceren cuec deitan dra bienabenturanzac? R. Ceren hetan baitago vici contan onqui izaitia eta berceco esperanza.

G. Zomat drade guizonaren azquen finac? R. Laur, zoin baidrade: muertia, jui- ciua, iburnia eta gloria.

G. Cer da gloria? R. Estado perfectisimo bat, zointan baidaude ontarzun guciua- ez deus gaztiguric bague, cala nola iburnian baidaude gaztigu guciua- ez deus ontarzunica bague.

G. Eta iburnia ebitataco eta alcanzataco ceuria, cer biar digu eguin? [72] R. Guarda mandamentiua.

G. Eta badagua zomait medio zoinequin guc facilagoqui al ecun tzagun guarda mandamentiua et libra cuec quebrantatiaz? R. Bai, gina.

G. Zoin drade? R. Sacramentiua frecuenciarequin recibitia; Jangueicuari gos- tic obrac ofrecitia; égun oro meza entzutia, eta Virgen Santis[i]mari arrosariua erre- zatia; lectura espirituala, meditacionia, gayenez conciarien examinatia; eta medio berce anich abrazatan diona, da confesor sabio, on eta prudente baten escogitia eta sugeta hari orotan.

M. Onqui erraitan tzu, ceren confesor on baten escogitia, S. Francisco de Sales¹⁷⁶ erraitan dion bicala, da advertencia guciuen advertencia. Eguin zazu bada zuc cola; bada caur izanen tzu zuretaco¹⁷⁷ ainguru baten bicala, guiaten baidaizu, señalatan daizularic medio cuec eta berciac, [73] erabil citian mandamentiuen bidetaric eta el citian Janguei- cuaren ecustra glorian, zoin baita acabancha zointaco criatruc izan baigra.

Geinac cara guciuer eraman guitzala. Amen.

Confesione generala.

Ni becataria confesatan nuzu Jangueico guciuen poder dionari, Maria betic Vir- gen bienabenturadari, bienabenturado S. Miguel Arcanguriuari, S. Juan Bautistari, Pedro eta Pablo Apostol saintiuer, saintu guciuer eta zuri, ene aita, ceren becatu eguin baitur¹⁷⁸ gravequi, pensamentu, itz eta obrequin, ene culpaz, ene cu[l]paz, ene culpa andiaz; cortacoz othoi eguitan dur Maria betic Virgen bienabenturadari, S. Miguel Arcanguru bienabenturaduari, S. Juan Bautistari, Pedro eta Pablo Saintu Apostoler, saintu guciuer eta zuri, ene aita espirituala, eguin tzazun nitaz othoi gore Jangueico Ginari.

[74] *Acto contritionezcua.*

Jesu-Christo ene Geina¹⁷⁹, Jangueico eta Guizon eguiazcua, ene criazalia eta redentora, Zu nor zrenagatic eta ceren amatan baizaitur gaiza guciuen gainetic, niri pezatan zaita biotz guciua zuri ofenditiaz; eta artan dur proposito firme bat ez berriz becaturic eguitaco, confesataco eta confesorac emoitan ditan penitenciaren cumplitaco eta apartataco zuri ofenditaco ocasione guciuetaric. Ofrecitan daizur ene

¹⁷⁵ -c -q baten gainean. ¹⁷⁶ Salesec behar luke. ¹⁷⁷ zoretaco [E. O.]. ¹⁷⁸ baitud [E. O.]. ¹⁷⁹ -ein- -ina-ren gainean.

vicia, obrac eta trabagiuac ene becatu guciuen satisfaccionetan, eta confiatan dur zure bondade divinuan eta¹⁸⁰ misericordia finic baguecuan parcaten nidazquitzula¹⁸¹ zore¹⁸² odol precioso¹⁸³, pasione eta muertiaren meressimientiuengatic, eta emonen ditazula gracia ñiore viciaren emendataco eta perseberataco zore cerbuchu saintiuan ñiore hil ordiuaraino. Amen.

[75] *Oracione breve ofrecitaco gossonetic egunazco obra guciuac
Jangueicuaren onra eta gloriatan.*

Graciac emoitan daizur, ene Jangueicua, beneficio recibitu duan guciuetaz zore liberal escutic, eta especialqui eitzu¹⁸⁴ nidaizcos eltra egun contra, zointan zore honra eta¹⁸⁵ gloriatan ofrecitan daiz ene pensamentu, itz eta obra guciuac, Jesu-Christoren odol eta merituequin batian, eta zointan berian ez zuri ofenditaco zore graciarequin firmequi proponitan dur; socorri nazazu bada, Geina, zore ausiliequin, cumpli ditzadan cola Jesu-Christoren, Vere Ama Santisimaren eta saintu guciuen meressimientiuengatic. Amen.

4. Bonaparteren argitalpena

LE PETIT CATÉCHISME ESPAGNOL
DU P. ASTETE,
TRADUIT EN TROIS DIALECTES BASQUES:

1. AEZCOAN, PAR DON PEDRO JOSÉ MINONDO, INSTITUTEUR À GARRALDA,
AVEC LA COOPÉRATION DE DON MARTIN ELIZONDO D'ARIBE;
2. SALAZARAIS, PAR DON PEDRO JOSÉ SAMPER, CURÉ DE JAURRIETA;
3. RONCALAIS, PAR DON PRUDENCIO HUALDE, CURÉ DE VIDANGOZ.

VERIFIÉ ET MODIFIÉ SUR LES LIEUX MÊMES
PAR
LE PRINCE LOUIS-LUCIEN BONAPARTE,
AVEC LE CONCOURS DE GENS DE LA CAMPAGNE, ET APRÈS AVOIR RENDU LES TROIS
VERSIONS AUSSI COMPARATIVES QUE POSSIBLE.

[EX LIBRIS]

LONDRES, 1869.

[1] LE PETIT CATÉCHISME ESPAGNOL
DU P. ASTETE TRADUIT EN TROIS DIALECTES BASQUES:
AEZCOAN D'ARIBE, SALAZARAIS DE JAURRIETA,
RONCALAIS DE VIDANGOZ.

¹⁸⁰ -a geroago ezarria.   ¹⁸¹ -t- -z- baten gainean.   ¹⁸² -o- -u- baten gainean.   ¹⁸³ -o- geroago tartekaturik.
¹⁸⁴ utzu [E. O.].   ¹⁸⁵ O eta eta.

[2] Espagnol

1. Instrucion de la Doctrina Cristiana.

Todo fiel cristiano
es muy obligado
á tener devocion
de todo corazon
con la santa cruz
de Cristo nuestra luz.

Pues en ella quiso morir
por nos redimir
de la cautividad
de nuestro pecado
y del enemigo malo.

Y por tanto
te has de acostumbrar
á signar y santiguar,
haciendo tres cruces:

La primera en la frente,
porque nos libre Dios
de los malos pensamientos.

La segunda en la boca,
porque nos libre Dios
de las malas palabras.

La tercera en los pechos,
porque nos libre Dios
de las malas obras y deseos.

Diciendo así: Por la señal de la santa
cruz, de nuestros enemigos libranos, Se-
ñor Dios nuestro. En el nombre del Pa-
dre, y del Hijo, y del Espíritu Santo.
Amen.

[4] 2. *El Padrenuestro.*

Padre nuestro, que estás en los cielos,
santificado sea el tu nombre; venga á nos
el tu reino; hágase tu voluntad, así en la
tierra como en el cielo; el pan nuestro de
cada dia dánoslo hoy y perdónanos nues-
tras deudas, así como nosotros perdonan-

[2] Aezcoan

Cristioen Dotrinezin Instrucioa.

Cristio fiel gucia
da anitz obligatuic
devocio izatra
biotz gucias
gure argui Cristoin
gurutce sanduas.

Gartan¹ bada naizan zue il
gure redimitceagatic
gure becatuein
cautiveriotic
eta etsai gaisstotic.

Eta gorrengatic
acostumbratu beauzu
ceinatceria eta santiguatceria,
irur gurutce eitauzuleic:

Lemessicoa copetan,
Jangoicoac libra guitzan
pensamendu gaisstoeteic.

Bigarrena agoan,
Jangoicoac libra guitzan
itz gaisstoeteic.

Irugarrena bularretan,
Jangoicoac libra guitzan
obra eta deseo gaisstoeteic.

Erranes gola: Gurutce sanduein seña-
leingatic, gure etsayeteic libra guitzazu,
gure Jaun eta Jangoicoa. Aitein icenean,
eta Semeinean, eta Espiritu Sanduei-
nean. Amen.

[4] Aitagurea.

Gure aita, ceruetan zaudena, santifi-
catua izan daila zure icena; etor daila gu-
regana zure erreinua; ein daila zure vo-
rondatea, nola ceruan gala lurrean; eman
dazaguzu egu gure egunorosko oguia eta
barca dazquiguzu gure zorrac, gala nola

(1) O *Cartan* baina hutsa dirudi. 16. orrialdean,
adibidez, *Gartan* dakar.

[3] Salazarais

Cristioen Dotrinaren Instrucioa.

Cristio fiel gucia
zu arras obligatric
devocio izatra
biotz guciaz
gure argui Cristoren
curutce sanduaz.

Cartan bada naizan cizun il
gure redimitceagatic
gure becatuaren
cautiveriotic
eta etsai gaisstotic.

Eta correngatic
acostumbratu bear ssu
cefñatzra eta santiguatzra,
irur curutce eguiten ssularic:

Lena borondean,
Jangoicoac libra guitzan
pentsamendu gasstoetaric.

Bigarna agoan,
Jangoicoac libra guitzan
itz gasstoetaric.

Irurgarna bularretan,
Jangoicoac libra guitzan
obra eta deseyu gasstoetaric.

Erranez cola: Curutce sanduaren señalearengatic, gure etsayetaric libra guitzazu, gure Jaun eta Jangoicoa. Aitaren nombream, eta Semearnean, eta Espíritu Sanduarnean. Amen.

[5] Aitagureara.

Gure aita, ceruetan zaudena, santificatric izan dadiela zure nombrea; ssin dadiela guregana zure reinoa; eguin dadiela zure vorondatea, nola ceruan cala lurrean; eman dazaicuzu egun gure egunorozco ogua eta parca dazaizcuzu gure

[3] Roncalais

Cristiañen Dotrinaren Instrucionia.

Cristiañ fiel oro
da anissqui obligatruc
devocione ecutra
biotz guciuaz
gore argui Cristoren
cruche saintiuaz:

Cartan bada nai ecuntu cion il
gore redimitiagatic
gore becatiuaren
cautiveriotic
eta enemigo gasstotic:

Eta correngatic
acostumbratu biar zra
ceinatra eta santiguatra,
irur cruche eguiten tciualaric:

Leina borontian,
Jangueicuac libra guitzan
pensamentu gasstuetaric.

Bigarna aban,
Jangueicuac libra guitzan
ele gasstuetaric.

Irurgarna burarretan,
Jangueicuac libra guitzan
obra eta deseo gasstuetaric.

Erranez cola: Cruche saintiuaren señaliarengatic, gore enemigüetaric libra guitzazu, gore Geina eta Jangueicua. Aitaren icenian, eta Semiarnian, eta Espíritu Saintiarnian. Amen.

[5] Aitagoria.

Gore aita ceurietan zaudena, santificatric izan deila zure icena; ssin dejla goregana zure reinua; eguin deila zure vorontatia, nola ceurian cala lurrian; emon daquiguzu egun gore eguneko ogua eta parca dazquiguzu gore zorrac,

Espagnol

mos á nuestros deudores; y no nos dejes caer en la tentacion, mas líbranos de mal. Amen.

3. El Avemaría.

Dios te salve, María, llena eres de gracia, el Señor es contigo, bendita tú eres entre todas las mujeres y bendito es el fruto de tu vientre Jesús. Santa María, madre de Dios, ruega por nosotros pecadores, ahora y en la hora de nuestra muerte. Amen.

4. El Credo.

Creo en Dios Padre todopoderoso, criador del cielo y de la tierra, y en Jesucristo su único hijo, nuestro Señor, que fué concebido por obra y gracia del Espíritu Santo, [6] y nació de la Virgen María, padeció debajo del poder de Poncio Pilato, fué crucificado, muerto y sepultado, descendió á los infiernos, al tercero dia resucitó de entre los muertos, subió á los cielos, está sentado á la diestra de Dios Padre todopoderoso, desde allí ha de venir á juzgar á los vivos y á los muertos. Creo en el Espíritu Santo, la Santa Iglesia Católica, la comunión de los santos, el perdón de los pecados, la resurrección de la carne y la vida perdurable. Amen.

5. La Salve.

Dios te salve, reina y madre de misericordia, vida y dulzura, esperanza nuestra, Dios te salve. A tí llamamos los desterrados hijos de Eva, a tí suspiramos gimiendo y llorando en este valle de lágrimas. Ea pues, Señora, abogada nues-

Aezcoan

guc barcatcen beitzegu gu zor guitz-tenei; eta ezquitzazula utcí tentacioan erortcera, baya libra guitzazu gaitcetic. Amen.

Avemaria.

Jangoicoac salva citzala, Maria, gracias betea cira, Jauna da zurequi bedeicatua cira emaztequi gucien artean eta bedeicatua da zure entrañetaco fruitua Jesus. Santa Maria, Jangoicoein ama, otoitz ein zazu gu becatariengatic, orei eta gure iltceraco orduan. Amen.

Credo.

Ginestatzaut Jangoico Aita gucis poderoso, ceruein eta lurrein criazalein beitan, eta Jesucristo aren seme bacar gure Jaunein beitan, cein concebitua izan beitce [6] Espiritu Sanduein obras eta gracias, eta jayo ce Maria Virgineinganic, padecitu zue Poncio Pilatoin podrein pean, crucificatu zute, il ce, eta ortci zute, sautsi ce infernuertra, irugaren egunean resucitatu ce ilen artetic, igan ce cerueta, dago ssarric Jangoico Aita gucis poderosoein escuyeco aldean, gandic etorco da vicien eta ilen juzgatzen. Ginestatzaut Espiritu Sanduein beitan, Eliza Sandu Catolicoein beitan, sanduen comunioan, becatuen barcamenduan, araguiein resurrecioan eta beti iraunen duen vician. Amen.

Salvea.

Jangoicoac salva citzala, erreina eta misericordiein ama, vici eta dulzura, gure esperanza, Jangoicoac salva citzala. Zuregana gaude deytes Evein ume deste-tratu guebec, zuregana gaude suspiras, ayes oyes beteic, nigarresco valle gontan.

Salazarais

zorrac, cala nola guc parcatcen baitauz-tegu guri zor daucuyener; eta ez guitzazula utz tentacioan erortzra, baya libra guitzazu gaitcetic. Amen.

Avemariara.

Jangoicoac salva citzala, Maria, graciaz beteric zra, Jauna zu zurequin, benedicatric zra emazte guciuen artean eta benedicatric zu zure entrañetaco frutoa Jesus. Santa Maria Jangoicoaren ama, otoi eguin zazu gu becatariengatic, orai eta gure iltzraco orduan. Amen.

Credoa.

Ginesten zut Jangoico Aita guciz poderoso, ceruaren eta luraren crazalearen baitan, eta Jesucristo aren seme bacoche gure Jaunaren baitan, zoin concebitric izan baicen [7] Espiritu Sanduaren obraz eta graciaz, eta sortu cinuen Maria Virginarenganic, padecitu cizun Poncio Pilatoren poderaren pean, crucificatu cicien, il cinuen, eta orci cicien, sauntsi cinuen ifernueta, irurgarren egunean resucitatu cinuen ilen artetic, igan cinuen cerueta, diozu eseriric Jangoico Aita guciz poderosoaren escuyeco aldean, candic ssinen zu vicien eta ilen juzgatzra. Ginesten zut Espiritu Sanduaren baitan, Eliza Sandu Catolicoaren baitan, sandu en comunioan, becatuen parcamenduan, araguiaren resurreccioan eta beti iraunen duen vician. Amen.

Salvea.

Jangoicoac salva citzala, reina eta misericordiaren ama, vici eta dulzura, gure esperanzara, Jangoicoac salva citzala. Zuregana guiaudezu deyez Evaren seme desterratu cuec, zuregana guiaudezu suspiroz, ayez oyez beteric, nearrezco valle

Roncalais

cala nola guc parcatan baidazcagüei guri zor daicugueiner; eta ez guitzazula eitz tentacionian erortra, baya libra guitzazu gachetic. Amen.

Avemaria.

Jangueicuac salva citzala, Maria, graciaz beteric zra, Geinā tzu zurequi, benedicatruc zra emazte guciuen artian eta benedicatruc tzu zure entrañetaco frutiua Jesus. Santa Maria, Jangueicuaren ama, otoi eguin zazu gu becatariengatic, orai eta gore iltaco ordiuan. Amen

Credua.

Ssinestan duð Jangueico Aita guciuen poderoso, ceuriaren eta luraren crialian, eta Jesucristo aren seme bacoche gore Geinian, zoin concebitruc izan baicen Espiritu [7] Saintiaren obraz eta graciaz, eta sortu cen Maria Virginenganic, padecitu cion Poncio Pilatosen gomendiuaren pean, crucificatu cein, il cen, eta ñrci cein, ssachi cen iburnietra, irurgarnen egunian viztu cen ilen artetic, igan cen ceurietra, dago ssaseriric Jangueico Aita guciuen poderosuaren alte escoñan, cantic ssinen da vicien eta ilen juzgatra. Ssinestan duð Espiritu Saintiuan, Eliza Saintu Catolicuan, saintiuen comunionian, becatuen parcamendiuan, araguiaren resurreccioan eta betic irainen dion vician. Amen.

Salvia.

Jangueicuac salva citzala, reina eta misericordiaren ama, vici eta dulzura, gore esperanza, Jangueicuac salva citzala. Zuregana gaudezu deyez Evaren seme desterratu cuec, zuregana gaudezu suspriatan, ayenez beteric, nessarrezco valle

Espagnol

tra, vuelve á nosotros esos tus ojos misericordiosos, y después de este destierro muéstranos á Jesus, fruto bendito de tu vientre. ¡Oh clementísima! ¡Oh piadosa! ¡Oh dulce vírgen María! Ruega por nos, santa madre de Dios, para que seamos [8] dignos de los prometimientos de Jesucristo. Amen.

6. Mandamientos de la ley de Dios.

Los mandamientos de la ley de Dios son diez. Los tres primeros pertenecen al honor de Dios y los otros siete al provecho del prójimo.

El primero, amar á Dios sobre todas las cosas.

El segundo, no jurar su santo nombre en vano.

El tercero, santificar las fiestas.

El cuarto, honrar padre y madre.

El quinto, no matar.

El sexto, no fornigar.

El séptimo, no hurtar.

El octavo, no levantar falso testimonio ni mentir.

El nono, no desear la mujer de tu prójimo.

El décimo, no codiciar los bienes ajenos.

Estos dos² mandamientos se encierran en dos: en servir y amar á Dios sobre todas las cosas, y á tu prójimo como á tí mismo. Amen.

[10] 7. Artículos de la fe.

Los artículos de la fe son catorze. Los siete primeros pertenecen á la divinidad

Aezcoan

Ea bada, Andrea, gure abogada, itzul zquizu guregana zure begui misericordiasco goyec, eta desterru gonen ondoan eracuts dazaguzu Jesus, zure entrañetaco fruitu bedeicatua. O clementisima! O piadosa! O dulce virginia Maria! [8] Otoitz ein zazu guregatic, Jangoicoein ama sandua, meressi zagun erdiesta Je-sucristoin promesac.

Jangoicoein legueco mandamentuac.

Jangoicoein legueco mandamentuac dira amar. Lemessico irurac pertenecitzen zaizquio Jangoicoein onrari eta bertce zazpiac projimoein provechuarri.

Lemessicoa, Jangoicoein onestea gauza gucion gainetic.

Bigarrena, aren icen sanduan jumentu vanoic ez eitea.

Irugarrena, sseyen santificatcea.

Laugarrena, aitetamen onratcea.

Bozgarrena, yor ez iltcea.

Seigarrena, lujuriasco becatuic ez ei-tea.

Zazpigarrena, ez ebastea.

Zortcigarrena, testimonio faltsuic ez goratcea eztare guezurric erratea.

Bedratcigarrena, zure projimoein emaztea ez deseatcea.

Amargarrena, bertcen ontasunic ez deseatcea.

Amar mandamentu guebec encerratzen dira bidetan: cervitzatcean eta onestean Jangoicoa gauza gucion gainetic, eta zure projimoa zure burua bezala. Amen.

[10] Articulo fedescoac.

Articulo fedescoac dira amalaur. Lemessico zazpiac pertenecitzen zaizquio

(2) *diez* behar luke; lapsus garbia da.

Salazarais

contan. Ea bada, Señora, gure abogada, itzul zquizu guregana zure begui misericordiazco coyec, eta destierro conen ondorean eracuts dazaicuzu Jesus, zure entrañetaco fruto benedicatua. O clementisima! O piadosa! O dulce virginia [9] Maria! Otoi egun zazu guregatic, Jangoicoaren ama sandua, meressi zagun alcanzatcea Jesucristoren promesac.

Jangoicoaren legueco mandamentuac.

Jangoicoaren legueco mandamentuac tzu amar. Lemicico irurac pertenecitzen ziaizcozu Jangoicoaren onrari eta berce zazpiac projimoaren provechuari.

Lena, Jangoicoaren onestea gauza gucien gañetic.

Bigarna, aren nombre sanduan juramentu vanoric ez eguitea.

Irurgarna, sseyen santificatcea.

Laurgarna, aitetamen onratcea.

Borzungarna, ior ez iltcea.

Seigarna, lujuriazco becaturic ez eguitea.

Zazpigarna, ez ebastea.

Zortcigarna, testimonio faltsuric ez goratcea eztare guezurric erratea.

Bedratcigarna, zure projimoaren emaztea ez deseatcea.

Amargarna, berzren ontarzunic ez deseatcea.

Amar mandamentu cuec encerratzen tzu bidatan: cervitzatcean eta onestean Jangoicoa gauza gucien gañetic, eta zure projimoa zure burua bezala. Amen.

Roncalais

contan. Ea bada, Señora, gore abogada, utzul tzazu goregana zure begui misericordiazco coriec, eta destierro contaric gueroz eratsuc daquiguzu Jesus, zure entrañetaco frutu benedicatiua. O clementisima! O piadosa! O dulce virginia [9] Maria! Otoi egun zazu goregatic, Jangueicuaren ama saintiua, meressi tzagun alcanzatcea Jesucristoren promesac.

Jangueicuaren legueco mandamentuac.

Jangueicuaren legueco mandamentuac amar dra. Lein irurac pertenecitan zazca Jangueicuaren onriari eta berce zazpiac projimuaren provechuari.

Leina, Jangueicuaren maitecutia gai-za guciuen gainetic.

Bigarna, aren icen saintiuan juramentu vanoric ez eguitia.

Irurgarna, sseyen santificatia.

Laurgarna, aitetamen onratia.

Borzungarna, ñor ez iltia.

Seigarna, lujuriazco becaturic ez eguitia.

Zazpigarna, ez ebastia.

Zortcigarna, testimonio falsuric ez azcatia eztare guezurric erraitia.

Bedratzugarna, zure projimuaren emaztia ez deseatia.

Amargarna, bercen ontarzunic ez de-seatia.

Amar mandamentu cuec encerratzen dra bitan: cervuchatian eta maitecutian Jangueicua gaiza guciuen gainetic, eta zure projimua zure buriua bicala. Amen.

[11] Articulo fedezcoac.

Articulo fedezcoac tzu amalaur. Lemicico zazpiac pertenecitzen ciaizcozu

[11] Articulo fezcuac.

Articulo fezcuac amalaur dra. Zazpileinac pertenecitan zazca divinidadiari

Espagnol

y los otros siete á la santa humanidad de nuestro Señor Jesucristo, Dios y hombre verdadero.

Los que pertenecen á la divinidad son estos:

El primero, creer en un solo Dios todopoderoso.

El segundo, creer que es Padre.

El tercero, creer que es Hijo.

El cuarto, creer que es Espíritu Santo.

El quinto, creer que es criador.

El sexto, creer que es salvador.

El séptimo, creer que es glorificador.

Los que pertenecen á la santa humanidad son estos:

El primero, creer que nuestro Señor Jesucristo, en cuanto hombre, fué concebido por obra del Espíritu Santo.

El segundo, creer que nació de Santa María Virgen, siendo ella vírgen antes del parto, en el parto y después del parto.

El tercero, creer que recibió muerte y pasión por salvar á nosotros pecadores.

[12] El cuarto, creer que descendió á los infiernos y sacó las ánimas de los santos padres que estaban esperando su santo advenimiento.

El quinto, creer que resucitó al tercero dia de entre los muertos.

El sexto, creer que subió á los cielos y que está sentado á la diestra de Dios Padre todopoderoso.

El séptimo, creer que vendrá á juzgar á los vivos y á los muertos: conviene á saber, á los buenos para darles gloria, porque guardaron sus santos mandamientos, y á los malos pena perdurable, porque no los guardaron.

Aezcoan

divinidadeari eta bertce zazpiac gure Jaun Jesucristo, Jangoico eta guizon eguiascoein umanidade sanduari.

Divinidadeari pertenecitzen zaizquionac dira guebec:

Lemessicoa, ginestatcea Jangoico gucis poderoso bacular baten beitan.

Bigarrena, ginestatcea Aita dela.

Irugarrena, ginestatcea Semea dela.

Laugarrena, ginestatcea Espiritu Sandua dela.

Bozgarrena, ginestatcea criazalea dela.

Seigarrena, ginestatcea salvazalea dela.

Zazpigarrena, ginestatcea lorificazalea dela.

Umanidade sanduari pertenecitzen zaizquionac dira guebec:

Lemessicoa ginestatcea Jesucristo guere Jauna, guizon bezala, izan cela concebitua Espiritu Sanduein obras.

Bigarrena, ginestatcea jayo cela Santa Maria Virgineinganic, guelditzen celeic virgen erdi beino len, erditcean eta erdias gueros.

Irugarrena, ginestatcea padecitu zuela eta il cela gu becatarien salvatceagotic.

[12] Laugarrena, ginestatcea sautsi cela infernuertra eta atra cintuela aita sanduen aren etortce sanduein esperatzen zaudenen arimac.

Bozgarrena, ginestatcea resucitatu cela irugarren egunean ilen artetic.

Seigarrena, ginestatcea igan cela cereuetra eta dagola ssarric Jangoico Aita gucis poderosoein escuyeco aldean.

Zazpigarrena, ginestatcea etorco dela vicien eta ilen juzgatcera: conveni da ssaquitea, onei emateko loria, ceren goardatu beitcituzte aren mandamentu sanduac, eta gaisstoei seculaco pena, ceren ezpeitcituzte goardatu.

Salazarais

divinidadeari eta berce zazpiac gure Jaun Jesucristo, Jangoico eta guizon eguiazcoaren umanidade sanduari.

Divinidadeari pertenecitzen zaizconac tzu cuec:

Lena, ginestea Jangoico guciz poderoso solo baten baitan.

Bigarna, ginestea Aita dela.

Irurgarna, ginestea Seme dela.

Laurgarna, ginestea Espíritu Sandu dela.

Borzungarna, ginestea crezale dela.

Seigarna, ginestea salvazale dela.

Zazpigarna, ginestea lorificazale dela.

Umanidade sanduari pertenecitzen zaizconac tzu cuec:

Lena, ginestea Jesucristo gure Jauna, guizon bezala, izan cela concebitric Espíritu Sanduaren obraz.

Bigarna, ginestea sortu cela Santa María Virginarenganic, baratzen celiak virgen erdi beño len, erditcean eta erdiz gueroz.

Irurgarna, ginestea padecitu zuela eta il cela gu becatarien salvatiagatic.

[13] Laurgarna, ginestea sauntsi cela ifernuetra eta elqui ztuela aita sanduen aren ssite sanduaren esperatzen zauden arimac.

Borzungarna, ginestea resucitatu cela irurgarren egunean ilen artetic.

Seigarna, ginestea igan cela ceruetra eta dagola eseriric Jangoico Aita guciz poderosoaren escuyeco aldean.

Zazpigarna, ginestea ssinen dela vien eta ilen juzgatzra: conveni zu ssaquitea, oner emateko loria, cerengatic goardatu baiztien aren mandamentu sanduac, eta gasstoer seculaco pena, cerengatic ezpaiztien goardatu.

Roncalais

eta berce zazpiac gore Gein Jesucristo, Jangueico eta guizon eguiazcuaren umanidade saintuari.

Divinidadari pertenecitan zazcanac dra cuec:

Leina, ssinestia Jangueico guciuen poderoso solo batian.

Bigarna, ssinestia Aita dela.

Irurgarna, ssinestia Seme dela.

Laurgarna, ssinestia Espíritu Saintu dela.

Borzungarna, ssinestia criazale dela.

Seigarna, ssinestia salvazale dela.

Zazpigarna, ssinestia glorificazale dela.

Umanidade saintuari pertenecitan zazcanac dra cuec:

Leina, ssinestia Jesucristo gore Geina, guizon bicala, izan cela concebitrue Espíritu Saintuaren obraz.

Bigarna, ssinestia sortu cela Santa María Virginarenganic, baratan celaric virgen erdi beinolein, erditian eta erdiz guero.

Irurgarna, ssinestia padecitu ciola eta il cela gu becatarien salvatiagatic.

[13] Laurgarna, ssinestia ssachi cela iburnietra eta erquin ztiola aita saintuaren aren ssite saintuaren esperatan zauden arimac.

Borzungarna, ssinestia viztu cela irurgarnen egunian ilen artetic.

Seigarna, ssinestia igan cela ceurietra eta dagola ssaseriric Jangueico Aita guciuen poderosoaren alte escoýan.

Zazpigarna, ssinestia ssinen dela vien eta ilen juzgatzra: conveni da ssaquicia, oner emotako gloria, ceren guardatu baizteinaren mandamentu saintuac, eta gasstuer seculaco pena, ceren ez baiztein guardatu.

Espagnol

8. Declaracion de la Doctrina Cristiana por preguntas y respuestas.

9. P. ¿Sois cristiano?

R. Sí, por la gracia de Dios.

10. P. ¿Ese nombre de cristiano, de quién le hubisteis?

R. De Cristo nuestro Señor.

11. P. ¿Qué quiere decir cristiano?

R. Hombre de Cristo.

12. P. ¿Qué entendéis por hombre de Cristo?

R. Hombre que tiene la fe de Jesucristo, que profesó en el [14] bautismo, y está ofrecido a su santo servicio.

13. P. ¿Cuál es la señal del cristiano?

R. La santa cruz.

14. P. ¿Por qué?

R. Porque es figura de Cristo crucificado, que en ella nos redimió.

15. P. ¿En cuántas maneras usa el cristiano de esta señal?

R. En dos.

16. P. ¿Cuáles son?

R. Signar y santiguar.

17. P. ¿Qué cosa es signar?

R. Hacer tres cruces con el dedo pulgar de la mano derecha. La primera en la frente, la segunda en la boca, la tercera en los pechos, hablando con Dios nuestro Señor.

18. P. ¿Mostrad cómo?

R. Por la señal de la santa cruz, de nuestros enemigos librándonos, Señor Dios nuestro.

19. P. ¿Por qué os signais en la frente?

R. Porque nos libra Dios de los malos pensamientos.

20. P. ¿Por qué en la boca?

R. Porque nos libra Dios de las malas palabras.

Aezcoan

Cristioen Doctrinein declaracioa galdeines eta errespondatus.

Cristio cira?

Bai, Jangoicoaren gracias.

Noinganic izan cindue cristioein icen gori?

Cristo gure Jauneinganic.

Cer nai du erran cristio icen gonec?

Cristoin guizona.

Cer entendatzauzu Cristoin guizones?

Jesucristoink fedea duen guizona, cein profesatu beitzue bautismoan, [14] eta ofrexituik dagoquiona aren cervitzu sanduari.

Cein da cristioein señalea?

Gurutce sandua.

Cerengatik?

Cerengatik beita figura Cristo crucificatueina, ceinec gartan redimitu bei quinduce.

Cembat guisatra usatcen du cristioac señale gontas?

Bidatra.

Cein dira?

Ceinatcea eta santiguatcea.

Cer da ceinatcea?

Escuyeco escuko eri beatzas irur gurutzen eitea. Lemessicoa, copetan; bigarrrena, agoan; irugarrena, bularretan, mintzatzcen deleic Jangoiko gure Jaunei qui.

Eracutsazu nola?

Gurutce sanduein señaleingatic, gure etsayeteic libra guitzazu, gure Jaun eta Jangoicoa.

Cerengatik ceinatcen cira copetan?

Jangoicoac libra guitzan pensamendu gaisstoeteic.

Cerengatik agoan?

Jangoicoac libra guitzan itz gaisstoeteic.

Salazarais

Cristioen Dotrinaren declaracioa galdinez eta espondatuz.

Cristio ssraya?
Bai, Jangoicoaren graciaz.
Norenganic izan ssinuen cristioaren nombre cori?
Cristo gure Jaunarenganic.
Cer nai du erran cristio nombre conec?
Cristoren guizon.
Cer entendatcen ssu Cristoren guizonaz?
Jesucristoren fedea duen guizona, zoin profesatu baizuen bautismoan, [15] eta ofrecitric daquiona aren cervitzu sanduari.
Zoin da cristioaren señalea?
Curutce sandua.
Cerengatic?
Cerengatic baita figura Cristo crucificatuarna, zoinec cartan redimitu bai-guintzan.
Zomat guisatra usatcen du cristioac señale contaz?
Bidatra.
Zoin dra?
Ceñatcea eta santiguatcea.
Cer da ceñatcea?
Escuyeco escuco eri beatzaz irur curutceren eguitea. Lemicicoa, borondean; bigarna, agoan; irurgarna, bularretan, mintzatzen delaric Jangoico gure Jauna-requin.
Eracutsassu nola?
Curutce sanduaren señalearen gatic, gure etsayetaric libra guitzazu, gure Jaun eta Jangoicoa.
Cerengatic ceñatcen ssra borondean?
Jangoicoac libra guitzan pentsamendu gasstoetaric.
Cerengatic agoan?
Jangoicoac libra guitzan itz gasstoetaric.

Roncalais

Cristiañen Dotrinaren declaracionia galteguinez eta errespondituz.

Cristiañ zreya?
Bai, Jangueicuaren graciaz.
Norenganic ecun zunion cristiañaren icen cori?
Cristo gore Geinarenganic.
Cer nai du erran cristiañ icen cone?
Cristoren guizon.
Cer entelegatan tzu Cristoren guizonaz?
Jesucristoren fea dion guizona, zoin profesatu baicion bautismuan, [15] eta ofrecitric daquiona aren cervuchu sain-tiuardi.
Zoin da cristiañaren señalia?
Cruche saintiua.
Cerengatic?
Cerengatic baida figura Cristo crucificatuarna, zoinec cartan redimitu bai-guintion.
Zomat guisatra usatan du cristiañac señale cone?
Bitra.
Zoin dra?
Ceñatcea eta santiguatcia.
Cer da ceñatcea?
Escoñeco escuco eri biatzaz irur crucherent eguitia. Leina, borontian; bigarna, aban; irurgarna, burarretan, mintzatzen delaric Jangueico gore Geinarequi.
Eratsuc zazu nola.
Cruche saintiuaren señaliaren gatic, gore enemigüetaric libra guitzazu, gore Gein eta Jangueicua.
Cerengatic ceñatzen zra borontian?
Jangueicuac libra guitzan pensamendu gasstueta?
Cerengatic aban?
Jangueicuac libra guitzan ele gass-tuetaric.

Espagnol

21. P. ¿Por qué en los pechos?

R. Porque nos libra Dios de las malas obras y deseos.

22. P. ¿Qué cosa es santiguar?

[16] R. Hacer una cruz con los dos dedos de la mano derecha, desde la frente hasta los pechos, y desde el hombro izquierdo hasta el derecho, invocando la Santísima Trinidad.

23. P. ¿Mostrad cómo?

R. En el nombre del Padre, y del Hijo, y del Espíritu Santo. Amen.

24. P. ¿Cuándo habeis de usar de esta señal?

R. Siempre que comenzáremos alguna obra, ó nos viéremos en alguna necesidad, tentación ó peligro, principalmente al levantar de la cama, al salir de casa, al entrar en la iglesia, al comer y al dormir.

25. P. ¿Por qué tantas veces?

R. Porque en todo tiempo y lugar nuestros enemigos nos combaten y persiguen.

26. P. ¿Qué enemigos son estos?

R. El demonio, el mundo y la carne.

27. P. ¿Pues la cruz tiene virtud contra ellos?

R. Sí padre.

28. P. ¿De dónde tiene la cruz esa virtud?

R. De haberlos vencido Cristo en ella con su muerte.

29. P. ¿Cuando³ adorais la cruz, cómo decís?

R. Adorámose, Cristo, y bendecímose, [18] que por tu santa cruz redimiste al mundo.

30. *Division de la Doctrina Cristiana.*

31. M. Ya hemos visto cómo sois cristiano por el nombre y señal del cris-

Aezcoan

Cerengatic bularretan?

Jangoicoac libra guitzan obra eta deseo gaisstoeteic.

Cer da santiguatcea?

[16] Escuyeco escuco bi eries gurutce baten eitea, copetatic bularretreino, eta ezquerreco soineguitic escuyecoreino, invocatcen dueleic Trintate Sandua.

Eracutsazu nola?

Aitein icenean, eta Semeinean, eta Espiritu Sandueinean. Amen.

Noiz usatu beauzu señale gontas?

Cembeit obrein eiten asten guiren al-dioro, edo icusten guireleic cembeit bear, tentacio edo peligrotan, especialqui oatcetic sseiquitcean, echetic atractean, elizan sartcean, ssatean eta lo etracoan.

Cerengatic gueimbertce aldis?

Ceren dembora eta lecu guicietan gure etsayec tentatcen eta perseguitzen beiquituzte.

Cer etsai dira guebec?

Demonioa, mundua eta araguaia.

Bada gurutceac du virtuteic gayen contra?

Bai jauna.

Nondic du gurutceac virtute gori?

Gartan gareitu cituelacos Cristoc bere iltceas.

Adoratzauzuleic gurutcea, nola erratauzu?

Adoratcen citugu, Cristo, eta [18] bedeicatcen citugu, ceren zure gurutze sanduas redimitu beitcindue mundua.

Cristioen Dotrinein divisioa.

Icusiugu cristio cirela cristioein icen eta señaleas; bada erran daztazu orei,

(3) O Cuando.

Salazarais

Cerengatic bularretan?
 Jangoicoac libra guitzan obra eta deseyu gasstoetaric.
 Cer da santiguatcea?
 [17] Escuyeco escuco bi eriez curutce baten eguita, borondetic bularretraño, eta ezquerreco soñeguitic escuyecoaña, invocatcen duelaric Trinate Sandua.

Eracutsassu nola?
 Aitaren nombream, eta Semearnean, eta Espiritu Sanduarnean. Amen.
 Noiz bear ssu usatu señale contaz?

Zomait obraren eguiten asten grenean aldioro, edo icusten grelaric zomait bear, tentacio edo peligrotan, especialqui ogatcetic ssajquitcean, etseric elquitcean, elizan sartcean, ssatean eta lo eguitracoan.

Cerengatic caimberce aldiz?
 Cerengatic tembra eta lecu gucietañ gure etsayec tentatcen eta perseguitcen baiguitie.
 Cer etsai dra cuec?
 Demonioa, mundua eta araguaia.
 Bada curutceac badua virtuteric cayen contra?
 Bassona.
 Nondic du curutceac virtute cori?

Cartan garaitu ztuelacoz Cristoc bere iltceaz.
 Adoratcen ssunean curutcea, nola erraten ssu?
 Adoratcen ztugu, Cristo, eta [19] benedicatcen ztugu, cerengatic zure curutce sanduaz redimitu baicinuen mundua.

Cristioen Dotrinaren divisioa.

Icusi ssugu cristio ssrela cristioaren nombre eta señaleaz; bada erran daztassu

Roncalais

Cerengatic burarretan?
 Jangueicuac libra guitzan obra eta deseo gasstuetaric.
 Cer da santiguatua?
 [17] Escojeco escuco bi eriez cruche baten eguitia, borontetic burarretraino, eta ezquerreco soinetiñ escojecuaraino, invocatcen diolaric Trinitate Saintiuia.

Eratsuc zazu nola?
 Aitaren icenian, eta Semiarnian, eta Espiritu Saintiarnian. Amen.
 Noiz biar tzu usatu señale contaz?

Zomait obraren eguiten astan gren aldioro, edo ecustan grelaric zomait biar, tentacione edo peligrotan, especialqui oitic ssaguitian, etsetic erquitian, elizan sartian, ssatian eta lo egitracuan.

Cerengatic caimbat aldiz?
 Ceren tempra⁴ eta lecu guciuetan go-re enemigüec tentatan eta perseguitan baigutie.
 Cer enemigo dra cuec?
 Demoniuia, mundiuia eta araguaia.
 Bada cruchiac badiua virtuteric quen contra?
 Baigina.
 Nontic du cruchiac virtute cori?

Cartan vencitu ztiolacoz Cristoc bere iltiaz.
 Adoratan tcianian cruchia, nola erraiten tzu?
 Adoratan ztugu, Cristo, eta [19] benedicatzen ztugu, ceren zure cruche sain-tiuaz redimitu baizunión mundiuia.

Cristiañen Dotrinaren divisionia.

Ecusi diguzu cristiañ zrela cristiañaren icen eta señaliaz; bada erran dazta-

(4) O *trempla*.

Espagnol

tiano, mas decidme ahora, ¿cuántas cosas está obligado á saber el cristiano cuando llega á tener uso de razon?

R. Cuatro cosas.

32. P. ¿Cuáles son?

R. Saber lo que ha de creer, lo que ha de orar, lo que ha de obrar y lo que ha de recibir.

33. P. ¿Cómo sabrá lo que ha de creer?

R. Sabiendo el Credo ó los artículos de la fe.

34. P. ¿Cómo sabrá lo que ha de orar?

R. Sabiendo el Paternóster y las demás oraciones de la Iglesia.

35. P. ¿Cómo sabrá lo que ha de obrar?

R. Sabiendo los mandamientos de la ley de Dios, los de la Santa Madre Iglesia y las obras de misericordia.

[20] 36. P. ¿Cómo sabrá lo que ha de recibir?

R. Sabiendo los sacramentos de la Santa Madre Iglesia.

37. Primera parte de la Doctrina Cristiana, en que se declara el Credo y los artículos de la fe.

38. M. Viniendo á lo primero, decid: ¿quién dijo el Credo?

R. Los apóstoles.

39. P. ¿Para qué?

R. Para informarnos en la santa fe.

40. P. ¿Y vos, para qué lo decís?

R. Para confesar esta fe que tenemos los cristianos.

41. P. ¿Qué cosa es fe?

R. Creer lo que no vimos.

42. P. ¿Visteis vos nacer á Jesucristo?

R. No padre.

43. P. ¿Vísteisle morir ó subir á los cielos?

Aezcoan

cembat gauza ssaquitra obligatuic dago cristioa arraciora elleagatcen delejc?

Laur gauza.

Cein dira?

Ssaquitea cer bear duen ginetsi, cer oracio bear duen ein, cer bear duen obratu eta cer bear duen recibitu.

Nola ssaquinen du cer bear duen ginetsi?

Daquieleic Credoa edo articulo fedescoac.

Nola ssaquinen du cer oracio ein bear duen?

Daquizquieleic Aitagurea eta Elicein bertce oracioac.

Nola ssaquinen du cer bear duen obratu?

Daquizquieleic Jangoicoein legueco mandamentuac, Elizama Sandueinac eta obra misericordiascoac.

[20] Nola ssaquinen du cer bear duen recibitu?

Daquizquieleic Elizama Sanduein sacramentuac.

Cristioen Dotrinein lemessico partea, ceintan eracusten beitira Credoa eta articulo fedescoac.

Lemessicotik astean, erran zazu: norc erran zue Credoa?

Apostoloe.

Cerendaco?

Guri fede sanduein eracusteco.

Eta zuc, cerengatic erratauzu?

Cristioec dugun fede gonen cobesta-ceco.

Cer da fedea?

Icusi eztugunein ginestea.

Icusi cindue Jesucristo jayotcen?

Ezcauna.

Icusi cindue iltcen edo ceruetra iga-ten?

Salazarais

orai, zomat gauza ssaquitra obligatric dago cristioa arracioala allegatzen de nean?

Laur gauza.

Zoin dra?

Ssaquitea cer bear duen ginetsi, cer oracio bear duen eguin, cer bear duen obratu eta cer bear duen recibitu.

Nola ssaquinen du cer bear duen ginetsi?

Daquielaric Credoa edo articulo fe dezcoac.

Nola ssaquinen du cer oracio eguin bear duen?

Daquizquielaric Aitagureara eta Eli zaren berce oracioac.

Nola ssaquinen du cer bear duen obratu?

Daquizquielaric Jangoicoaren legue co mandamentuac, Elizama Sanduarnac eta obra misericordiazcoac.

[21] Nola ssaquinen du cer bear duen recibitu?

Daquizquielaric Elizama Sanduaren sacramentuac.

*Cristioen Dotrinaren lemicico partea,
zointan eracusten baitra Credoa
eta articulo fedezcoac.*

Lenetic astean, erran zassu: norc erran zuen Credoa?

Apostolec.

Cerendaco?

Guri federduaren eracusteco.

Eta ssuc, cerengatic erraten ssu?

Cristioec dugun federdu conen confesa tceco.

Cer da fede?

Icusi eztugunaren ginestea.

Icusi ssinuena Jesucristo sortzen?

Echauna.

Icusi ssinuena iltzen edo ceruetra igaten?

Roncalais

zuð orai, zomat gaiza ssaquitra obliga truc dago cristiañy arrazoñara eltan de nian?

Laur gaiza.

Zoin dra?

Ssaquitia cer biar dion ssinetsi, cer oracione biar dion eguin, cer biar dion obratu eta cer biar dion recibitu.

Nola ssaquinen du cer biar dion ssi netsi?

Daquiolaric Credua edo articulo fez cuac.

Nola ssaquinen du cer oracione eguin biar dion?

Dazquiolaric Aitagoria eta Elizaren berce oracioniac.

Nola ssaquinen du cer biar dion obratu?

Dazquiolaric Jangueicuaren legueco mandamentuac, Elizama Saintiuarnac eta obra misericordiazcuac.

[21] Nola ssaquinen du cer biar dion recibitu?

Dazquiolaric Elizama Saintiuaren sa cramentiuc.

*Cristiañen Dotrinaren lein partia,
zointan eratsuquitan baidra Credua
eta articulo fezcuac.*

Leinetic astian, erran zazu: norc erran cion Credua?

Apostolec.

Cerentaco?

Guri federduaren eratsuquitaco.

Eta zuc, cerengatic erraiten tzu?

Cristiañec dugun federdu conen confesataco.

Cer da fe?

Ecusi ez dugunaren ssinestia.

Ecusi zuniona Jesucristo sortan?

Ezgina.

Ecusi zuniona iltan edo ceurietra igaiten?

Espagnol

- R. No padre.
44. P. ¿Creeislo?
- R. Sí, lo creo.
45. P. ¿Por qué lo creeis?
- R. Porque Dios nuestro Señor así lo ha revelado y la Santa Madre Iglesia así nos lo enseña.
- [22] 46. P. ¿Qué cosas son las que teneis y creeis como cristiano?
- R. Las que tiene y cree la Santa Iglesia Romana.
47. P. ¿Qué cosas son las que vos y ella teneis y creeis?
- R. Los artículos de la fe, principalmente como se contienen en el Credo.
48. P. ¿Qué cosas son los artículos de la fe?
- R. Son los misterios más principales de ella.
49. P. ¿Para qué son los artículos de la fe?
- R. Para dar noticia distinta de Dios nuestro Señor y de Jesucristo nuestro redentor.
50. P. ¿Quién es Dios nuestro Señor?
- R. Es una cosa la más excelente y admirable, que se puede decir ni pensar:⁵ un Señor infinitamente bueno, poderoso, sabio, justo, principio y fin de todas las cosas.
51. P. ¿La Santísima Trinidad quién es?
- R. Es el mismo Dios, Padre, Hijo y Espíritu Santo, tres personas distintas y un solo Dios verdadero.
52. P. ¿El Padre es Dios?
- R. Sí padre.
53. P. ¿El Hijo es Dios?
- [24] R. Sí padre.
54. P. ¿El Espíritu Santo es Dios?

Aezcoan

- Ezcauna.
- Ginestatzauzu?
- Bai, ginestatzaut.
- Cerengatic ginestatzauzu?
- Cerengatic Jangoico gure Jaunac go-la revelatu beitu eta Elizama Sanduac gola eracusten beitaugu.
- [22] Cer gauza dira cristio bezala dauzquizunac eta ginestatzen tuzunac?
- Erromaco Elizama Sanduac dauzqui-enac eta ginestatzen tuenac.
- Cer gauza dira zuc eta arec dauzquienac eta ginestatzen tucienac?
- Articulo fedescoac, principalqui Cre-doan dauden bezala.
- Cer gauza dira articulo fedescoac?
- Dira garen misterio principalenac.
- Cerendako dira articulo fedescoac?
- Noticia distintoein emateko Jangoico gure Jaunas eta Jesucristo gure redentoreas.
- Nor da Jangoico gure Jauna?
- Da gauza bat guein ecelentea eta admirablea, ezpeiteique erran eta ez pensa: Jaun bat infinitoqui ona, poderosa, sabioa, justoa, principio eta fin gauza gucienra.
- Nor da Trintate Sandua?
- Da Jangoico bera, Aita, Semea eta Espiritu Sandua, irur persona distintoak eta Jangoico bat bacarric eguiascoa.
- Aita Jangoico da?
- Bai Jauna.
- Semea Jangoico da?
- [24] Bai jauna.
- Espiritu Sandua Jangoico da?

(5) Itzulpenei era gaztelerazko *ni-ri* kontu eginez gero, badirudi *que no se puede* behar lukeela.

Salazarais

Echauna.
 Ginesten ssua?
 Bai, ginesten zut.
 Cerengatic ginesten ssu?
 Cerengatic Jangoico gure Jaunac cola revelatu baitu eta Elizama Sanduac cola eracusten baitaucu.

[23] Cer gauza dra cristio bezala dauzcassunac eta ginesten chunac?

Erromaco Elizama Sanduac dauzcanac eta ginesten tuenac.

Cer gauza dra ssuc eta arec dauzca- cienac eta ginesten tcienac?

Articulo fedezcoac, principalqui Credoan daudena bezala.

Cer gauza dra articulo fedezcoac?

Tzu caren misterio principalenac.

Certaco dra articulo fedezcoac?

Noticia distintoren emateco Jangoico gure Jaunaz eta Jesucristo gure redentoreaz.

Nor da Jangoico gure Jauna?

Zu gauza bat cain ecelenteric eta amirableric, ezpaiteique erran eta ez pentsa: Jaun bat infinitoqui on, poderoso, sabio, justo, principio eta fin gauza gucienna.

Nor da Trintate Sandua?

Zu Jangoico bera, Aita, Semea eta Espiritu Sandua, irur persona distintoric eta Jangoico bat solo eguiazcoric.

Aita Jangoico daya?

Bassona.

Semea Jangoico daya?

[25] Bassona.

Espiritu Sandua Jangoico daya?

Roncalais

Ezgina.
 Ssinestan tcia?
 Bai, ssinestan duδ.
 Cerengatic ssinestan tzu?
 Cerengatic Jangueico gore Geinac cola revelatu baidu eta Elizama Saintiuac cola eratsuquitan baidaicu.

[23] Cer gaiza dra cristiañ bicala dazcazunac eta ssinestan dutzunac?

Erromaco Elizama Saintiuac dazca- nac eta ssinestan tionac.

Cer gaiza dra zuc eta arec dazcacie- nac⁶ eta ssinestan dutceinac?

Articulo fezcuac, principalqui Credoan dauden bicala.

Cer gaiza dra articulo fezcuac?

Dra caren misterio principalenac.

Certaco dra articulo fezcuac?

Noticia distintoren emoiteco Jan- gueico gore Geinaz eta Jesucristo gore redentoriaz.

Nor da Jangueico gore Geina?

Da gaiza bat cain ecelente eta amira- ble, ez baitaiteque erran eta ez pensa: Gein bat infinitoqui on, poderoso, sabio, justo, este eta acabancha gaiza guciuena.

Nor da Trinitate Saintiuia?

Da Jangueico bera, Aita, Semia eta Espiritu Saintiuia, irur persona distinto eta Jangueico bat solo eguiazco.

Aita Jangueico deya?

Braigina.

Semia Jangueico deya?

[25] Braigina.

Espiritu Saintiu Jangueico deya?

(6) Gainerakoetan -cei.

Espagnol

- R. Sí padre.
55. P. ¿Son tres Dioses?
- R. No, sino un solo Dios verdadero.
56. P. ¿El Padre es el Hijo?
- R. No padre.
57. P. ¿El Espíritu Santo es el Padre o el Hijo?
- R. No padre.
58. P. ¿Por qué?
- R. Porque las personas son distintas, aunque es un solo Dios verdadero.
59. P. ¿Cómo es Dios todopoderoso?
- R. Porque con solo su poder hace todo cuanto quiere.
60. P. ¿Cómo es criador?
- R. Porque todo lo hizo de la nada.
61. P. ¿Cómo es salvador?
- R. Porque da la gracia y perdona los pecados.
62. P. ¿Cómo es Dios glorificador?
- R. Porque da la gloria a quien persevera en su gracia.
63. P. ¿Tiene Dios figura corporal como nosotros?
- R. En cuanto Dios no, porque es espíritu puro, pero sí en cuanto hombre.
- [26] 64. P. ¿Cuál de las tres divinas personas se hizo hombre?
- R. La segunda, que es el Hijo.
65. P. ¿El Padre hizose hombre?
- R. No padre.
66. P. ¿El Espíritu Santo hizose hombre?
- R. No padre.
67. P. ¿Pues quién?
- R. Solamente el Hijo, el cual hecho hombre se llama Jesucristo.
68. P. ¿Pues según eso, quién es Jesucristo?
- R. Es el Hijo de Dios vivo, que se

Aezcoan

- Bai Jauna.
- Irur Jangoico dira?
- Ez, beicic Jangoico bat bacarric eguiascoa.
- Aita Semea da?
- Ezcauna.
- Espiritu Sandua Aita edo Semea da?
- Ezcauna.
- Cerengatic?
- Cerengatic personac distinto beitira, Jangoico bat bacarric eguiascoa izanic ere.
- Nola da Jangoicoa gucis poderosoa?
- Cerengatic bere podreas bacarric eiten beitu nai duen gucia.
- Nola da criazale?
- Cerengatic ezdauseteic ein beitcitue gauza guciac.
- Nola da salvazale?
- Cerengatic ematen beitu gracia eta barcatcen becatuac.
- Nola da Jangoicoa lorificazale?
- Cerengatic ematen beitu loria aren gracion perseveratcen duenari.
- Badu Jangoicoac guc bezala gorputz figureic?
- Jangoico bezala ez, ceren beita izpiri-tu puro, baya bai guizon bezala.
- [26] Irur persona divinoeteic, cein ein ce guizon?
- Bigarrena, cein beita Semea.
- Aita ein ce guizon?
- Ezcauna.
- Espiritu Sandua ein ce guizon?
- Ezcauna.
- Nor bada?
- Semea bacarric, cein guizon einic deitcen beita Jesucristo.
- Segun gori bada, nor da Jesucristo?
- Da Jangoico viciein Semea, guizon

Salazarais	Roncalais
Bassona.	Baigina.
Irur Jangoico draya?	Irur Jangueico dreya?
Ez, baicic Jangoico bat bera eguiazcoric.	Ez, baicic Jangueico bat bera eguiazco.
Aita Semea daya?	Aita Semia deya?
Echauna.	Ezgina.
Espiritu Sandua Aita edo Semea daya?	Espiritu Saintiua Aita edo Semia deya?
Echauna.	Ezgina.
Cerengatic?	Cerengatic?
Cerengatic personac distinto baitra, Jangoico bat solo eguiazcoric izanic ere.	Cerengatic personac distinto baidra, Jangueico bat solo eguiazco izanic ere.
Nola da Jangoicoa guciz poderoso?	Nola da Jangueicua guciuen poderoso?
Cerengatic bere poderaz solo eguiten baitu nai duen gucia.	Cerengatic bere poderaz solo eguiten baidu nai dion guciua.
Nola da creazale?	Nola da crialzale?
Cerengatic ezdeustaric eguiin baiztuen gauza guciac.	Cerengatic ezdeustaric eguiin baization gaiza guciac.
Nola da salvazale?	Nola da salvazale?
Cerengatic ematen baitu graciara eta parcatcen becatuac.	Cerengatic emoten baidu gracia eta parcatan becatiuac.
Nola da Jangoicoa lorificazale?	Nola da Jangueicua glorificazale?
Cerengatic ematen baitu loriara aren gracion perseveratcen denari.	Cerengatic emoten baidu gloria aren gracion perseveratan denari.
Badua Jangoicoac guc bezala corputz figuraric?	Badiua Jangueicuac guc bicala corpiz figuraric?
Jangoico bezala ez, cerengatic baita izpiritu puro, baya bai guizon bezala.	Jangueico bicala ez, ceren baida izpiritu puro, baya bai guizon bicala.
[27] Irur persona divinoetaric, zoin eguiin cen guizon?	[27] Irur persona divinuetaric, zoin eguiin cen guizon?
Bigarna, zoin baita Semea.	Bigarna, zoin baida Semia.
Aita eguiin cena guizon?	Aita eguiin cena guizon?
Echauna.	Ezgina,
Espiritu Sandua eguiin cena guizon?	Espiritu Saintiua eguiin cena guizon?
Echauna.	Ezgina.
Nor bada?	Nor bada?
Semea bacarric, zoin guizon eguinic deitcen baita Jesucristo.	Cain solo Semia, zoin guizon eguinic deitan baida Jesucristo.
Segun cori bada, nor da Jesucristo?	Segun cori bada, nor da Jesucristo?
Zu Jangoico viciaren Semea, guizon	Da Jangueico viciaren Semia, guizon

Espagnol

hizo hombre por nos redimir y dar ejemplo de vida.

69. *P.* ¿Qué quiere decir Jesús?

R. Salvador.

70. *P.* ¿De qué nos salvó?

R. De nuestros pecados y del cautiverio del demonio.

71. *P.* ¿Qué quiere decir Cristo?

R. Ungido.

72. *P.* ¿De qué fué ungido?

R. De las gracias y dones del Espíritu Santo.

73. *P.* ¿Cristo nuestro Señor cómo fué concebido y nació de madre vírgen?

R. Obrando Dios sobrenatural y milagrosamente.

74. *P.* ¿Su madre vivió después siempre vírgen?

R. Sí padre, perpétuamente.

[28] 75. *P.* ¿Por qué quiso⁷ morir muerte de cruz?

R. Por librarnos del pecado y de la muerte.

76. *P.* ¿Qué entendéis por el infierno á que bajó Cristo nuestro Señor después de muerto?

R. No al lugar de los condenados, sino al limbo donde estaban los justos.

77. *P.* ¿Cómo bajó?

R. Con el alma unida á la divinidad.

78. *P.* ¿Y su cuerpo, cómo quedó?

R. Unido con la misma divinidad.

79. *P.* ¿Cómo resucitó al tercero dia?

R. Tornando á juntar su cuerpo y alma gloriosa, para nunca más morir.

80. *P.* ¿Cómo subió á los cielos?

(7) O *quizo*.

Aezcoan

ein cena gure redimitceagatic eta guri vicitceco ejemploin emateagatic.

Cer erran nai du Jesus icen gonec?

Salvazalea.

Certeic salvatu guinduce?

Gure becatueteic eta demonioein cautiveriotic.

Cer erran nai du Cristo icen gonec?

Ungitua.

Certas izan ce ungitua?

Espiritu Sanduein gracies eta dones.

Cristo gure Jauna, nola izan ce concebitua eta jayo ce ama virgineinganic?

Obratus Jangoicoac sobrenaturalqui eta milagrosoqui.

Aren ama vici izan ce guero beti virgin?

Bai jauna, beti virgen.

[28] Cerengatic il naizan zue guru-tcean?

Gure becatutic eta iltcetic libratceagatic.

Cer entendatzauzu Cristo gure Jauna il ondoan sautsi cen infernuas?

Ez condenatuen lecua, beicic limboa non beitzauda justoac.

Nola sautsi ce?

Arima unituic divinidadeari.

Eta aren gorputza, nola guelditu ce?

Unituic divinidade bereiqui.

Nola resucitatu ce irugarren egunean?

Itzuli celeic juntatcera aren gorputz eta arima loriosoa, ez beinere itzultceco iltcera.

Nola igan ce ceruetra?

Salazarais

eguin cena gure redimitceagatic eta guri vicitceco ejemploren emateagatic.

Cer erran nai du Jesus nombre conec?

Salvazalea.

Certaric salvatu quintzan?

Gure becatuetaric eta demonioaren cautiveriotic.

Cer erran nai du Cristo nombre conec?

Ungitua.

Certaz izan cen ungitric?

Espiritu Sanduaren graciez eta donez.

Cristo gure Jauna, nola izan cen concebitric eta sortu cen ama virginarenganic?

Obratuz Jangoicoac sobrenaturalqui eta milagrosoqui.

Aren ama vici izan cena guero beti virgen?

Bassona, beti virgen.

[29] Cerengatic il naizan zuen curutcean?

Gure becatutic eta iltcetic libratceagatic.

Cer entendatcen ssu Cristo gure Jau-na il ondorean sauntsi cen ifernuaz?

Ez condenatuen lecua, baicic limbua non baizauden justoac.

Nola sauntsi cen?

Arimara unitric divinidadeari.

Eta aren corputza, nola guelditu cen?

Unitric divinidadate berarequin.

Nola resucitatu cen irurgarren egunean?

Itzuli celaric ssuntatzra aren corputz eta arima loriosoa, ez beinere itzultceco iltzra.

Nola igan cen ceruetra?

Roncalais

eguin cena gore redimitiagatic eta guri vicitaco ejemploren emotiagatic.

Cer erran nai du Jesus icen cone?

Salvazalia.

Certaric salvatu quintion?

Gore becatuetaric eta demoniuaren cautiveriotic.

Cer erran nai du Cristo icen cone?

Ungitiua.

Certaz izan cen ungitruc?

Espiritu Saintiuaren graciez eta donez.

Cristo gore Geina, nola izan cen concebitruc eta sortu cen ama virginarenganic?

Obratuz Jangueicuac sobrenaturalqui eta milagrosoqui.

Aren ama vici izan cena guero betic virgen?

Baigina, betic virgen.

[29] Cerengatic il nai ecuntu cion cruchian?

Gore becatutic eta iltetic libratiagatic.

Cer entelegatan tzu Cristo gore Geina ilez guero ssachi cen iburniaz?

Ez condenatiuen lequiua, baicic limbua non baizauden justuac.

Nola ssachi cen?

Arima unitruc divinidadadiari.

Eta aren corpiza, nola baratu cen?

Unitruc divinidadate berarequi.

Nola vitzu cen irurgarnen egunian?

Utzuli celaric ssuntatra aren corpiz eta arima gloriosua, ez ñoiz utzultaco iltra.

Nola igan cen ceurietra?

Espagnol

- R. Con su propia virtud.
81. P. ¿Qué es estar sentado á la diestra de Dios Padre?
- R. Tener igual gloria con él en cuanto Dios, y mayor que otro ninguno en cuanto hombre.
82. P. ¿Cuándo vendrá á juzgar los vivos y los muertos?
- R. Al fin del mundo.
83. P. ¿Y entonces han de resucitar todos los muertos?
- [30] R. Sí padre, con los mismos cuerpos y almas que tuvieron.
84. P. ¿Qué creeis, cuando decís: creo [en] la comunión de los santos?
- R. Que los fieles tienen parte en los bienes espirituales de los otros, como miembros de un mismo cuerpo que es la Iglesia.
85. P. ¿Quién es la Iglesia?
- R. Es la congregación de los fieles cristianos, cuya cabeza es el Papa.
85. P. ¿Quién es el Papa?
- R. Es el Sumo Pontífice de Roma, vicario de Cristo en la tierra, á quien todos estamos obligados á obedecer.
87. P. ¿Además del Credo y los artículos, creeis otra cosa?
- R. Sí padre, todo lo que está en la Sagrada Escritura y cuánto Dios tiene revelado á su Iglesia.
88. P. ¿Qué cosas son esas?
- R. Eso no me lo pregunteis á⁽⁸⁾ mí, que soy ignorante: doctores tiene la Santa Madre Iglesia que sabrán responder.
89. M. Bien decís, que á los doctores conviene, y no á vosotros, dar cuenta por extenso de las cosas de la fe; á vosotros bástaos darla de los artículos, como se contienen en el Credo.

Aezcoan

Bere virtute propioas.

Cer da ssarric egotea Jangoico Aitein escuyeco aldean?

Jangoico bezala Aitac bezambat loria izatea, eta guizon bezala bertce guciec beino gueyo.

Noiz etorco da vicien eta ilen juzgatcera?

Munduein azquen egunean.

Eta orduan beaute resucitatu il guciec?

[30] Bai jauna, izan cituzten gorputz eta arima bereequi.

Cer ginestatzauzu, erratazuleic: ginestatzaut sanduen comunioan?

Cristio fiel guciec dutela parte beretzen ontasun espiritualetan, gorputz batzen miembroac bezala, cein beita Eliza.

Cer da Eliza?

Da cristio fiel gucien congregacioa, ceinen burua beita Aita Sandua.

Nor da Aita Sandua?

Da Erromaco Sumo Pontificea, lurrean Cristo in vicarioa, ceini gucioc bei-caude obligatuic obedecitcera.

Credoas eta articuloes landa, ginetzatzauzu bertce gauceic?

Bai jauna, Escritura Sanduan dagon gicia eta Jangoicoac bere Elizari revelatu dacon gicia.

Cer gauza dira goyec?

Gori eztatzala niri galdein, ceren inorante beiniz: Elizama Sanduac tu do-toreac ceinec ssaquin en beitude erres-pondatzen.

Ongui errataucie, dotorei conveni za-yela, eta ez cei, contu ematea fedesco gauza gicies; cei asqui zaicie articuloes, Credoan dauden bezala, contu ematea.

Salazarais

- Bere virtute propioaz.
- Cer da eseriric egotea Jangoico Aitaren escuyeco aldean?
- Jangoico bezala Aitac bezaimbat loria izatea, eta guizon bezala berce gucie bēño gueago.
- Noiz ssinen da vicien eta ilen juzgatzra?
- Munduaren azquen egunean.
- Eta orduan bear dia resucitatu il guciec?
- [31] Bassona, izan ztien corputz eta arima berequin.
- Cer ginesten ssu, erraten ssunean: ginesten zut sanduen comunioan?
- Cristio fiel guciec diela parte bercen ontarzun espiritualetan, corputz baten miembro bezala, zoin baita Elizara.
- Cer da Elizara?
- Zu cristio fiel gucien congregacioa, zoinen burua baita Aita Sandua.
- Nor da Aita Sandua?
- Zu Erromaco Sumo Pontificea, lurrean Cristoren vicarioa, zoini gucioc baigaude obligatric obedecitzra.
- Credoaz eta articuluez landa, gines-ten ssua berce gauzaric?
- Bassona, Escritura Sanduan dagon gucia eta Jangoicoac bere Elizari revelatu dacon gucia.
- Cer gauza dra coyec?
- Cori eztatzazula niri galdin, cerengatic inorante bainiz: Elizama Sanduac batzu dotoreac zoinec ssaquinen baitie espondatzen.
- Ongui erraten cie, dotorer conveni zayela, eta ez zuer, contu ematea fedezco gauza guciez; zuer asqui zaicie articuluez, Credoan daudena bezala, contu ematea.
- Roncalais**
- Bere virtute propiuaz.
- Cer da ssaseriric egoitia Jangueico Aitaren alte escoýan?
- Jangueico bicala Aitac bicaimbat gloria ecutia, eta guizon bicala berce guciuen beino obro.
- Noiz ssinen da vicien eta ilen juzgatra?
- Munduaren azquen egunian.
- Eta gunian biar deya viztu il guciuec?
- [31] Baigina, ecun ztein corpiz eta arima berequi.
- Cer ssinestan tzu, erraiten tzunian: ssinestan duð saintuen communionian?
- Cristiañ fiel guciuec deila parte bercen ontarzun espiritualetan, corpiz baten miembro bicala, zoin baida Eliza.
- Cer da Eliza?
- Da cristiañ fiel guciuen congregaciona, zoinen buriua baida Aita Sa[i]ntiua.
- Nor da Aita Saintiua?
- Da Erromaco Sumo Pontificia, lurrrian Cristoren vicaria, zoini guciuec baigaude obligatric obedecitra.
- Creduaz eta articuluez landa, ssinestan tciua berce gaizaric?
- Baigina, Escritura Saintiuan dagon guciua eta Jangueicuac bere Elizari revelatu daun guciua.
- Cer gaiza dra coriec?
- Cori ez daztala niri galteg[u]in, ceren inorante bainaz: Elizama Saintiua badu dotore zoinec ssaquinen baidei erresponditan.
- Onqui erraiten tcei, dotorer conveni zabeila, eta ez sser, contu emoitia fezco gaiza guciez; sser asqui zaicei articuluez, Creduan dauden bicala, contu emoitia.

Espagnol

[32] 90. Segunda parte de la Doctrina Cristiana, en que se declara lo que se ha de pedir y las oraciones de la Santa Madre Iglesia.

91. M. Ya hemos visto cómo sabeis lo que habeis de creer, que es lo primero; vengamos á lo segundo, que es lo que se ha de pedir. Decid: ¿quién dijo el Padrenuestro?

R. Jesucristo.

92. P. ¿Para qué?

R. Para enseñarnos á orar.

93. P. ¿Qué⁹ cosa es orar?

R. Es levantar el corazón á Dios y pedirle mercedes.

94. P. ¿Cuando decis el Padrenuestro, con quién hablais?

R. Con Dios nuestro Señor.

95. P. ¿Dónde está Dios nuestro Señor?

R. En todo lugar, especialmente en los cielos y en el Santísimo Sacramento del altar.

96. P. ¿Cuál de las oraciones es la mejor?

R. El Paternóster.

97. P. ¿Por qué?

R. Porque la dijo Cristo por su boca, á petición de los Apóstoles.

98. P. ¿Por qué más?

R. Porque tiene siete peticiones fundadas en toda caridad.

[34] 99. P. ¿Cuáles son?

R. La primera es: santificado sea tu nombre.

100. P. ¿Qué pedís en esa petición?

R. Que el nombre de Dios sea conocido y honrado en todo el mundo.

101. P. ¿Cuál es la segunda?

R. Venga á nos el tu reino.

Aezcoan

[32] Cristioen Dotrincin bigarren partea, ceintan eracusten beitira cer bear den escatu eta Elizama Sanduein oracioac.

Icusiugu nola daquizun cer beauzun ginetsi, cein beita lemessicoa; goacen bigarrenera, cein beita cer bear den escatu. Erran zazu: norc erran zue Aitagurea?

Jesucristoc.

Cerendaco?

Guri oracio eiten eracusteco.

Cer da oracio eitea?

Da Jangoicoari biotcein goititcea eta merchede escatcea.

Aitagurea erratauzuleic, norequi mintzo cira?

Jangoico gure Jauneiqui.

Non dago Jangoico gure Jauna?

Lecu gucietan, especialqui ceruan eta aldareco Sacramentu Sanduan.

Oracioeteic cein da obena?

Aitagurea.

Cerengatic?

Cerengatic Cristoc erran beitzue bere agoas, Apostoloec escatuic.

Cerengatic gueyo?

Cerengatic beitu zazpi peticio carida-de gucian fundatuic.

[34] Cein dira?

Lemessicoa da: santificatua izan daila zure icena.

Cer escatzauzu peticio gortan?

Jangoicoein icena izan daila ezautua eta onratua mundu gucian.

Cein da bigarrena?

Etor daila guregana zure erreinua.

(9) O Que.

Salazarais

[33] Cristioen Dotrinaren bigarren partea, zointan eracusten baitra cer bear den galdin eta Elizama Sanduaren oracioac.

Icusi ssugu nola daquissun cer bear ssun ginetsi, zoin baita lemicicoa; fan guiten bigarneala, zoin baita cer bear den galdin. Erran zassu: norc erran zuen Aitagureara?

Jesucristoc.
Cerendaco?
Guri otoi eguiten eracusteco.
Cer da otoi eguitea?
Zu Jangoicoari biotzaren goititcea eta mertsede galdeita.
Aitagureara erraten ssunean, norequin mintzatzen ssra?
Jangoico gure Jaunarequin.
Non dago Jangoico gure Jauna?

Lecu gucietan, especialqui ceruan eta aldareco Sacramentu Sanduan.

Oracioetaric zoin da obenena?

Aitagureara.
Cerengatic?
Cerengatic Cristoc erran baizuen bere agoaz, Apostolec galdinic.
Cerengatic gueago?
Cerengatic baitu zazpi peticio caritate gucian fundatric.
[35] Zoin dra?
Lemicicoa zu: santificatric izan dadiela zure nombrea.
Cer galdeiten ssu peticio cortan?
Jangoicoaren nombrea izan dadiela izaundric eta onrategic mundu gucian.
Zoin da bigarna?
Ssin dadiela guregana zure reinoa.

Roncalais

[33] Cristiāñen Dotrinaren bigarnen partia, zointan eratsuquitian baidra cer biar den escatu eta Elizama Saintiaren oracioniac.

Ecusi diguzu nola daquizun cer biar tzun ssinetsi, zoin baida leina; fan guitian bigarniara, zoin baida cer biar den escatu. Erran zazu: norc erran cion Aitagoria?

Jesucristoc.
Cerentaco?
Guri otoi eguiten eratsuquitaco.
Cer da otoi eguitia?
Da Jangueicuari biotzaren azcatia eta merchede escatia.
Aitagoria erraiten tzunian, norequi mintzatzen zra?
Jangueico gore Geinarequi.
Non dago Jangueico gore Geina?

Lecu gucietan, especialqui ceurian eta altareco Sacramentu Saintiuan.

Oracionetaric zoin da obenena?

Aitagoria.
Cerengatic?
Cerengatic Cristoc erran baicion bere abaz, Apostolac¹⁰ escatruc.
Cerengatic obro?
Cerengatic baitu zazpi petizione caritate gucian fundatruc.
[35] Zoin dra?
Leina da: santificatruc izan deila zure icena.
Cer escatan zra petizione cortan?
Jangueicuaren icena izan deila izauntruc eta onratruc mundu gucian.
Zoin da bigarna?
Ssin deila goregana zure reinua.

(10) Apostolec behar luke.

Espagnol

102. P. ¿Qué pedís en esa petición?

R. Que reine Dios en nuestras almas acá en la tierra por gracia y después nos dé la gloria.

103. P. ¿Cuál es la tercera?

R. Hágase tu voluntad, así en la tierra como en el cielo.

104. P. ¿Qué pedís en esa petición?

R. Que hagamos la voluntad de Dios los que estamos en la tierra, como la hacen los bienaventurados en el cielo.

105. P. ¿Cuál es la cuarta?

R. El pan nuestro de cada día dánosle hoy.

106. P. ¿Qué pedís en esa petición?

R. Que nos dé Dios el mantenimiento conveniente para el cuerpo, y el espiritual de la gracia, y sacramentos para el alma.

[36] 107. P. ¿Cuál es la quinta?

R. Perdónanos nuestras deudas, así como nosotros perdonamos á nuestros deudores.

108. P. ¿Qué pedís en esa petición?

R. Que nos perdone Dios nuestros pecados, así como nosotros hemos perdonado á los que nos han agraviado y hecho mal.

109. P. ¿Cuál es la sexta?

R. No nos dejes caer en la tentación.

110. P. ¿Qué pedís en esa petición¹¹?

R. Que no nos deje Dios caer ni consentir en los malos pensamientos y tentaciones, con que el demonio procura hacernos caer en el pecado.

111. P. ¿Cuál es la séptima?

R. Mas líbranos de mal.

112. P. ¿Qué pedís en esa petición¹²?

R. Que nos libre Dios de todos los males y peligros espirituales y corporales.

(11) O *peticion*.

(12) O *peticion*.

Aezcoan

Cer escatzauzu peticio gortan?

Jangoicoac erreina zala guen lurrean gure arimetan gracias eta guero eman dazagula loria.

Cein da irugarrena?

Ein daila zure vorondatea, nola ceruan gala lurrean.

Cer escatzauzu peticio gortan?

Jangoicoin vorondatea ein zagula lurrean gaudenec, gala¹³ nola eiten beitude ceruan bienaventuratuec.

Cein da laugarrena?

Eman dazaguzu eguna guren orosko oguia.

Cer escatzauzu peticio gortan?

Jangoicoac eman dazquigula gorputceco conveni den mantenimientua, graciein mantenimentu espirituala eta ari-meindako sacramentua.

[36] Cein da bozgarrena?

Barca dazquiguzu gure zorrac, gala nola guc barcatcen beitztegu gu zorguitutzenei.

Cer escatzauzu peticio gortan?

Jangoicoac barca dazquigula gure becatuac, guc barcatcen deiztegun bezala agravio eta gaizqui ein daugutenei.

Cein da seigarrena?

Ezquitazula utci tentacioan erortcera.

Cer escatzauzu peticio gortan?

Jangoicoac ezquitazala utci erortcera eztare consentitcera pensamendu eta tentacio gaisstoetan, ceinequi democioac procuratzen beitu gu becatuan eror guiten.

Cein da zazpigarrena?

Bayarria libra guitzazu gaitcetic.

Cer escatzauzu peticio gortan?

Jangoicoac libra guitzala arimaco eta gorputceco peligro eta gaitz gucieteic.

(13) O *cala*. Gainerakoetan *gala*.

Salazarais

Cer galditen ssu peticio cortan?
 Jangoicoac reina zala quemen lurrean
 gure arimetan graciaz eta guero eman
 dazaicula loriara.

Zoin da irurgarna?
 Eguin dadiela zure vorondatea, nola
 ceruan cala lurrean.

Cer galditen ssu peticio cortan?
 Jangoicoaren vorondatea eguin zugula
 lurrean gaudenec, cala nola eguiten
 baitie ceruan bienaventuratuac.

Zoin da laurgarna?
 Eman dazaicuzu egun gure egunorozco
 oguia.

Cer galditen ssu peticio cortan?
 Jangoicoac eman dazaicula corpunteco
 conveni den mantenimentua, graciaren
 mantenimentu espirituala eta arimarentaco sacramentuac.

[37] Zoin da borzgarna?
 Parca dazaizcuzu gure zorrac, cala
 nola guc parcatcen baitauztegu gu zor
 daucuyener.

Cer galditen ssu peticio cortan?
 Jangoicoac parca dazaizcula gure becatuac, guc parcatcen dauzteguna bezala
 agravio eta gaizqui eguin daucuyener.

Zoin da seigarna?
 Ez guitzazula utz tentacioan erortzra.
 Cer galditen ssu peticio cortan?
 Jangoicoac ez guitzala utz erortzra
 eztare consentitzra pentsamendu eta
 tentacio gasstoetan, zoinequin demonioac
 procuratcen baitu gu becatuan
 eror guiten.

Zoin da zazpigarna?
 Baya libra guitzazu gaitcetic.
 Cer galditen ssu peticio cortan?
 Jangoicoac libra guitzala arimaco eta
 corpunteco peligro eta gaitz guciataric.

Roncalais

Cer escatan zra petizione cortan?
 Jangueicuac reina tzala queben lurrrian
 gore arimetan graciaz eta guero emon
 daquigula gloria.

Zoin da irurgarna?
 Eguin deila zure vorontatia, nola
 ceurian cala lurrrian.

Cer escatan zra petizione cortan?
 Jangueicuaren vorontatia eguin zugula
 lurrrian gaudenec, cala nola eguiten
 baitie ceurian bienaventuraduec.

Zoin da laurgarna?
 Emon daquiguzu egun gore eguneco
 oguia.

Cer escatan zra petizione cortan?
 Jangueicuac emon dazquigula corpiceco
 conveni den mantenimentua, graciaren
 mantenimentu espirituala eta arimarentaco sacramentuac.

[37] Zoin da borzgarna?
 Parca dazquiguzu gore zorrac, cala
 nola guc parcatan baidazcagüei guri zor
 daicugueiner.

Cer escatan zra petizione cortan?
 Jangueicuac parca dazquigula gore
 becatiuac, guc parcatan dazcagüein bicala
 agravio eta gassqui eguin daicugueiner.

Zoin da seigarna?
 Ez guitzazula eitz tentacionian erortra.
 Cer escatan zra petizione cortan?
 Jangueicuac ez guitzala eitz erortra
 eztare consentitza pensamentu eta tentacione
 gasstuetan, zoinequi demoniuac
 procuratzen baidu gu becatuan eror guitian.

Zoin da zazpigarna?
 Baya libra guitzazu gachetic.
 Cer escatan zra petizione cortan?
 Jangueicuac libra guitzala arimaco eta
 corpiceco peligro eta gach guciataric.

Espagnol

113. P. ¿Pues por qué decís primero: Padre nuestro, que estás en los cielos?

R. Para levantar el corazon á Dios y pedirle con humildad y confianza.

114. P. ¿Qué quiere decir aquella palabra *Amen* que decís al fin?

[38] R. Así sea.

115. P. ¿Qué oraciones decís principalmente á nuestra Señora?

R. El Avemaría y la Salve.

116. P. ¿Quién dijo el Avemaría?

R. El arcángel San Gabriel, cuando vino á saludar á nuestra Señora la Virgen María.

117. P. ¿Quién dijo la Salve?

R. La Santa Madre Iglesia la tiene recibida.

118. P. ¿Para qué?

R. Para pedir favor á nuestra Señora.

119. P. ¿Cuando decís el Avemaría ó la Salve, con quién hablais?

R. Con nuestra Señora la Virgen María.

120. P. ¿Quién es nuestra Señora la Virgen María?

R. Es una Señora llena de virtudes, que es madre de Dios y está en el cielo.

121. P. ¿Y la que está en el altar, quién es?

R. Es una imagen y semejanza de la que está en el cielo.

122. P. ¿Para qué está allí?

R. Para que por ella nos acordemos de la que está en el cielo y por ser su imagen la hagamos reverencia.

123. M. Pues lo mismo habeis [40] de hacer á las imágenes de los demás santos.

124. P. ¿Hemos de hacer oración también á los ángeles y á los santos?

R. Sí padre, como á nuestros medios.

125. P. ¿Qué cosa son los ángeles?

Aezcoan

Cerengatic bada erretauzu lenic: Aita gurea, ceruetan zaudena?

Jangoicoari biotcein goratceco eta umildade eta confianceiqui escatceco.

Erratauzun azquen itz garec *Amen*, cer erran nai du?

[38] Gala izan daila.

Cer oracio eiten dacozu principalqui Ama Virginari?

Avemaria eta Salvea.

Norc erran zue Avemaria?

Arcangel San Gabrielec, etorri celeic Ama Virginia Mariein salutatceria.

Norc erran zue Salvea?

Elizama Sanduac dauca recibituic.

Cerendaco?

Merchede escatceco Ama Virginari.

Avemaria edo Salvea erratauzuleic, norequi mintzo cira?

Ama Virginia Marieiqui.

Nor da Ama Virginia Maria?

Da Andre bat virtutes betea, Jangoicoein ama dena eta ceruan dagona.

Eta aldarean dagona, nor da?

Da imagen eta semejanza ceruan dagineina.

Cerendaco dago gan?

Aren icustean oreit guiten ceruan dagonas eta aren imagena delacos ein dazon gun reverencia.

Bada guisa berean ein beauzu [40] bertce sanduen imagenei eta reliquieei.

Ein bear dayegu ere oracio ainguiru eta sanduei?

Bai jauna, gure medianeroci bezala.

Cer gauza dira ainguiruac?

Salazarais

Cerengatic bada erraten ssu lemicoric: Aita gurea, ceruetan zaudena?

Jangoicoari biotzaren goratceco eta umildade eta confianzarequin galдiteco.

Erraten ssun azquen itz carec *Amen*, cer erran nai du?

[39] Cala izan dadiela.

Cer oracio eguiten ssu principalqui Ama Virginari?

Avemariara eta Salvea.

Norc erran zuen Avemariara?

Arcangel San Gabrielec, ssin cenean Ama Virgina Mariaren salutatzra.

Norc erran zuen Salvea?

Elizama Sanduac diaucazu recibitric.

Cerendaco?

Mertsede galдiteco Ama Virginari.

Avemariara edo Salvea erraten ssunean, norequin mintzatcen ssra?

Ama Virgina Mariarequin.

Nor da Ama Virgina Maria?

Zu Señora bat virtutez beteric, Jangoicoaren ama dena eta ceruan dagona.

Eta aldarean dagona, nor da?

Zu imagen eta semejanza ceruan dagonarna.

Certaco dago can?

Aren icustean orit guiten ceruan dagonaz eta aren imagena delacoz egun dazogun reverencia.

Bada guisa berean egun bear ssu [41] berce sanduen imagener eta reliquier.

Eguin bear dugua ere oracio aingruer eta sanduer?

Bassona, gure medianeroer bezala.

Cer gauza dra aingruac?

Roncalais

Cerengatic bada erraiten tzu leinic: Aita goria, ceurietan zaudena?

Jangueicuari biotzaren azcataco eta umildade eta confianzarequi escataco.

Erraiten tzun azquen itz carec *Amen*, cer erran nai du?

[39] Cala izan deila.

Cer oracione eguiten tzu principalqui Ama Verginari?

Avemaria eta Salvia.

Norc erran cion Avemaria?

Arcangel San Gabrielec, ssin cenian Ama Vergina Mariaren salutatra.

Norc erran cion Salvia?

Elizama Saintiuac daca recibitruc.

Cerentaco?

Merchede escataco Ama Verginari.

Avemaria edo Salvia erraiten tzunian, norequi mintzatan zra?

Ama Vergina Mariarequi.

Nor da Ama Vergina Maria?

Da Señora bat virtutez beteric, Jangueicuaren ama dena eta ceurian dagona.

Eta altarian dagona, nor da?

Da imagen eta semejanza ceurian dagonarna.

Certaco dago can?

Aren ecustian guart guitian ceurian dagonaz eta aren imagena delacoz egun dazogun reverencia.

Bada orobat egun biar tzu berce [41] saintien imagener eta reliquier.

Eguin biar digua ere oracione ainguiriuer eta saintiuer?

Baigina, gore medianeruer bicala.

Cer gaiza dra ainguriuac?

Espagnol

R. Son unos espíritus bienaventurados que están gozando de Dios en el cielo.

126. P. ¿Para qué los crió Dios nuestro Señor?

R. Para que eternamente le alaben y bendigan.

127. P. ¿Y para qué más?

R. Para que como ministros suyos gobiernen la Iglesia y guarden los hombres.

128. P. ¿Luego vos ángel teneis que os guarde?

R. Sí tengo, y cada uno de los hombres tiene el suyo.

129. M. Pues tenedle mucha devoción y encomendaos á él cada dia.

130. *Tercera parte, en que se declara lo que se ha de obrar.*

131. M. Ya hemos visto lo que habeis de creer y orar: veamos cómo [42] sabeis lo que habeis de obrar. Decid: ¿cuál es el primer mandamiento de la ley de Dios?

R. Amar á Dios sobre todas las cosas.

132. P. ¿Quién ama á Dios?

R. El que guarda sus mandamientos.

133. P. ¿Qué es amarle sobre todas las cosas?

R. Querer antes perderlas todas, que offenderle.

134. P. ¿A qué más nos obliga este mandamiento?

R. A adorar á él solo con suma reverencia de cuerpo y alma, creyendo y esperando en él con fe viva.

135. P. ¿Quién peca contra esto?

Aezcoan

Dira izpiritu bienaventuratu batzuc cein beitaude ceruan Jangoicoas gozatzen.

Cerendaco criatu citue Jangoico gure Jaunac?

Alaba eta bedeica zaten beti.

Eta cerendaco gueyo?

Aren ministro bezala goberna zaten Eliza eta goarda zquiten guizonac.

Bada zuc bauzu ainguiru gardias-coa?

Bai, eta batberac du berea.

Bada devocio andia iduc dazozu eta ari encomenda zazquiero egunoro.

Irugarren partea, ceintan eracusten beita cer bear den obratu.

Icusiugu cer beauzun ginetsi eta oracio ein; icus zagun nola [42] daquizun cer beauzun obratu. Erran zazu: cein da Jangoicoein legueco lemessiko mandamentua?

Jangoicoein onestea gauza gucion gainetic.

Norc onesten du Jangoicoa?

Aren mandamentuač goardatcen tue-nac.

Cer da aren onestea gauza gucion gainetic?

Nayago izatea gal gauza guciac, ecic ez Jangoicoa ofenditu.

Certra gueyo obligatcen guitu mandamentu gonec?

Aren bacarric adoratcera gorputceco eta arimaco reverencieic andienas, gines-tatcen eta esperatcen deleic aren beitan fede vicieiqui.

Norc becatu eiten du mandamentu gonen contra?

Salazarais

Tzu izpiritu bienaventuratu batzu zoin baitaude ceruan Jangoicoaz gozaten.

Certaco creatu ztuen Jangoico gure Jaunac?

Alaba eta benedica zayen beti.

Eta certaco gueago?

Aren ministro bezala goberna zayen Elizara eta goarda zquien guizonac.

Bada ssuc bassu aingru goardazcoa?

Bai, eta bacochac zu berea.

Bada devocio andi edoc dazozu eta ari encomenda zte egunoro.

Irugarren partea, zointan eracusten baita cer bear den obratu.

Icusi ssugu cer bear ssun ginetsi eta oracio eguin; icus zagun nola [43] daquissun cer bear ssun obratu. Erran zassu: zoin da Jangoicoaren legueco lemico mandamentua?

Jangoicoaren onestea gauza guciengainetik.

Norc onesten du Jangoicoa?

Aren mandamentuac goardatcen tue-nac.

Cer da aren onestea gauza guciengainetic?

Naizatea gal gauza gucieng, len ecic Jangoicoa ofendi.

Certra gueago obligatcen guitu mandamentu coneck?

Aren solo adoratzra corputceco eta arimaco reverenciaric andienaz, ginesten eta esperatcen delaric aren baitan fede viciarequin.

Norc vecatu eguiten du mandamendu conen contra?

Roncalais

Dra izpiritu bienaventurado banaczoin baidaude ceurian Jangueicuaz gozatan.

Certaco criatu ztion Jangueico gore Geinac?

Alaba eta benedica tcein betic.

Eta certaco obroago?

Aren ministro bicala goberna tcein Eliza eta guarda tcein guizonac.

Bada zuc batzu ainguru guardazcua?

Bai, eta bapanac badu beria.

Bada devocione andi eroc dazazu eta ari encomenda zte egunoroz.

Irurgarnen partia, zointan eratsuquitana baida cer biar den obratu.

Ecusi diguzu cer biar tzun ssinetsi eta oracione eguin; ecus tzagun [43] no-la daquizun cer biar tzun obratu. Erran zazu: zoin da Jangueicuaren legueco leinu mandamentiua?

Jangueicuaren maitecutia gaiza guciengainetic.

Norc maitatan du Jangueicua?

Aren mandamentuac guardatan tio-nac.

Cer da aren maitatia gaiza guciengainetic?

Nai ecutia gal gaiza gucieng, len ecic Jangueicua ofendi.

Certra obro obligatgan gutu mandamentu coneck?

Aren solo adoratra corpiceco eta arimaco reverenciaric andienaz, ssinestan eta esperatgan delaric artan fe viciarequi.

Norc becatu eguiten du mandamendu conen contra?

Espagnol

R. El que adora ó cree en ídolos ó dioses falsos.

136. P. ¿Quién más?

R. El que cree en agüeros ó usa de hechicerías ó cosas supersticiosas.

137. P. ¿Cuál es el segundo?

R. No jurar su santo nombre en vano.

138. P. ¿Quién se dice jurar en vano?

R. El que se jura sin verdad, sin justicia y sin necesidad.

139. P. ¿Y es pecado jurar en vano por las criaturas?

[44] R. Sí padre, porque se jura al Criador en ellas.

140. P. ¿Qué remedio hay para no jurar en vano?

R. Acostumbrarse á decir sí ó no, como Cristo nos enseña.

141. P. ¿Cuál es el tercero?

R. Santificar las fiestas.

142. P. ¿Quién santifica las fiestas?

R. El que oye misa entera y no trabaja sin necesidad en ellas.

143. P. ¿Cuál es el cuarto?

R. Honrar padre y madre.

144. P. ¿Quién honra á los padres?

R. El que los obedece, socorre y reverencia.

145. P. ¿Quiénes otros son entendidos por los padres?

R. Los mayores en edad, dignidad y gobierno.

146. P. ¿Cuál es el quinto?

R. No matar.

147. P. ¿Qué se manda en este mandamiento?

R. No hacer mal á nádie ni en hecho, ni en dicho, ni aún por deseo.

Aezcoan

Adoratcen edo ginestatcen duenac idolo edo jangoico faltsuetan.

Norc gueyo?

Agüerotan ginestatcen duenac edo usatcen duenac echiceria edo gauza superticosos.

Cein da bigarrena?

Aren icen sanduan juramentu vanoic ez eitea.

Norc errataugu eiten duela juramento vanoqui?

Juramentu eiten duenac eguiieic, justicieic eta necesidadeic gabe.

Eta becatu da juramentu eitea vanoqui criaturengatic?

[44] Bai jauna, cerengatic ayen beitan juramentu eiten beita Criaizaleari.

Cer remedio dago juramentu vanoic ez eiteco?

Acostumbratcea erratra bai edo ez, Cristoc eracusten daugun bezala.

Cein da irugarrena?

Sseyen santificatcea.

Norc santificatcen tu sseyac?

Meza osoa entzuten duenac eta gayetan necesidadeic gabe trabajatcen eztenac.

Cein da laugarrena?

Aitetamen onratcea.

Norc onratcen tu aitetamac?

Obedecitcen, socorratcen eta reverenciatcen tuenac.

Nor bertceic entendatcen da aitetamen icenas?

Gu beino gueyo direnac adinean, dignidadean eta gobernuan.

Cein da bozgarrena?

Yor ez iltcea.

Cer manatcen da mandamentu gontan?

Yori gaizquiric ez eitea ez obras, ez itces, eztare deseos.

Salazarais

Adoratcen edo ginesten duenac idolo
edo jangoico faltsuetan.

Norc gueago?

Agüerotan ginesten duenac edo usa-
tcen duenac echiceria edo gauza superti-
ciosoz.

Zoin da bigarna?

Aren nombre sanduan juramentu va-
noric ez eguitea.

Norc erraten dugu eguiten duela ju-
ramentu vanoqui?

Juramentu eguiten duenac eguiaric,
justiciaric eta necesidaderic bague.

Eta becatu daya juramentu eguitea
vanoqui criaturengatic?

[45] Bassona, cerengatic ayen baitan
juramentu eguiten baita Creazaleari.

Cer remedio da juramentu vanoric ez
eguiteco?

Acostumbratcea erratra bai edo ez,
Cristoc eracusten daucuna bezala.

Zoin da irurgarna?

Sseyen santificatcea.

Norc santificatcen tu sseyac?

Meza osoric entzuten duenac eta cai-
tan necesidaderic bague trabajatcen ez-
tenac.

Zoin da laurgarna?

Aitetamen onratcea.

Norc onratcen tu aitetamac?

Obedecitcen, socorratcen eta rever-
enciaticen tuenac.

Nor bereric entendatcen da aiteta-
men nombreaz?

Gu beño gueago drenac adinean, di-
nidadean eta gobernuan.

Zoin da borzgarna?

Ior ez iltcea.

Cer manatcen da mandamentu con-
tan?

Iori gaizquiric ez eguitea ez obraz, ez
itcez, eztare deseuyuz.

Roncalais

Adoratan edo ssinestan dionac idolo
edo jangueico falsiuetan.

Norc obroago?

Agüerotan ssinestan dionac edo usa-
tan dionac echiceria edo gaiza superti-
ciosoz.

Zoin da bigarna?

Aren icen saintuan juramentu vano-
ric ez eguitia.

Norc erraiten digu eguiten diola ju-
ramentu vanoqui?

Juramentu eguiten dionac eguiaric,
justiciaric eta nestateric bague.

Eta becatu deya juramentu eguitia
vanoqui criaturengatic?

[45] Baigina, cerengatic etan jura-
mentu eguiten baida Criazialari.

Cer erremedio dago juramentu vano-
ric ez eguiteco?

Acostumbratia erraitra bai edo ez,
Cristoc eratsuqitan daicun bicala.

Zoin da irurgarna?

Sseyen santificatia.

Norc santificatcen tu sseyac?

Meza osoric entzutan dionac eta que-
tan nestateric bague trabajatan ez dionac.

Zoin da laurgarna?

Aitetamen onratia.

Norc onratcen tu aitetamac?

Obedecitan, socorritan eta reveren-
ciatiat tionac.

Nor bereric entelegatan da aiteta-
men icenaz?

Gu beino obro drenac adinian, dini-
dadian eta goberniuan.

Zoin da borzgarna?

Ñor ez iltia.

Cer manatan da mandamentu con-
tan?

Ñori gassquiric ez eguitia ez obraz,
ez elez, eztare deseoz.

Espagnol

148. *P.* ¿Cuál es el sexto?
R. No fornicar.
149. *P.* ¿Qué se manda en este mandamiento?
[46] *R.* Que seamos limpios y castos en pensamientos, palabras y obras.
150. *P.* ¿Cuál es el séptimo?
R. No hurtar.
151. *P.* ¿Qué se manda en este mandamiento?
R. No quitar, ni tener, ni querer lo ajeno contra la voluntad de su dueño.
152. *P.* ¿Cuál es el octavo?
R. No levantar falso testimonio ni mentir.
153. *P.* ¿Qué se manda en este mandamiento?
R. No juzgar ligeramente mal del prójimo ni decir, ni oír sus defectos.
154. *P.* ¿Quién quebranta este mandamiento?
R. El que contra razon juzga, infama, descubre secreto ó miente.
155. *P.* ¿Qué se veda en el nono y décimo mandamiento?
R. Las codicias sensuales y deseo de hacienda.
156. *M.* Decid los mandamientos de la Santa Madre Iglesia.
R. Los mandamientos de la Santa Madre Iglesia son cinco.

El primero, oír misa entera todos los domingos y fiestas¹⁴ de guardar.

El segundo, confesar á lo menos [48] una vez en el año, ó antes si espera haber peligro de muerte ó si ha de comulgar.

Aezcoan

- Cein da seigarrena?
Lujuriasco becatuic ez eitea.
- Cer manatcen da mandamentu gontan?
[46] Izan guitela ssau eta casto pensamendu, itz eta obretan.
- Cein da zazpigarrrena?
Ez ebastea.
- Cer manatcen da mandamentu gontan?
Ez equentcea, ez iduquitcea, eta ez naizatea bertcen gauceic bere ssabein vorondatein contra.
- Cein da zortcigarrena?
Testimonio faltsuic ez goratcea ezta-re guezurric erratea.
- Cer manatcen da mandamentu gontan?
Ez ligeroqui projimoas gaizqui juzgatcea, ez erratea, eta ez aitcea aren defetoac.
- Norc austen du mandamentu gau?
- Arracioein contra juzgatcen duenac, fama equentcen, secretua descubritcen edo guezur erraten.
- Cer debecatcen da bedratci eta amarraren mandamentuetan?
- Codicia lurjieina eta deseo ontasunejina.
- Erran zquizu Elizama Sanduein mandamentuac.

*Elizama Sanduein mandamentuac
dira bortz.*

Lemessicoa, meza osoa entzutea igande gucietan eta goardatceco ssei egunetan.

Bigarren, urtean bein berere [48] cobesatcea, edo leno iltceco peligroic balimadu edo comecatu bear balimadu.

(14) O festas.

Salazarais

Zoin da seigarna?
 Lujuriazcobecaturic ez eguitea.
 Cer manatcen da mandamentu contan?
 [47] Izan guitela ssau eta casto pensamendu, itz eta obretan.
 Zoin da zazpigarna?
 Ez ebastea.
 Cer manatcen da mandamentu contan?
 Ez guentcea, ez edoquitcea, eta ez naizatea berzren gauzaric bere ssabearen vorondatearen contra.
 Zoin da zortcigarna?
 Testimonio faltsuric ez goratcea ezta-re guezurric erratea.
 Cer manatcen da mandamentu contan?
 Ez ligeroqui projimoaz gaizqui juzgatcea, ez erratea, eta ez aitcea aren defetoac.
 Norc quebrantatcen du mandamentu cau?
 Arracioaren contra juzgatcen duenac, famara guentcen, secretoa descubritcen edo guezur erraten.
 Cer pribatzen da bedratci eta amargarren mandamentuetan?
 Codicia lujuriarna eta deseyu ontarzunarna.
 Erran zquissu Elizama Sanduaren mandamentuac
Elizama Sanduaren mandamentuac tzu borz.
 Lena, meza osoric entzutea igande gucietan eta goardatceco ssei egunetan.
 Bigarna, urtean bein berere [49] confesatcea, edo len iltceco peligrorik balmadu edo comecatu bear balmadu.

Roncalais

Zoin da seigarna?
 Lujuriazço becaturic ez eguitia.
 Cer manatan da mandamentu contan?
 [47] Izan guitiala ssaiñ eta casto pensamentu, ele eta obretan.
 Zoin da zazpigarna?
 Ez ebastja.
 Cer mapatan da mandamentu contan?
 Ez guentzia, ez eroquitia, eta ez nai ecutzia berçen gaizaric bere nausiaren vorontatiaren contra.
 Zoin da zortcigarna?
 Testimonijo falsuric ez azcatia eztare guezurric erraitia.
 Cer mañatan da mandamentu contan?
 Ez arinqui projimuaz gassqui juzgatia, ez erraitia, eta ez entzutia aren defetuac.
 Norc austan du mandamentu caur?
 Arrazoÿaren contra juzgatan dionac, fama guentan, secretua descubritan edo guezur erraiten.
 Cer pribatan da bedratzu eta amargarren mandamentuetan?
 Codicia lujuriarna eta deseо ontarzunarna.
 Erran tzazu Elizama Saintiuaren mandamentiuaс.
Elizama Saintiuaren mandamentiuaс dra borz.
 Leina, meza osoric entzutia igante oro eta guardataco ssei egunetan.
 Bigarna, urtian bein bedrere [49] confesatcia, edo leinago iltaco peligrorik balmadu edo aqizatu biar barimadu.

Espagnol

El tercero, comulgar por Pascua Florida.

El cuarto, ayunar cuando lo manda la Santa Madre Iglesia.

El quinto, pagar diezmos y primicias á la Iglesia de Dios.

157. P. ¿Para qué son estos mandamientos?

R. Para mejor guardar los divinos.

158. M. Decid las obras de misericordia.

R. Las obras de misericordia son catorce: las siete espirituales y las siete corporales.

Las espirituales son estas:

La primera, enseñar al que no sabe.

La segunda, dar buen consejo al que lo ha menester.

La tercera, corregir al que yerra.

La cuarta, perdonar las injurias.

La quinta, consolar al triste.

La sexta, sufrir con paciencia las adversidades y flaquezas de nuestros prójimos.

La séptima, rogar á Dios por los vivos y los muertos.

Las corporales son estas:

La primera, visitar los enfermos.

[50] La segunda, dar de comer al hambriento.

La tercera, dar de beber al sediento.

La cuarta, redimir al cautivo.

La quinta, vestir al desnudo.

La sexta, dar posada al peregrino.

La séptima, enterrar los muertos.

159. P. ¿Por qué se llaman de misericordia?

R. Porque no se deben de justicia.

160. P. ¿Cuándo obligan de precepto?

Aezcoan

Irugarrena, Bazcoa Garizumacoetan comecatea.

Laugarrena, Elizama Sanduac manatcen duenean barurtcea.

Bozgarrena, decumac eta primiciac Jangoicoein Elizari pagatcea.

Cerendaco dira mandamentu guebec?

Jangoicoein mandamentuen obequi goardatceco.

Erran zquizu obra misericordiascoac.

Obra misericordiascoac dira amalaur: zazpi espiritualac eta zazpi corporalac.

Espiritualac dira guebec:

Lemessicoa eztaquienari eracustea.

Bigarrena, bear duenari consejonein ematea.

Irugarrena, gaizqui dailenein corrigitcea.

Laugarrena, injurien barcatcea.

Bozgarrena, tristen consolatcea.

Seigarrena, gure projimoein aversidae eta flaquezac paciencieiqui sufritcea.

Zazpigarrena, vicien eta ilengatic Jangoicoari oracio eitea.

Corporalac dira guebec:

Lemessicoa, erien visitatcea.

[50] Bigarrena, goseac dagonari sstra ematea.

Irugarrena, egarriac dagonari edatra ematea.

Laugarrena, cautivoen rescatatcea.

Bozgarrena, bilussien veztitcea.

Seigarrena, pelegrinoei ostatu ematea.

Zazpigarrena, ilen oztea.

Cerengatic deitcen dira misericordiascoac?

Zor eztirelacos justicias.

Noiz obligatzauta becatuein pean?

Salazarais

Irurgarna, Bazcoa Garizomacoetan comecatcea.

Laurgarna, Elizama Sanduac manatcen duenean barurtcea.

Borzungarna, tecumac eta primiciac Jangoicoaren Elizari pagatcea.

Certaco dra mandamentu cuec?

Jangoicoaren mandamentuen obequi goardatceco.

Erran zquissu obra misericordiazcoac.

Obra misericordiazcoac tzu amalaur: zazpi espiritualac eta zazpi corporalac.

Espiritualac tzu cuec:

Lena, eztaquienari eracustea.

Bigarna, bear duenari consejo onaren ematea.

Irurgarna, gaizqui dablenaren corrigeitcea.

Laurgarna, injurien parcatcea.

Borzungarna, tristen consolatcea.

Seigarna, gure projimoaren aversidade eta flaquezac pacienciarequin sufritcea.

Zazpigarna, vicien eta ilengatic Jangoicoari otoi eguitea.

Corporalac tzu cuec:

Lena, erien visitatcea.

[51] Bigarna, gose duenari ssatra ematea.

Irurgarna, egarri duenari edatra ematea.

Laurgarna, cautivoen rescatatcea.

Borzungarna, bulucien veztitcea.

Seigarna, pelegrinoer ostattu ematea.

Zazpigarna, ilen orztea.

Cerengatic deitcen dra misericordiazcoac?

Zor eztrelacos justiciaz.

Noiz obligatcen die becatuaren pean?

Roncalais

Irurgarna, Bazcua Goressimacuetan atizatia.

Laurgarna, Elizama Saintiuac manatan dionian barurtia.

Borzungarna, decumac eta primiciac Jangueicuaren Elizari pacatia.

Certaco dra mandamentu cuec?

Jangueicuaren mandamentuen obequiago guardataco.

Erran tzazu obra misericordiazcuac.

Obra misericordiazcuac dra amalaur: zazpi espiritualac eta zazpi corporalac.

Espiritualac dra cuec:

Leina, ez daquionari eratsuquitia.

Bigarna, biar dionari consejo onaren emoitia.

Irurgarna, gassqui dabilenaren corrigeitcia.

Laurgarna, injurien parcatia.

Borzungarna, tristen consolatia.

Seigarna, gore projimuaren aversidade eta flaquezac pacienciarequi sufritia.

Zazpigarna, viciez eta ilez Jangueicuari otoi eguitia.

Corporalac dra cuec:

Leina, erien visitatia.

[51] Bigarna, gose dionari ssatra emoitia.

Irurgarna, egarri dionari edatra emoitia.

Laurgarna, cautivuen rescatatia.

Borzungarna, belainciuen veztitia.

Seigarna, pelegrinuer ostattu emoitia.

Zazpigarna, ilen ñortzia.

Cerengatic deitan dra misericordiazcuac?

Zor ez drelacoz justiciaz.

Noiz obligatan dei becatiaren pean?

Espagnol

R. En necesidades, que á juicio de hombres discretos sean graves.

161. *Cuarta parte, en que se declaran los sacramentos que se han de recibir.*

162. *M.* Ya hemos visto cómo sabeis lo que habeis de creer, orar y obrar; veamos cómo sabeis lo que habeis de recibir, que es lo postrero. Decid los sacramentos.

R. Los sacramentos de la Santa Madre Iglesia son siete.

Los cinco primeros son de necesidad, de hecho ó de voluntad, sin los cuales no se puede salvar el hombre si los deja por menosprecio; los otros dos son de voluntad.

[52] El primero, bautismo.

El segundo, confirmacion.

El tercero, penitencia.

El cuarto, comunión.

El quinto, extremauncion.

El sexto, órden.

El séptimo, matrimonio.

163. *P.* ¿Qué cosas son los sacramentos?

R. Son unas señales exteriores, instituidas por Cristo nuestro Señor para darnos por ellas su gracia y las virtudes.

164. *P.* ¿Qué cosa es gracia?

R. Es un ser divino, que hace al hombre hijo de Dios y heredero del cielo.

165. *P.* ¿Qué virtudes dan los sacramentos juntamente con la gracia?

R. Principalmente tres, teologales y divinas.

166. *P.* ¿Cuáles son?

R. Fe, esperanza y caridad.

167. *P.* ¿Qué cosa es fe?

Aezcoan

Necesidadeac grave direnean, guizon discrecio dutenen juicioan.

Laugarren partea, ceintan eracusten beitira recibitu bear diren sacramentuac.

Icusiugu nola daquizun cer beauzun ginetsi, oracio ein eta obratu; icus zagun nola daquizun cer beauzun recibitu, cein beita azquena. Erran zquizu sacramentuac.

Elizama Sanduein sacramentuac dira zazpi.

Lemessico bortzac dira necesidades-coac, obras edo vorondatescoac, cein ga-be ezpeiteique salva guizona uzten beitu menosprios; bertce biac dira voronda-tescoac.

[52] Lemessicoa, bateyatcea.

Bigarrena, confirmatcea.

Irugarrena, cobesatcea.

Laugarrena, comecatcea.

Bozgarrena, oliatcea.

Seigarrena, ordenatcea.

Zazpigarrena, matrimonioa.

Cer gauza dira sacramentuac?

Dira señale aguerri batzuc, Cristo gure Jaunac instituituac gayetas emate-co guri bere gracia eta virtuteac.

Cer da gracia?

Da izate divino bat, ceinec eiten bei-tu guizona Jangoicoein seme eta ceruco eredero.

Cer virtute emataute sacramentuec gracieiqui bat?

Principalqui irur, teologale eta divi-noac.

Cein dira?

Fede, esperanza eta caridadea.

Cer da feda?

Salazarais

Necesidadeac grave drenean, guizon discrecio dienen juicioan.

*Laurgarren partea, zointan eracusten baitra
recibitu bear dren sacramentuac.*

Icusi ssugu nola daquissun cer bear ssun ginetsi, oracio egun eta obratu; icus zagun nola daquissun cer bear ssun recibitu, zoin baita azquena. Erran zquissu sacramentuac.

*Elizama Sanduaren sacramentuac
tzu zazpi.*

Lemicico bortzac tzu necesidadezcoac, obraz edo vorondatezcoac, zoin bague eztieiquezu salva guizona uzten batu menosprecioz; berce biac tzu vorondatezcoac.

[53] Lena, bateatcea.
Bigarna, confirmatcea.
Irurgarna, confesatcea.
Laurgarna, comecatcea.
Borzungarna, oliatcea.
Seigarna, ordenatcea.
Zazpigarna, matrimonioa.
Cer gauza dra sacramentuac?

Tzu señale claro batzu, Cristo gure Jaunac instituitric caitaz emateco guri bere graciara eta virtuteac.

Cer da graciara?

Zu izaite divino bat, zoinec eguiten baitu guizona Jangoicoaren seme eta ceuriko eredero.

Cer virtute ematen die sacramentuec graciarequin batean?

Principalqui irur, teologale eta divino.

Zoin dra?

Fedea, esperanzara eta caritatea.

Cer da fedea?

Roncalais

Nestatiac grave drenian, guizon disrecio deinen urdupenian.

*Laurgarnen partia, zointan eratsuquitan
baidra recibitu biar dren sacramentuac.*

Ecusi diguzu nola daquizun cer biar tcuan ssinetsi, oracione egun eta obratu; ecus tzagun nola daquizun cer biar tcuan recibitu, zoin baita azquena. Erran tzazu sacramentuac.

*Elizama Saintiuaren sacramentuac
dra zazpi.*

Lein borzac dra nestatezcuac, obraz edo vorontatezcuac, zoinac bague ez dai-teque salva guizona, eitztan batu menosprecioz; berce biac dra vorontatezcuac.

[53] Leina, batissatia.
Bigarna, confirmatio.
Irurgarna, confesatio.
Laurgarna, atizatia.
Borzungarna, oliatia.
Seigarna, ordenatio.
Zazpigarna, matrimonioa.
Cer gaiza dra sacramentuac?

Dra señale aguiri banac, Cristo gore Geinac instituitruc quetaz emoiteko guri bere gracia eta virtutiac.

Cer da gracia?

Da izaitia divino bat, zoinec eguiten baidu guizona Jangueicuaren seme eta ceuriko eredero.

Cer virtute emoiten dei sacramentiuec graciarequi batian?

Principalqui irur, teologale eta divino.

Zoin dra?

Fea, esperanza eta caritatio.

Cer da fea?

Espagnol

R. Creer lo que no vimos, porque Dios lo ha revelado.

168. P. ¿Qué cosa es esperanza?

R. Esperar la gloria, mediante la gracia de Dios y nuestras buenas obras.

169. P. ¿Qué cosa es caridad?

R. Amar á Dios sobre todas las cosas y á nuestros prójimos como á nosotros mismos, habiéndonos con [54] ellos como quisiéramos que se hubiesen con nosotros.

170. P. ¿Para qué fué instituido el sacramento del bautismo?

R. Para quitar el pecado original, y otro cualquiera que hubiere en el que se bautiza.

171. P. ¿Qué es pecado original?

R. Aquel con que todos nacemos, heredado de nuestros primeros padres.

172. P. ¿Para qué es el sacramento de la confirmacion?

R. Para confirmarnos y fortalecernos en la fe que recibimos¹⁵ en el bautismo.

173. P. ¿Para qué es el sacramento de la penitencia?

R. Para perdonar los pecados cometidos después del bautismo.

174. P. ¿Qué pecados son estos?

R. Los mortales, y tambien los veniales.

175. P. ¿Qué es pecado mortal?

R. Es decir, hacer, pensar ó desear algo contra la ley de Dios en materia grave.

176. P. ¿Por qué se llama mortal?

R. Porque mata el alma del que le hace.

177. P. ¿Qué partes tiene la penitencia para quitar el pecado mortal?

R. Tres.

[56] 178. P. ¿Cuáles son?

Aezcoan

Icusi eztugunein ginestea, ceren Jangoicoac revelatu beitu.

Cer da esperanza?

Esperatcea loria, Jangoicoein graciein eta gure obra onen medios.

Cer da caradadea?

Jangoicoein onestea gauza gucien gainetic eta gure projimoa gauren buruac bezala, eiten duguleic [54] ayequi nai guinduquen bezala ayec ein cezaten gurequi.

Cerendaco izan ce instituitua bateyatceco sacramentua?

Becatu originalein equentceco, eta bertce ceinein izan dain bateyatcen de-nein beitan.

Cer da becatu originala?

Da gura ceinequi gucioc jayotcen beiquiria, eredatuic gure lemessico aite-tamenganic.

Cerendaco da confirmatceco sacramentua?

Confirmatceco eta fortalecitceco bateyatcean recibitu guinduen fedean.

Cerendaco da cobesatceco sacramen-tua?

Bateyatuas gueros becatu ein tugu-nen barcatceco.

Cer becatu dira guebec?

Mortalac, baitare venialac.

Cer da vecatu mortala?

Da erratea, eitea, pentsatcea edo de-seatcea cerbeit Jangoicoein leguein contra materia gravean.

Cerengatic deitcen da mortala?

Ceren iltcen beitu eiten duenein ari-ma.

Cer parte itu cobesatceco sacramen-tuac becatu mortalein equentceco?

Irur.

[56] Cein dira?

(15) O recibimos.

Salazarais

Icusi eztugunaren ginestea, cerengatic Jangoicoac revelatu bai.

Cer da esperanzara?

Esperatcea loriara, Jangoicoaren graciaren eta gure obra onen medioz.

Cer da caritatea?

Jangoicoaren onestea gauza gucien gañetic eta gure projimoa guauren buruac bezala, eguiten dugularic [55] ayequin nai guinuquena bezala ayec eguin lezayen gurequin.

Certaco izan cen instituitric bateatceco sacramentua?

Becatu originalaren guentceco, eta berce zoinaiden izan dadien bateatcen denaren baitan.

Cer da becatu originala?

Zu cura zoinequin gucioc sortcen baigra, eredatric gure lemicico aitetamenganic.

Certaco da confirmatceco sacramentua?

Confirmatceco eta fortalecitceco bateatcean recibitu guinuen fedeian.

Certaco da confesatceco sacramentua?

Bateatzuz gueroz becatu eguin tuguennen parcatceco.

Cer becatu dra cuec?

Mortalac, baitare venialac.

Cer da becatu mortala?

Zu erratea, eguitea, pentsatcea edo deseatcea cerbait Jangoicoaren leguearen contra materia gravean.

Cerengatic deitzen da mortal?

Cerengatic iltzen baitu eguiten dueñaren arimara.

Cer parte tu confesatceco sacramentuac becatu mortalaren guentceco?

Irur.

[57] Zoin dra?

Roncalais

Ecusi ez digunaren ssinestia, ceren Jangueicuac revelatu bai.

Cer da esperanza?

Esperatia gloria, Jangueicuaren graciaren eta gore obra onen medioz.

Cer da caritatia?

Jangueicuaren maitecutia gaiza guciuen gainetic eta gore projimua guiauren buriua bicala, eguiten [55] digularic equi nai guinoquen bicala ec eguin lecein gorequi.

Certaco izan cen instituitruc batissa-taco sacramentiua?

Becatu originalaren guentaco, eta berce zoinaiden izan dein batissatan de-nian.

Cer da becatu originala?

Da cura zoinequi guciuac sortan bai-gra, eredatruc gorelein aitetamenganic.

Certaco da confirmataco sacramen-tiuia?

Confirmataco eta fortalecitaco batissatian recibitu guinion fean.

Certaco da confesataco sacramentiua?

Batissatuz guero becatu eguin tiguennen parcataco.

Cer becatu dra cuec?

Mortalac, baitare venialac.

Cer da becatu mortala?

Da erraitia, eguitia, pensatia edo de-seatia cerbait Jangueicuaren leguiaren contra materia gravian.

Cerengatic deitan da mortal?

Ceren iltzan baidu eguiten dionaren arima.

Cer parte tu confesataco sacramen-tiuac becatu mortalaren guentaco?

Irur.

[57] Zoin dra?

Espagnol

R. Contricion de corazon, confession de boca y satisfaccion de obra.

179. P. ¿Y es menester siempre que uno cae en pecado mortal, confesarse luego para que se le perdone?

R. Bien seria, pero no es necesario.

180. P. ¿Pues qué ha de hacer?

R. Tener verdadero dolor de sus pecados, con propósito de enmendarse, y confesarse cuando lo manda la Santa Madre Iglesia.

181. P. ¿Qué cosa es pecado venial?

R. Es una disposicion del pecado mortal.

182. P. ¿Por qué se llama venial?

R. Porque ligeramente cae el hombre en él, y ligeramente se le perdona.

183. P. ¿Por cuántas cosas¹⁶ se perdonan?

R. Por nueve.

184. P. ¿Cuáles son?

R. La primera, por oir misa.

La segunda, por comulgar.

La tercera, por decir la confession general.

La cuarta, por bendicion episcopal.

La quinta, por agua bendita.

[58] La sexta, por pan bendito.

La séptima, por decir el Paternóster.

La octava, por oir sermon.

La nona, por golpe de pechos, pidiendo á Dios perdon.

185. P. ¿Para qué es el Santísimo Sacramento de la comunión?

R. Para que recibiendo dignamente, sea mantenimiento de nuestras almas y nos aumente la gracia.

186. P. ¿Qué recibís en el Santísimo Sacramento de la comunión?

R. A Cristo verdadero Dios y hom-

Aezcoan

Biotcesco dolorea, agosco cobesatcea eta obrasco satisfacioa.

Eta bat erortcen den aldioro becatu mortalean, bear da bereala cobesatu barca daquion?

On litzateque, baya ezta necesario.

Cer ein bear du bada?

Bear du iduqui bere becatues dolore eguiasco bat, emendatceco propositoiqui, eta cobesatceco Elizama Sanduac manatcen duenean.

Cer da becatu veniala?

Da becatu mortalein disposicio bat.

Cerengatic deitcen da veniala?

Cerengatic gartan guizona ligeroqui erortcen beita, eta ligeroqui barcatcen beitzayo.

Cembat gauzas barcatcen da?

Bedratcis.

Cein dira?

Lemessicoa, meza entzuteas.

Bigarrena, comecatceas.

Irugarrena, cobesio generala errateas.

Laugarrena, obispoein bedeicioas.

Bozgarrena, ur bedeicatuas.

[58] Seigarrena, ogui bedeicatuas.

Zazpigarrena, Aitagurea errateas.

Zortcigarrena, pedricu aitceas.

Bedratcigarrena, bularretan golpe emateas, escatus Jangoicoari barcamendu.

Cerendaco da comecatceco Sacramentu Sandua?

Recibitzen deleic dinoqui, izan dain gure arimen mantenimentua eta aumenta dazagun gracia.

Cer recibitzauzu comecatceco Sacramentu Sanduan?

Cristo Jangoico eta guizon eguiascoa,

(16) O cosa.

Salazarais

Biotcezco dolorea, agozco confesatcea eta obrazco satisfacioa.

Eta bat erortcen den aldioro becatu mortalean, bear daya bereala confesatu parca daquion?

On cinuque, baya etzu necesario.

Cer eguna bear du bada?

Bear zu edoqui bere becatuez dolore eguiazko bat, emendatceco propositore-quin, eta confesatceco Elizama Sanduac manatzen duenean.

Cer da vecatu veniala?

Zu becatu mortalaren disposicio bat.

Cerengatic deitzen da venial?

Cerengatic cartan guizona ligeroqui erortzen baita, eta ligeroqui parcatzen baizayo.

Zomat gauzaz parcatzen da?

Bedratciz.

Zoin dra?

Lemicicoa, meza entzuteaz.

Bigarna, comecatceaz.

Irurgarna, confesio generala errateaz.

Laurgarna, obispoaren bendicioaz.

Borzungarna, ur benedicatuaz.

[59] Seigarna, ogui benedicatuaz.

Zazpigarna, Aitagureara errateaz.

Zortcigarna, predicu aitceaz.

Bedratcigarna, bularretan golpe emateaz, galdinez Jangoicoari parcamendu.

Certaco da comecatceco Sacramentu Sandua?

Recibitzen delaric dinoqui, izan daien gure arimen mantenimentu eta aumenta dazaicun graciara.

Cer recibitzen ssu comecatceco Sacramentu Sanduan?

Cristo Jangoico eta guizon eguiaz-

Roncalais

Biotcezco doloria, abazco confesatia eta obrazco satisfacionia.

Eta bat erortan den aldioro becatu mortalian, biar deya bertan confesatu parca daquion?

On laiteque, baya ez da necesario.

Cer eguna biar du bada?

Biar du ecun bere becatuez dolore eguiazko bat, emendataco propositore-qui, eta confesataco Elizama Saintiua manatan dionian.

Cer da becatu veniala?

Da becatu mortalaren disposicion bat.

Cerengatic deitan da venial?

Cerengatic cartan guizona arinqui erortan baida, eta arinqui parcatan baizau.

Zomat gaizaz parcatan da?

Bedratzuz.

Zoin dra?

Leina, meza entzutiaz.

Bigarna, atizatiaz.

Irurgarna, confesione generala errai-tiaz.

Laurgarna, obispuaaren bendicioniaz.

Borzungarna, ur benedicatuaz.

[59] Seigarna, ogui benedicatuaz.

Zazpigarna, Aitagoria erraitiaz.

Zortcigarna, sermon entzutiaz.

Bedratzugarna, burarretan golpe emoitiaz, escatan Jangueicuari parcamentu.

Certaco da atizataco Sacramentu Saintiua?

Recibitan delaric dinoqui, izan dein gore arimen mantenimentu eta aumenta daquigun gracia.

Cer recibitan tzu atizataco Sacramen-tu Saintiuan?

Cristo Jangueico eta guizon eguiaz-

Espagnol

bre, que está verdaderamente en el Santísimo Sacramento del altar.

187. P. ¿Para qué es el sacramento de la extremauncion?

R. Para tres cosas.

188. P. ¿Cuáles son?

R. La primera, para quitar los rastros y reliquias de la mala vida pasada.

La segunda, para dar esfuerzo al alma contra las tentaciones del demonio.

La tercera, para dar salud al cuerpo si le conviene.

189. P. ¿Para qué es el sacramento de la órden?

R. Para consagrar y ordenar dignos ministros de la Iglesia, como son sacerdotes, diáconos y subdiáconos.

[60] 190. P. ¿Para qué es el sacramento del matrimonio?

R. Para casar y dar gracia á los casados, con la cual vivan entre sí pacíficamente y crien hijos para el cielo.

191. *Los pecados capitales son siete.*

El primero, soberbia.

El segundo, avaricia.

El tercero, lujuria.

El cuarto, ira.

El quinto, gula.

El sexto, envidia.

El séptimo, pereza.

192. P. ¿Por qué llamasteis pecados capitales á los siete que comunmente se llaman mortales?

R. Llámense capitales, porque son cabezas, como fuentes y raíces de otros vicios, que de ellos nacen, y llamarse mortales no les cuadra tan bien, pues muchas veces no son más que veniales.

193. P. ¿Cuándo son mortales?

Aezcoan

cein beitago eguiaski aldareco Sacramentu Sanduan.

Cerendaco da oliatceco sacramentua?

Irur gaucetaco.

Cein dira?

Lemessicoa, lenoco vici gaisstoein mancha eta reliquien equentceco.

Bigarrena, arimari indar emateco demonioein tentacioen contra.

Irugarrena, gorputzari osasunein emateco conveni bazayo.

Cerendaco da ordenatceco sacramentua?

Consagratceco eta ordenatceco Eli- cein ministro dinoac, nola beitira apezac, diaconoac eta sudiacoac.

[60] Cerendaco da matrimonioco sacramentua?

Ezcontceco eta ezcondei emateco gracia, ceinequi baquean elcarren artean vici izan diten eta umeac az zquiten ceruko.

Becatu capitalac dira zazpi.

Lemessicoa, soberbia.

Bigarrena, avaricia.

Irugarrena, lujuria.

Laugarrena, ira.

Bozgarrena, gula.

Seigarrena, invidia.

Zazpigarrena, pereza.

Cerengatic deitu ituzu becatu capitalac comunqui mortalac deitcen diren zazpiac?

Deitcen dira capitalac, ceren beitira bertce vicio gayetaic jayotcen direnen buru, iturri eta zain bezala, eta mortalac deitcea etzaye cuadratcen guein ongui, bada anitz aldis¹⁷ eztira venialac beicic.

Noiz dira mortalac?

(17) O *aldiz*; instrumentalala beti <s>-z idarzi duenez, adibide hau hutsa dela dirudi.

Salazarais

coa, zoin baitago eguiazqui aldareco Sacramento Sanduan.

Certaco da oliatceco sacramentua?

Irur gauzataco.

Zoin dra?

Lena, lenagoco vici gasstoaren mancha eta reliquien guentceco.

Bigarna, arimari indar emateco demonioaren tentacioen contra.

Irurgarna, corputzari osasunaren emateco conveni bazayo.

Certaco da ordenatceco sacramentua?

Consagratoceco eta ordenatceco Elizaren ministro dinoac, nola bairra apezac, diaconoac eta sudiacoac.

[61] Cerendaco da matrimonioco sacramentua?

Casatceco eta casatuer emateco gracia, zoinequin baquean alcarren artean vici izan ten eta ume az zayen cerualaco.

Becatu capitalac tzu zazpi.

Lena, soberbiara.

Bigarna, avariciara.

Irurgarna, lujuriara.

Laurgarna, irara.

Borzungarna, gulara.

Seigarna, invidiara.

Zazpigarna, prezara.

Cerengatic deitu chu becatu capitalac comunzqui mortal deitcen dren zazpiac?

Deitcen tzu capitalac, cerengatic baira berce vicio cayetaric sortcen drenen buru, iturri eta erro bezala, eta mortalac deitcea etciayezu cuadratzen cain ongui, bada anitz aldiz etzu venialac baicic.

Noiz dra mortalac?

Roncalais

cua, zoin baidago eguiazqui altareco Sacramento Saintuan.

Certaco da oliataco sacramentua?

Irur gaizataco.

Zoin dra?

Leina, leinagoco vici gasstuaren mancha eta reliquien guentaco.

Bigarna, arimari indar emoiteco demoniaren tentacionen contra.

Irurgarna, corpizari osagarriren emoiteco conveni bazau.

Certaco da ordenataco sacramentua?

Consagrataco eta ordenataco Elizaren ministro dinuac, nola baidra apezac, diaconuac eta sudiacionuac.

[61] Cerentaco da matrimonioco sacramentua?

Bordaltaco eta bordaltiuer emoiteco gracia, zoinequi baquian alcar vici izan tian eta aur az tcein ceuriaraco.

Becatu capitalac dra zazpi.

Leina, soberbia.

Bigarna, avaricia.

Irurgarna, lujuria.

Laurgarna, ira.

Borzungarna, gula.

Seigarna, invidia.

Zazpigarna, preza.

Cerengatic deitu dutzu becatu capitalac comunzqui mortal deitan dren zazpiac?

Deitan dra capitalac, ceren baidra berce vicio quetaric sortan drenen buru, iturri eta izorro bicala, eta mortalac deitia ez zabei cuadratan cain onqui, bada anich aldiz ez dra venialac baicic.

Noiz dra mortalac?

Espagnol

R. Cuando son contra la caridad de Dios y del prójimo.

194. P. ¿Cuándo son contra la caridad?

R. Cuando por ellos se quebranta algun mandamiento de Dios ó de la Iglesia en cosa grave.

195. P. ¿Qué es soberbia?

R. Un apetito desordenado de ser preferido á otros.

[62] 196. P. ¿Qué es avaricia?

R. Un apetito desordenado ó deseo de hacienda.

197. P. ¿Qué es luxuria?

R. Un apetito desordenado de sucios y carnales deleites.

198. P. ¿Qué es ira?

R. Un apetito desordenado de venganza.

199. P. ¿Qué es gula?

R. Un apetito desordenado de comer y beber.

200. P. ¿Qué es envidia?

R. Un pesar del bien ajeno.

201. P. ¿Qué es accidia ó pereza?

R. Un caimiento de ánimo en bien obrar.

202. *Contra estos siete vicios hay siete virtudes.*

Contra soberbia, humildad.

Contra avaricia, largueza.

Contra luxuria, castidad.

Contra ira, paciencia.

Contra gula, templanza.

Contra envidia, caridad.

Contra pereza, diligencia.

203. *Los enemigos del alma de que hemos de huir.*

El primero es el mundo.

El segundo, el demonio.

El tercero, la carne.

Aezcoan

Jangoicoein eta projimoein carida-dein contra direleic.

Noiz dira caridadein contra?

Gayetas Jangoicoein edo Elicein cembeit mandamentu austen denean gauza anditan.

Cer da soberbia?

Bertceac beino gueyo izateco apetitu desordenatu bat.

[62] Cer da avaricia?

Ontasunein apetitu edo deseo desordenatu bat.

Cer da luxuria?

Araguiein deleite ciquinen apetitu desordenatu bat.

Cer da ira?

Mendecatceco apetitu desordenatu bat.

Cer da gula?

Sstateco eta edateco apetitu desordenatu bat.

Cer da invidia?

Bercen onein pena bat.

Cer da pereza edo afertasuna?

Obra onen eiteco animu falta.

Zazpi vicio gueben contra dira zazpi virtute.

Soberbiein contra, umildadea.

Avariciein contra, largueza.

Lujuriein contra, castidadea.

Irein contra, paciencia.

Gulein contra, templanza.

Invidiein contra, caridadea.

Perecein contra, diligencia.

Arimein etsayac ceinenganic escapatu bearbeitugu.

Lemessicoa da mundua.

Bigarrena, demonioa.

Irugarrena, araguia.

Salazarais

Jangoicoaren eta projimoaren caritarearen contra drenean.

Noiz dra caritatearen contra?

Caitaz Jangoicoaren edo Elizaren zomait mandamentu quebrantatzen denian gauza anditan.

Cer da soberbiara?

Berceac beño gueago izateco apetito desordenatu bat.

[63] Cer da avariciara?

Ontarzunaren apetito edo deseyu desordenatu bat.

Cer da lujuriara?

Araguiaren deleite ciquinen apetito desordenatu bat.

Cer da irara?

Mendecatceco apetito desordenatu bat.

Cer da gulara?

Ssateco eta edateco apetito desordenatu bat.

Cer da invidiara?

Berzen onaren pena bat.

Cer da preza edo agüertarzuna?

Obra onen eguiteco animo falta bat.

Roncalais

Jangueicuaren eta projimuaren caritatiaren contra drenian.

Noiz dra caritatarien contra?

Quetaz Jangueicuaren edo Elizaren zomait mandamentu austan denian gaiiza anditan.

Cer da soberbia?

Berciac beino obro izaiteco apetito desordenatu bat.

[63] Cer da avaricia?

Ontarzunaren apetito edo desejo desordenatu bat.

Cer da lujuria?

Araguiaren placer ciquinen apetito desordenatu bat.

Cer da ira?

Mendecatako apetito desordenatu bat.

Cer da gula?

Ssateco eta edateco apetito desordenatu bat.

Cer da invidia?

Bercen onaren tristuria bat.

Cer da preza edo aurertasuna?

Obra onen eguiteco animo falta bat.

Zazpi vicio cuen contra tzu zazpi virtute.

Soberbiaren contra, umildadea.
Avariciaren contra, larguezara.
Lujuriaren contra, castidadia.
Iraren contra, paciencia.
Gularen contra, templanzara.
Invidiaren contra, caritatea.
Prezaren contra, diligencia.

Arimaren etsayac zoinenganic iesi eguin bear baitugu.

Lena zu mundua.
Bigarna, demonioa.
Irurgarna, araguia.

Zazpi vicio cuen contra badra zazpi virtute.

Soberbiaren contra, umildadia.
Avariciaren contra, larguezza.
Lujuriaren contra, castidadia.
Iraren contra, paciencia.
Gularen contra, templanza.
Invidiaren contra, caritatia.
Prezaren contra, diligencia.

Arimaren enemiguac zoinenganic iesi biar baidigu.

Leina da mundiua.
Bigarna, demoniua.
Irurgarna, araguia.

Espagnol

204. P. ¿Cómo se huye del mundo?

R. Este se huye con menosprecio de sus pompas y vanidades.

[64] 205. P. ¿Cómo se huye del demonio?

R. Con oración y humildad.

206. P. ¿Cómo se huye de la carne?

R. Esta se vence con asperezas, disciplinas y ayunos: este es el mayor enemigo, porque la carne no la podemos echar de nosotros, al mundo y al demonio sí.

207. *Las virtudes teologales son tres.*

La primera, fe.

La segunda, esperanza.

La tercera, caridad.

208. *Las virtudes cardinales son cuatro.*

La primera, prudencia.

La segunda, justicia.

La tercera, fortaleza.

La cuarta, templanza.

209. *Los sentidos corporales son cinco.*

El primero, ver con los ojos.

El segundo, oír con los oídos.

El tercero, gustar con la boca.

El cuarto, oler con las narices.

El quinto, tocar con las manos.

210. P. ¿Para qué nos dió Dios los sentidos y todos los demás miembros?

R. Para que con todos le sirviésemos en todas cosas.

211. *Las potencias del alma son tres.*

[66] Memoria, entendimiento y voluntad.

212. P. ¿Para qué nos dió Dios la memoria?

R. Para acordarnos de él y de sus beneficios.

213. P. ¿Para qué nos dió el entendimiento?

Aezcoan

Nola escapatzen da mundueinganic?

Aren anditasun eta vanidaden menosprecios.

[64] Nola escapatzen da demonioeinganic?

Oracio eta umildades.

Nola escapatzen da araguieinganic?

Mortificacio, disciplina eta barures: gau da etsaic andiena, cerengatic aragua ezpeitzaquegu bota gureganic, baya bai mundua eta demonioa.

Virtute teologalac dira irur.

Lemessicoa, fedea.

Bigarrena, esperanza.

Irugarrena, caridadea.

Virtute cardinalac dira laur.

Lemessicoa, prudencia.

Bigarrena, justicia.

Irugarrena, fortaleza.

Laugarrena, templanza.

Gorputzein sentidoac dira bortz.

Lemessicoa, beguies icustea.

Bigarrena, bearries aitcea.

Irugarrena, agoas gustatcea.

Laugarrena, sudurres usmatcea.

Bozgarrena, escues uquitcea.

Cerendaco eman dauzquigu Jangoicoac sentidoac eta bertce miembro guciac?

Gucietas cervitza guindezan gauza gucietan.

Arimein potenciac dira irur.

[66] Memoria, entendimentua eta vorondatea.

Cerendaco Jangoicoac eman zagu memoria?

Oreit guiten artas eta aren beneficietas.

Cerendaco eman zagu entendimendua?

Salazarais

Nola iesi eguiten da munduarenganic?
 Aren anditarzun eta vanidaden menosprecioz.
 [65] Nola iesi eguiten da demonioaren ganic?

Oracio eta umildadez.

Nola iesi eguiten da araguiarenganic?

Mortificacio, diciplina eta barurez: cau zu etsairic andiena, cerengatic araguiia ezpaitoquegu egotz gureganic, baya bai mundua eta demonioa.

Virtute teologalac tzu irur.

Lena, fedea.

Bigarna, esperanzara.

Irurgarna, caritatea.

Virtute cardinalac tzu laur.

Lena, prudenciara.

Bigarna, justiciara.

Irurgarna, fortalezara.

Laurgarna, templanzara.

Corputzaren sentidoac tzu borz.

Lena, beguiez icustea.

Bigarna, bearriez aitcea.

Irurgarna, agoaz gustatcea.

Laurgarna, sudurrez urrin eguitea.

Borzungarna, escuez onquitcea.

Certaco eman dauzcu Jangoicoac sentidoac eta berce miembro guciac?

Guciez cervitzta guinezan gauza gucietan.

Arimaren potenciac tzu irur.

[67] Memoriara, entendamentua eta vorondatea.

Certaco Jangoicoac eman zaucun memoriara?

Orit guiten artaz eta aren beneficioez.

Certaco eman zaucun entendamendua?

Roncalais

Nola ūestan da mundiuarenganic?
 Aren anditarzun eta vanidaden menosprecioz.
 [65] Nola ūestan da demoniuaren ganic?

Oracione eta umildadez.

Nola ūestan da araguiarenganic?

Mortificacione, diciplina eta barurez: caur da enemigorik andiena, cerengatic araguiia ez baidroquegu egoch goreganic, baya bai mundiu eta demoniuia.

Virtute tiologalac dra irur.

Leina, fea.

Bigarna, esperanza.

Irurgarna, caritatis.

Virtute cardinalac dra laur.

Leina, prudencia.

Bigarna, justicia.

Irurgarna, fortaleza.

Laurgarna, templanza.

Corpizaren sentiduac dra borz.

Leina, beguiez ecustia.

Bigarna, biarriez entzutia.

Irurgarna, abaz testatia.

Laurgarna, sudurrez quño eguitia.

Borzungarna, esquiez tocatia.

Certaco emon daizcu Jangueicuac sentidoac eta berce miembro guciac?

Orotaz cervucha guinezan gaiza gucietan.

Arimaren potencia[c] dra irur.

[67] Memoria, entendimentua eta vorontatia.

Certaco Jangueicuac emon zaicun memoria?

Guart guitian artaz eta aren beneficietaz.

Certaco emon zaicun entendimendua?

Espagnol

R. Para reconocer á nuestro Señor y pensar en él.

214. P. ¿Para qué nos dió la voluntad?

R. Para que le amemos como á suma bondad, y al prójimo por él.

215. *Los dones del Espíritu Santo son siete.*

El primero, don de sabiduría.

El segundo, don de entendimiento.

El tercero, don de consejo.

El cuarto, don de ciencia.

El quinto, don de fortaleza.

El sexto, don de piedad.

El séptimo, don de temor de Dios.

216. *Los frutos del Espíritu Santo son doce.*

El primero, caridad.

El segundo, paz.

El tercero, longanitud.

El cuarto, benignidad.

El quinto, fe.

El sexto, continencia.

El séptimo, gozo.

El octavo, paciencia.

[68] El nono, bondad.

El décimo, mansedumbre.

El undécimo, modestia.

El duodécimo, castidad.

217. *Las bienaventuranzas son ocho.*

Bienaventurados los pobres de espíritu, porque de ellos es el reino de los cielos.

Bienaventurados los mansos, porque ellos poseerán la tierra.

Bienaventurados los que lloran, porque ellos serán consolados.

Aezcoan

Ezautceco gure Jauna eta aren beitan pentsatceco.

Cerendaco eman zagu vorondatea?

Onesteco Jangoicoa bondade andiena bezala, eta projimoa arengatic.

Espiritu Sanduein donac dira zazpi.

Lemessicoa, don ssaquindurieina.

Bigarreña, don entendimentueina.

Irugarrena, don consejueina.

Laugarrena, don ciencieina.

Bozgarreña, don fortaleceina.

Seigarrena, don piedadeina.

Zazpigarrena, don Jangoicoein bel-durreinea.

Espiritu Sanduein fruituac dira amabi.

Lemessicoa, caridadea.

Bigarreña, baquea.

Irugarrena, biotceco anditasuna.

Laugarrena, beninidadea.

Bozgarreña, fedea.

Seigarrena, continencia.

Zazpigarrena, gozoa.

Zortcigarrena, paciencia.

[68] Bedratcigarrena, bondadea.

Amargarrena, mansedumbre.

Amecagarrena, modestia.

Amabigarrena, castidadea.

Bienaventuranzac dira zortci.

Bienaventuratuac dira biotces pobres direnac, ceren ayena beita ceruco erreinua.

Bienaventuratuac dira mantsoac, ceren urac icein beitira lurrein ssabe.

Bienaventuratuac dira nigar eitaunac, ceren urac icein beitira consolatuac.

Salazarais

Izauteco gure Jauna eta aren baitan pentsatceco.

Certaco eman zaucun vorondatea?

Onesteco Jangoicoa bondade andiena bezala, eta projimoa arengatic.

Espiritu Sanduaren donac tzu zazpi.

Lena, don ssaquitearna.

Bigarna, don entendamentuarna.

Irurgarna, don consejoarna.

Laurgarna, don cienciarna.

Borzungarna, don fortalezarna.

Seigarna, don piedadearna.

Zazpigarna, don Jangoicoaren beldu-rrarna.

Espiritu Sanduaren frutoac tzu amabi.

Lena, caritatea.

Bigarna, baquea.

Irurgarna, biotceco anditarzuna.

Laurgarna, beninidadea.

Borzungarna, fedea.

Seigarna, continenciara.

Zazpigarna, gozoa.

Zortcigarna, pacienciara.

[69] Bedratcigarna, bondadea.

Amargarna, mansedumbrea.

Amecagarna, modestiara.

Amabigarna, castidadea.

Bienaventuranzac tzu zortci.

Bienaventuratu tzu biotcez pobre drenac, cerengatic ayena baita ceruco reinoa.

Bienaventuratu tzu mantsoac, cerengatic urac izanen baitra lurraren ssabe.

Bienaventuratu tzu near eguiten die-nac, cerengatic urac izanen baitra consolatric.

Roncalais

Izaguntaco gore Geina eta artan pensataco.

Certaco emon zaicun vorontatia¹⁸?

Maitecuteco Jangueicua bontate andiena bicala, eta projimua arengatic.

Espiritu Saintiuaren donac dra zazpi.

Leina, don ssaquintarzunarna.

Bigarna, don entendimentiuarna.

Irurgarna, don consejuarna.

Laurgarna, don cienciarna.

Borzungarna, don fortalezarna.

Seigarna, don piedadiarna.

Zazpigarna, don Jangueicuaren lotsatarzunarna.

Espiritu Saintiuaren frutiuc dra amabi.

Leina, caritatis.

Bigarna, baquia.

Irurgarna, biotceco anditarzuna.

Laurgarna, beninidadia.

Borzungarna, fea.

Seigarna, continencia.

Zazpigarna, gozua.

Zortcigarna, paciencia.

[69] Bedratzugarna, bontatia.

Amargarna, mansedumbria.

Amecagarna, modestia.

Amabigarna, castidadia.

Bienaventuranzac dra zortci.

Bienaventurado drade biotcez pobre drenac, ceren ena baita ceurico reinua.

Bienaventurado dra mansuac, ceren uraç izanen baidra lurraren nausi.

Bienaventurado dra nessar eguiten deinac, ceren urac izanen baidra consolatric,

(18) O vorontatia.

Espagnol

Bienaventurados los que han hambre y sed de la justicia, porque ellos serán hartos.

Bienaventurados los misericordiosos, porque ellos alcanzarán misericordia.

Bienaventurados los limpios de corazón, porque ellos verán á Dios.

Bienaventurados los pacíficos, porque ellos serán llamados hijos de Dios.

Bienaventurados los que padecen persecución por la justicia, porque de ellos será el reino de los cielos.

218. P. ¿Qué hemos dicho ahora?

R. Las ocho bienaventuranzas.

219. P. ¿Qué cosas son estas bienaventuranzas?

[70] R. Las mejores obras de las virtudes y dones del Espíritu Santo.

220. P. ¿Quiénes son los pobres de espíritu?

R. Los que no quieren honras ni riquezas, ni aún moderadas.

221. P. ¿Quiénes son los mansos?

R. Los que no tienen ira, ni aún casi movimiento de ella.

222. P. ¿Cómo poseen la tierra?

R. Como señores de sí mismos.

223. P. ¿Quiénes son los que lloran?

R. Los que dejan los placeres aún moderados.

224. P. ¿Quiénes son los que han hambre y sed de la justicia?

R. Los que hacen con ansia el deber en todo.

225. P. ¿Quiénes son los misericordiosos?

R. Los muy piadosos aún con los extraños.

226. P. ¿Quiénes son los limpios de corazón?

Aezcoan

Bienaventuratuac dira justicias gose eta egarri direnac, ceren urac icein beitia aseac.

Bienaventuratuac dira misericordiosoac, ceren ayec erdietsico beiture mise-ricordia.

Bienaventuratuac dira biotces garbi direnac, ceren ayec icusco beiture Jangoicoa.

Bienaventuratuac dira baquescoac, ceren urac deituac icein beitira Jangoi-coein umeac.

Bienaventuratuac dira justicieingatic persecucio padecitzautenac, ceren ayena icein beita ceruco erreinua.

Cer erran dugu orei?

Zortci bienaventuranzac.

Cer gauza dira zortci bienaventuran-za guebec?

[70] Virtuten eta Espiritu Sanduein donen obreic obenac.

Nor dira biotces pobre direnac?

Nai eztuterenac onra ez eta abrastasun-ic, chiquiac izanic ere.

Nor dira mantsoac?

Ireic eztuterenac, eztare casic irein mo-vimentuic.

Nola dira lurrein ssabe?

Beren buruen jaun bezala.

Nor dira nigar eitauteñac?

Gustoac uzten tuztenac, chiquiac izanic ere.

Nor dira justicias gose eta egarri di-reñac?

Beren obligacioa deseoiqui cumpli-tzautenac.

Nor dira misericordiosoac?

Piedades beteic direnac, arrotcequi ere.

Nor dira biotces garbi direnac?

Salazarais

Bienaventuratu tzu justiciaz gose eta egarri dienac, cerengatic urac izanen baitra aseric.

Bienaventuratu tzu misericordiosoac, cerengatic ayec erdietsien baitie misericordia.

Bienaventuratu tzu biotcez garbi drenac, cerengatic ayec icusien baitie Jangoicoa.

Bienaventuratu tzu baquezcoac, cerengatic urac deitric izanen baitra Jangoicoaren ume.

Bienaventuratu tzu justiciarengatic persecucio padecitcen dienac, cerengatic ayena izanen baita ceruco reina.

Cer erran dugu orai?

Zortci bienaventuranzac.

Cer gauza dra zortci bienaventuranza cuec?

[71] Virtuten eta Espiritu Sanduaren donen obraric obenenac.

Nor dra biotcez pobre drenac?

Nai eztienac onra ez eta abrastarzunac, chiquinac izanic ere.

Nor dra mantsoac?

Iraryc eztienac, eztare casic iraren movimenturic.

Nola dra luraren ssabe?

Beren buruen ssaun bezala.

Nor dra near eguiten dienac?

Gustoac uzten tienac, chiquinac izanic ere.

Nor dra justiciaz gose eta egarri die-nac?

Beren obligacioa deseurequin cum-plitcen dienac.

Nor dra misericordiosoac?

Piedadez beteric drenac, arrotcequin ere.

Nor dra biotcez garbi drenac?

Roncalais

Bienaventurado dra justiciaz gose eta egarri deinac, ceren urac izanen baidra aseric.

Bienaventurado dra misericordiosuac, ceren ec alcanzaten baidei misericordia.

Bienaventurado dra biotcez ssañ drenac, ceren ec ecusen baidei Jangueicua.

Bienaventurado dra baquezcuac, ceren urac deitruc izanen baidra Janguei-cuaren aur.

Bienaventurado dra justiciarengatic persecucion padecitan deinac, ceren ena izanen baida ceurico reinua.

Cer erran digu orai?

Zortci bienaventuranzac.

Cer gaiza dra zortci bienaventuranza cuec?

[71] Virtuten eta Espiritu Saintiu-aren donen obraric obenenac.

Nor dra biotcez pobre drenac?

Nai ez deinac onre ez eta abrastarzunac, chiquerrac izanic ere.

Nor dra mansuac?

Iraryc ez deinac, eztare ullan iraren movimenturic.

Nola dra luraren nausi?

Beren buruien gein bicala.

Nor dra nessar eguiten deinac?

Gustuac eitzan teinac, chiquerrac izanic ere.

Nor dra justiciaz gose eta egarri dei-nac?

Beren obligacionia deseorequi cum-plitan deinac.

Nor dra misericordiosuac?

Piedadez beteric drenac, arrotcequin ere.

Nor dra biotcez ssañ drenac?

Espagnol

R. Los que son del todo mortificados en sus pasiones.

227. *P.* ¿Quiénes son los pacíficos?

R. Los obradores de la paz en sí y en otros.

228. *P.* ¿Quiénes son los que padecen persecución por la justicia?

R. Los que están firmes en todo, aunque los persigan.

[72] 229 *P.* ¿Por qué estas se llaman bienaventuranzas?

R. Porque en ellas consiste la de esta vida y la esperanza de la otra.

230. *M.* El Señor nos lleve á todos allá. Amen.

Aezcoan

Beren pasione gucietan mortificatzen direnac.

Nor dira baquescoac?

Beren eta bertzen artean baquea ezartzautenac.

Nor dira justicieingatic persecucio padecitzautenac?

Gauza gucietan firme daudenac, perseguituac izanic ere.

[72] Cerengatic guebec deitzen dira bienaventuranzac?

Cerengatic gayetan beitago vici gontaco ongui izatea eta bertceco esperanza.

Jaunac gara gucioc erman guitzala.

Salazarais

Beren pasione gucietan mortificatcen drenac.

Nor dra baquezcoac?

Beren eta berzren artean baquea izartcen dienac.

Nor dra justiciarengatic persecucion padecitcen dienac?

Gauza gucietan firme daudenac, perseguitric izanic ere.

[73] Cerengatic cuec deitcen dra bie-naventuranzac?

Cerengatic caitan baitago vici conta-co ongui izatea eta berceco esperanzara.

Jaunac cara gucioc erman guitzala.

Roncalais

Beren pasione guciuetan mortifica-tan drenac.

Nor dra baquezcuac?

Beren eta berzen artian baquia izar-tan deinac.

Nor dra justiciarengatic persecucion padecitan deinac?

Gaiza guciuetan firme daudenac, perseguitruc izanic ere.

[73] Cerengatic cuec deitan dra bie-naventuranzac?

Cerengatic quetan baidago vici conta-co onqui izaitia eta berceco esperanza.

Geinac cara guciuer eraman guitzala. Amen.

Ici finit le petit catéchisme espagnol du P. Astete, d'après l'édition sans date de Salamanque, chez Antoine Joseph Villagordo, in-12 de 48 pages.

Introducion ea Doctrina Sanduarena.

Cristio fiel gueia
 dago amitx obligatuic,
 idiquitarra debocio
 violz gueias
 gunece Sanduas
 Cristo gure arriua.
 Gurutcean nai izanzue il
 gu redimitea galic
 recatuan cauiveriotic,
 eta enemigo gaiostotic.
 Itz jorrerotic
 burdus sacostumbratu
 cintacera eta santiguatceras
 cires irur gurutce.
 Sembicicoa copretan;
 libraguitzan gatic Iangoicoa
 penanmentua gaiostotic.
 Bigartena agoan,
 libraguitzan gatic Iangoicoa
 itz gaiostotic
 Grugarrona bilarretan
 libraguitzan gatic Iangoicoa
 desed eta obra gaiostetic.
 branes gala gurutce Sanduaren señalia ga-
 tic, gure ibayeteic libraguitzaru jaunta,
 gure Jaun eta Iangoicoa. Aitaren icanean,
 eta Semeaveneart eta lefrivitzi Sanduare-
 nean. Amén.

(ent, fan)

Jaurrieta

*Catecismo doctrina cristianarra, Aita Gaspar de Astetez komponidua, zain corregitric eta
anadienzerquin publicacerbita Exmo. eta
Ilmo. Isaien Doctore Don Pedro Cirilo Uriz
eta Labairu, Irurzako Obispoaren ordenez
bere obispadooen usutaco.*

*Don Pedro Jose Samper eta Elizari Gaurtako
Apez Irausuk bere errico ucarala izquierde
bere feligresen usutaco.*

Gaurtan

1865

Síndanos, etc., etc.

Catecismo Español de la
Doctrina Cristiana.

Por
el P. Gaspar de Astete,
Anadido

Por el lic. D. Gabriel Menéndez
de Luarca.

Y traducido al basconeo
de Vizcaya por su cura párroco
D. Prudencio Utralde, anotando
al pie de cada plana algunas pa-
labras segun se pronuncian en
alguno de los otros pueblos de
este valle de Biscaya.

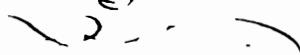

Cristianaren Doctrinaren
Introducionia

Fiel Christian oro
ela anissqui obligatric,
derrecine equitri
biotz gueiuaiz, 1
Christoren ore arguiaiz
Cruche Sc̄iūtiarequiu²

Arten baelai nai ecuncion³ il
eu redimitioatic
ore becatiūaren ⁴cautibideletie,
eta enemigo gaisstotie.

Eta corren catic
acostumbratiū biar zra
Ceintura eta Santiouatra,
iru⁵ cruche equitantzualarie

{ Erroneari Valle contao zomait iritan
erraitanden quisa
1. gueiae. 2. Saintiarequi. 3. ecuncien. 4. beca-
tiaren.